

2014

תמונת מצב המדינה

תרשימים בנושאי חברה וכלכלה בישראל

- חינוך
- השכלה גבוהה
- פריון עבודה
- עוני ואי שוויון בהכנסות
- קשישים - עוני ותעסוקה
- תעסוקה
- נשים בשוק העבודה
- תעסוקת חרדים
- בריאות

דן בן-דוד

מוקדש בהוקרה לדב לאוטמן ז"ל
עמית בחבר הנאמנים של מרכז טאוב
שותף וידיד יקר

תמונת מצב המדינה

תרשימים בנושאי חברה וכלכלה בישראל
2014

דן בן-דוד

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
ירושלים, מאי 2014

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

מרכז טאוב מעמיד בפני מקבלי ההחלטות המובילים בארץ ובפני הציבור הרחב תמונה כוללת, המשלבת בין הממדים החברתיים והכלכליים של המדיניות הציבורית. הצוות המקצועי של המרכז והצוותים הבין-תחומיים, הכוללים חוקרים בולטים בתחומם באקדמיה ומומחים מובילים בתחומי המדיניות, עורכים מחקרים ומעלים חלופות למדיניות בנושאים החברתיים-כלכליים המרכזיים העומדים על סדר היום במדינה. המרכז מציג ניתוחים אסטרטגיים לטווח ארוך והערכות של חלופות למדיניות בפני הציבור ובפני מקבלי ההחלטות באמצעות כתבות בתקשורת, תכנית פרסומים פעילה, כנסים ופעילויות אחרות בישראל ובחו"ל.

פרסום זה, ככל פרסומי המרכז, הוא על דעתם ואחריותם של מחבריו בלבד. אין בו כדי לחייב את המרכז, את חבר הנאמנים שלו, את עובדיו האחרים ואת התומכים בפעולותיו.

כתובת המרכז :

רח' האר"י 15, ירושלים

טלפון : 02-567-1818

פקס : 02-567-1919

דואר אלקטרוני : info@taubcenter.org.il

אתר אינטרנט : www.taubcenter.org.il

עריכה ועימוד : ענבל גפני

עריכה גרפית : יוליה קוגן

נדפס בדפוס "פרינטיב", ירושלים

תוכן עניינים

הקדמה

חינוך

ix

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

13

14

15

16

17

18

חל שיפור כולל בחינוך הבסיסי

פערים גדולים בין ההישגים החינוכיים של דוברי עברית ושל דוברי ערבית

ההישגים החינוכיים הם בין הנמוכים ביותר בעולם המפותח

הפערים במערכת החינוך הם הגדולים ביותר בעולם המפותח באופן עקבי

חלק הולך וגדל מהילדים מקבלים חינוך ברמה של מדינות מתפתחות

בעיות משמעת משפיעות באופן שלילי על הישגים לימודיים

רמת המשמעת בבית הספר מושפעת מאוד מרמת האכיפה

יש קשר הדוק בין ההישגים החינוכיים של ילדים ליוקרת משלח היד של אביהם

ההוצאה הציבורית על חינוך יסודי ירדה אל מתחת למוצע ה-OECD

הפער בין ה-OECD לישראל בתחום ההוצאה הציבורית על בתי ספר על-יסודיים הולך וגדל

השכלה גבוהה

שינוי חד בסדר העדיפויות של ישראל – אוניברסיטאות המחקר נשארו מאחור

המכללות הן המקור העיקרי לעלייה המשמעותית במספר הסטודנטים

זינוק במספר הסטודנטים לעומת גידול מזערי במשרות הסגל הבכיר

ההוצאה על השכלה גבוהה עבור כל סטודנט הולכת ופוחתת

ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה בישראל מפגרת יותר ויותר אחרי ה-OECD

19 היחס בין מספר הסטודנטים למספר חברי הסגל הבכיר הולך וגדל
20 מרצים מן החוץ הוכנסו למערכת כדי למלא את החסר
21 בניגוד לדעה הרווחת, חלק קטן יותר מהחרדים רוכשים השכלה גבוהה
22 בקרב גברים חרדים, הקבוצה הגדולה ביותר – וזו שגדלה הכי מהר – היא בעלי השכלה יסודית לכל היותר
23 גידול עקבי בשיעור הגברים החרדים הלומדים בישיבה גבוהה

פריון עבודה

25 פריון העבודה בישראל הוא בין הנמוכים בעולם המפותח
26 הפער בין פריון העבודה במדינות ה-G7 ובישראל הולך וגדל במשך עשורים
27 פריון העבודה הנמוך חוצה מגזרים עסקיים בישראל
28 השקעות הון נמוכות – פריון עבודה נמוך
30 ההשקעות ירדו במשך עשורים
31 הביורוקרטיה המסורבלת אינה תורמת לפריון
32 השקעות גבוהות יותר בהון קשורות לפריון עבודה גבוה יותר בכל ענפי הייצור
33 פריון עבודה גבוה יותר קשור לשכר גבוה יותר
34

עוני ואי שוויון בהכנסות

35 שיעורי העוני בקרב ערבים וחרדים גבוהים – וממשיכים לעלות
36 גם לאחר הוצאת החרדים והערבים מהמדגם, שיעורי העוני בישראל הם בין הגבוהים בעולם המפותח
37 אי השוויון בהכנסות כלכליות בישראל עולה עם הזמן – וירד מעט בשנים האחרונות
38 אי השוויון בהכנסות פנויות בישראל נותר גבוה במשך עשורים
39 נתח ההכנסות שמקבל המאיון העליון בישראל קרוב למדינה החציונית ב-OECD
40 פערי ההכנסות גבוהים גם בתוך מעמד הביניים הישראלי
41

42 שיעור הילדים מתחת לקו העוני בישראל הוא בין הגבוהים ב-OECD
43 חלק גדול מהאוכלוסייה מוותר על צרכים בסיסיים
44 אפילו מעמד הביניים מוותר על צרכים בסיסיים
45 בקרב העניים, הערבים מתבלטים בשיעור גבוה של ויתור על צרכים בסיסיים
46 קבוצות אוכלוסייה שונות נעזרות במקורות תמיכה שונים
47 נטל המס הכבד הוקל בשנים האחרונות
48 המקורות העיקריים להכנסה ממסים בישראל שונים מב-OECD
49 מחצית מהישראלים אינם משלמים מס הכנסה

קשישים – עוני ותעסוקה

51 שיעור הקשישים בישראל נמוך בהשוואה ל-OECD
52 ירידה בשיעורי העוני על פי הכנסות כלכליות בקרב קשישים
53 שיעור הקשישים העניים בישראל לפי הכנסות כלכליות הוא הנמוך בעולם המפותח, אולם
54 שיעור העניים לפי הכנסות פנויות הוא הגבוה ביותר
55 יותר ישראלים המתקרבים לגיל הפרישה ממשיכים לעבוד בהשוואה ל-OECD
56 שיעורי התעסוקה בקרב גברים ישראלים בגיל הפרישה גבוהים יותר מב-OECD, ושיעורי תעסוקת הנשים נמוכים יותר
57 להשכלה יש תפקיד מפתח בתעסוקת קשישים
58 חלקם של הקשישים העובדים במשרה מלאה גדול יותר מאשר לפני עשור
59 התרחבו פערי ההכנסה בין יהודים לערבים בני 74–65
60 צמצום בפערי ההכנסה בין יהודים לערבים בני 75 ויותר

תעסוקה

61 המצב בשוק העבודה השתפר בעשור האחרון
62

63 תמונת התעסוקה של גברים ישראלים בעייתית בראייה ארוכת טווח
64 מועסקים ישראלים עובדים הרבה יותר שעות
65 שיעורי התעסוקה של גברים עולים במהירות עם הגיל בכל קבוצות האוכלוסייה, למעט חרדים

נשים בשוק העבודה

67 שיעור המועסקות בקרב יהודיות לא-חרדיות בגילי העבודה העיקריים עומד על כ-80 אחוז
68 עלייה בשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים יהודיות וערביות
69 יותר נשים עובדות בכל קבוצות הגיל
70 ליותר ויותר נשים בשוק העבודה יש השכלה אקדמית
71 יש קשר הדוק בין השכלה לגידול בשיעור הנשים בכוח העבודה
72 השכלה היא גורם מרכזי לעלייה בהשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים עם ילדים

תעסוקת חרדים

73 חרדים בעלי השכלה אקדמית עובדים יותר
74 שכרם של חרדים בעלי השכלה אקדמית גבוה יותר
75 שיעורי אי התעסוקה בקרב גברים חרדים גבוהים בהרבה מלפני 35 שנה, ובקרב נשים חרדיות – נמוכים יותר

בריאות

76 ישראלים חיים יותר שנים
77 תמותת התינוקות בישראל דומה ל-OECD
78 צמצום בחלקה של ההוצאה הציבורית מכלל ההוצאה הלאומית על בריאות
79 פחות רופאים בקנה ביחס לעולם המפותח
80 מספר האחים המוסמכים לנפש בישראל נמוך יותר מבעולם המפותח
81 פחות בוגרי סיעוד בקנה לעומת מדינות המערב

הקדמה

"תמונת מצב המדינה" 2014 מציג כמה סוגיות חברתיות-כלכליות מרכזיות בישראל בצורה תמציתית וממוקדת. כמו בכל פרסומי מרכז טאוב, המטרה היא להציג תמונת-על של ישראל, הכוללת מגמות ארוכות טווח והשוואות בין-לאומיות. התרשימים בחוברת משלימים את המידע שנכלל ב"מצב המדינה בתמונות" ב-2013, והקוראים מוזמנים להיעזר בשני הפרסומים כדי לקבל תמונה מלאה יותר של המצב החברתי-כלכלי בישראל. מרבית הנושאים המופיעים כאן מפורטים בהרחבה בדוחות מצב המדינה של מרכז טאוב, הכוללים מחקרי עומק של חוקרי המרכז. פרסומים אלו הם חלק ממאמצינו לבסס את הדיון הציבורי ואת קביעת המדיניות על יסודות אמפיריים רחבים ומוצקים ככל הניתן.

פרופ' דן בן-דוד

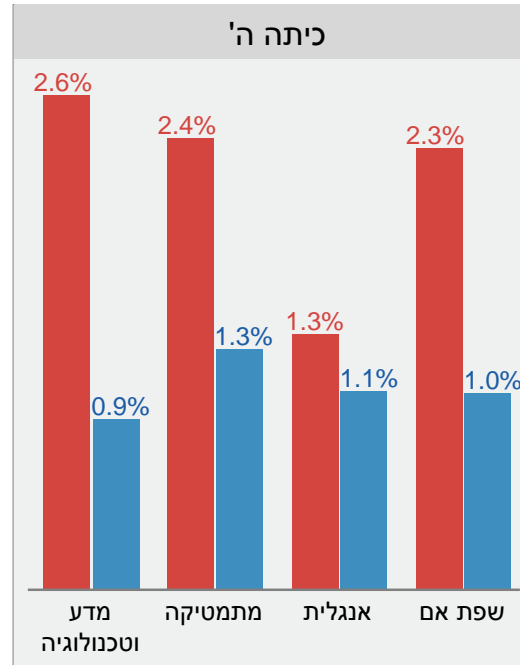
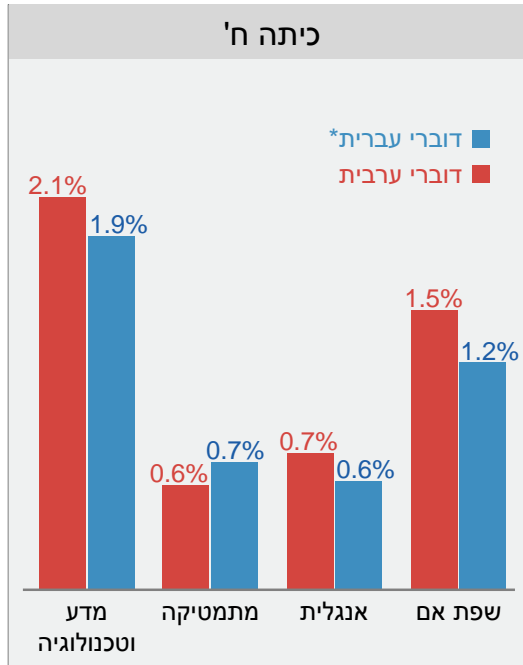
מנהל מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

חינוך

בשנים האחרונות חל שיפור בהישגים של תלמידי ישראל במקצועות הליבה. עם זאת, הישגים אלו עדיין מצויים בתחתית העולם המפותח, בעוד הפערים בין הישגי התלמידים הישראליים הם הגדולים ביותר. במערכת החינוך ההולכת ומתפלגת נכללת קבוצה גדולה, שמתרחבת במהירות, של ילדים הזוכים למה שניתן לתאר רק כחינוך של מדינות מתפתחות – עם כל ההשלכות הנלוות לכך על עתידה של המדינה.

חל שיפור כולל בחינוך הבסיסי

שיעור שינוי שנתי ממוצע במבחני מיצ"ב, 2008–2013

במהלך 60 השנים הראשונות לקיומה לא יישמה ישראל אף שיטת מדידה שתוכל להעיד על השינוי בהישגים הלימודיים של ילדיה במערכת החינוך לאורך זמן. הבחינה הראשונה מסוג זה שכוללה לאורך זמן הייתה בחינת המיצ"ב, שנערכה לראשונה ב-2007–2008 וכללה כמה תחומי ליבה. אך אפילו אז, רבים מהילדים במדינה – בעיקר מרבית החרדים – לא השתתפו בבחינה. יתרה מכך, עדיין אי אפשר לדעת איזה חלק מבין התלמידים יודעים מה שמצופה מהם לדעת, כי ישראל מעולם לא קבעה סטנדרטים או ציפיות רשמיות עבור כל שכבת גיל.

למרות החסרונות הללו, וחרף בעיות אחרות בניהול בפועל של בחינות המיצ"ב, תוצאות המבחן משקפות שיפור בקרב דוברי עברית וערבית כאחד מאז 2008. השיפור הגדול ביותר התרחש בקרב דוברי ערבית בכיתות ה'.

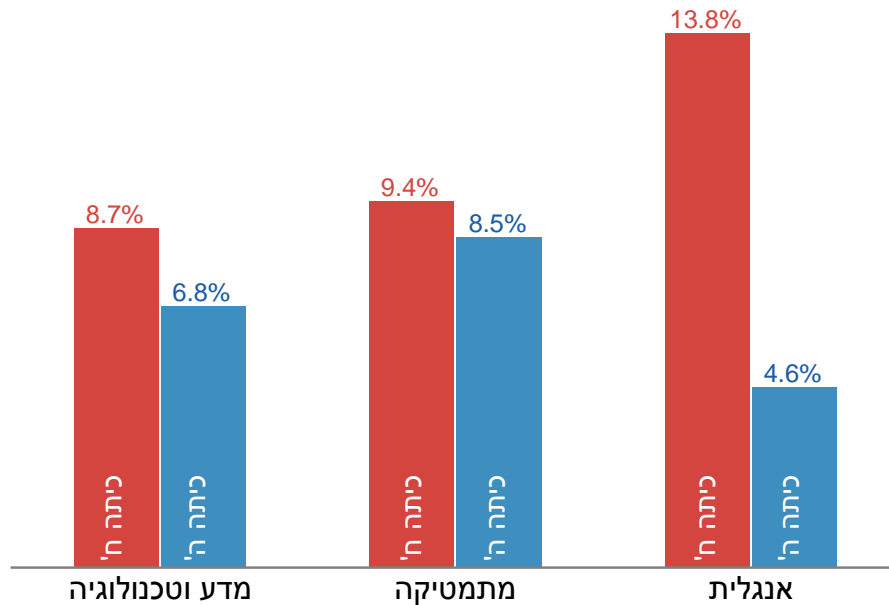
* לא כולל תלמידים חרדים.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הרשות הארצית למדידות והערכה בחינוך

פערים בין דוברי עברית* לדוברי ערבית במבחני המיצ"ב, 2013

פערים גדולים בין ההישגים החינוכיים של דוברי עברית ושל דוברי ערבית

לאור הפערים הגדולים מאוד בין ההישגים של ילדים דוברי עברית להישגי דוברי הערבית בישראל, העובדה שהשיפור הגדול ביותר בהישגים חל בקרב ילדים ערבים היא הישג חשוב. עם זאת, הפערים בין שתי הקבוצות עדיין גדולים.

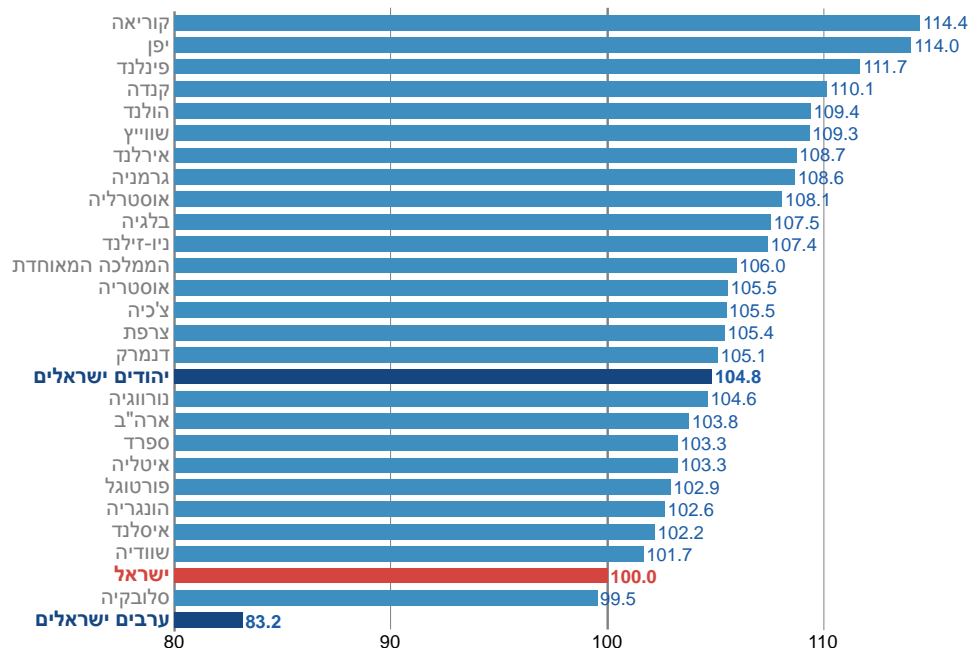

* לא כולל תלמידים חרדים.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הרשות הארצית למדידות והערכה בחינוך

ממוצע ארצי במבחני PISA* ב-25 מדינות OECD ובישראל, 2012

מדד: ישראל (לא כולל חרדים)=100

* ממוצע ארצי במבחנים במתמטיקה, במדעים ובקריאה.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: PISA, הרשות הארצית למדידות והערכה בחינוך

ההישגים החינוכיים הם בין הנמוכים ביותר בעולם המפותח

ממוצע ההישגים של תלמידי ישראל – לא כולל החרדים, שאינם לומדים את החומר ואינם משתתפים כלל בבחינות – הוא בין הנמוכים ביותר בעולם המפותח.

החינוך שניתן לילדים ערבים בישראל במתמטיקה, במדעים ובקריאה מניב הישגים הנמוכים מאלו של ילדים במדינות מתפתחות כמו ירדן, טוניסיה ומלזיה.

ההישגים בתחומי הליבה של שאר התלמידים בישראל – היינו, יהודים שאינם חרדים – עלו בדירוג והתייצבו קצת מתחת להישגים של המדינה המפותחת החצינית בדירוג.

הפערים במערכת החינוך הם הגדולים ביותר בעולם המפותח באופן עקבי

אם חינוך הוא קרש הקפיצה לשוק העבודה, אי שוויון בחינוך עשוי לנבא פערי הכנסה בעתיד.

באופן עקבי, הפערים בין הישגי התלמידים בתוך ישראל במקצועות הליבה – אפילו ללא החרדים, שאינם לומדים חלק ניכר מהחומר ואינם משתתפים בבחינות – הם הגדולים ביותר בעולם המפותח.

פערים בהישגים במקצועות הליבה*
במדינות OECD ובישראל (לא כולל חרדים)

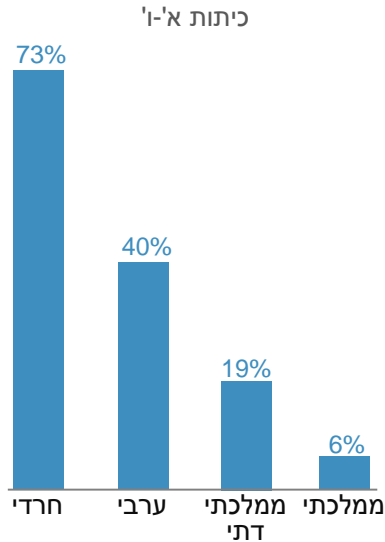
הדירוג של ישראל	מספר המדינות המשתתפות (מתוך 25 מדינות מפותחות)	מבחן	שנה
ראשון	14	TIMSS	1999
ראשון	23	PISA	2000
ראשון	14	TIMSS	2003
ראשון	25	PISA	2006
ראשון	11	TIMSS	2007
ראשון	25	PISA	2009
ראשון	11	TIMSS	2011
ראשון	25	PISA	2012

* סטיות תקן במבחנים במתמטיקה, במדעים ובקריאה ב-25 מדינות OECD ובישראל.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: TIMSS, PISA

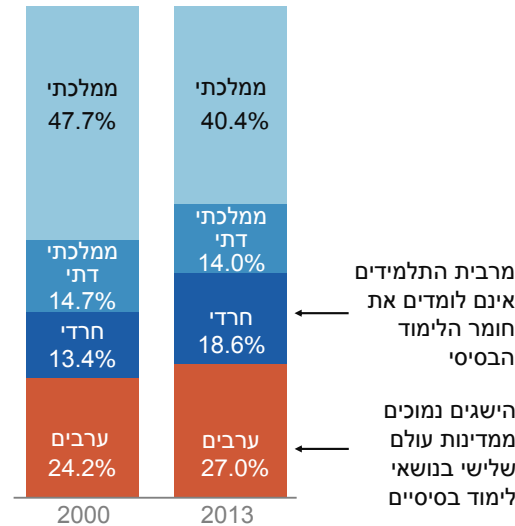
חלק הולך וגדל מהילדים מקבלים חינוך ברמה של מדינות מתפתחות

גידול במספר התלמידים מ-2000 עד 2013
כיתות א'-ו'

מקור: דן בן-דוד, דו"ח מצב המדינה 2010 (מעודכן), מרכז טאוב נתונים: למ"ס

התפלגות תלמידי כיתות א'-ו', 2013

מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: משרד החינוך

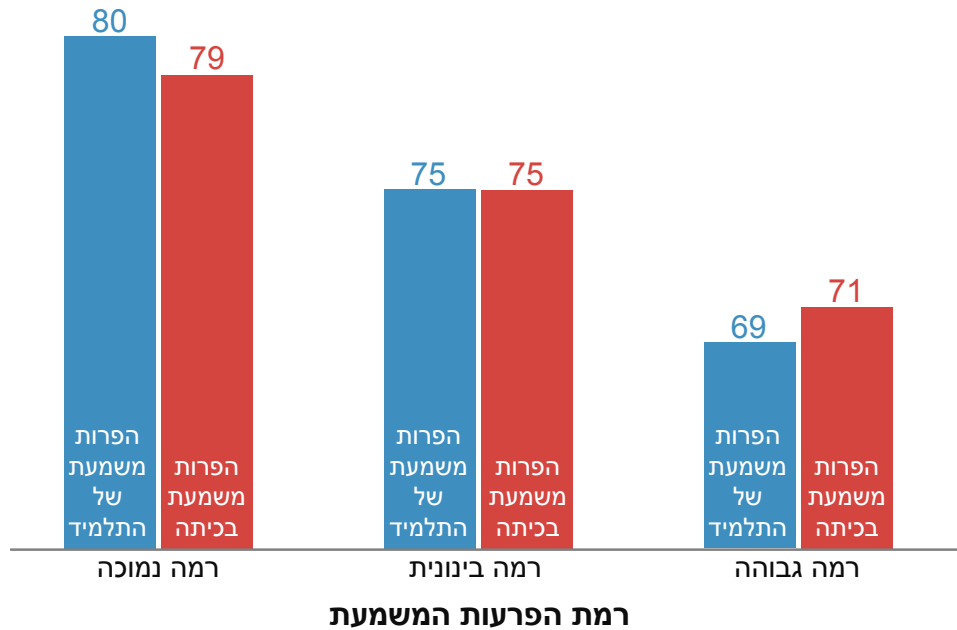
ההישגים החינוכיים של כמחצית מתלמידי בתי הספר היסודיים בישראל נמוכים מההישגים של כמה מדינות מתפתחות – ואחוז ניכר מאותם תלמידים לא לומדים נושאי ליבה מרכזיים.

חלק גדול מהילדים האלה הם ערבים וחרדים, שב-13 השנים האחרונות שיעורי הרישום שלהם לבתי הספר עלו ב-40 וב-73 אחוז, בהתאמה – עם מיתון מסוים בקצב הגידול בשנים האחרונות. חלקן של שתי הקבוצות באוכלוסיית כלל תלמידי בתי הספר היסודיים עלה מ-37.6 אחוז ל-45.6 אחוז בין 2000 ל-2013.

ילדים המקבלים חינוך ברמה נמוכה יותר מהחינוך במדינות מתפתחות יתקשו מאוד להתמודד עם הדרישות של משק עולם ראשון – עם כל ההשלכות הכלכליות הנובעות מכך.

בעיות משמעת משפיעות באופן שלילי על הישגים לימודיים

ציון המיצ"ב בעברית לפי רמת המשמעת*, 2009

לצד שאלות הקשורות לתחומי הליבה שנלמדים בישראל – כמו גם בנושא איכות המורים, הכשרתם והתגמול שהם זוכים לו – יש חשיבות רבה לאופן פעולת מערכת החינוך בכלל, ולתפקוד בתי הספר בפרט.

סוגיה חשובה בהקשר זה היא המשמעת בכיתה. הציונים של תלמידים ממושמעים במיוחד בבחינת המיצ"ב בעברית היו גבוהים ב-11 נקודות מציוניהם של תלמידים בעלי בעיות משמעת רבות.

פער ההישגים בין תלמיד הלומד בכיתה ממושמעת יחסית לתלמיד בכיתה שאינה ממושמעת יחסית עומד על 8.4 נקודות.

* ההבדלים בהפרות המשמעת נמדדו במונחים של סטיות תקן, החל משתי סטיות תקן מתחת לממוצע (של התלמיד או הכיתה) ועד לשתי סטיות תקן מעל הממוצע.

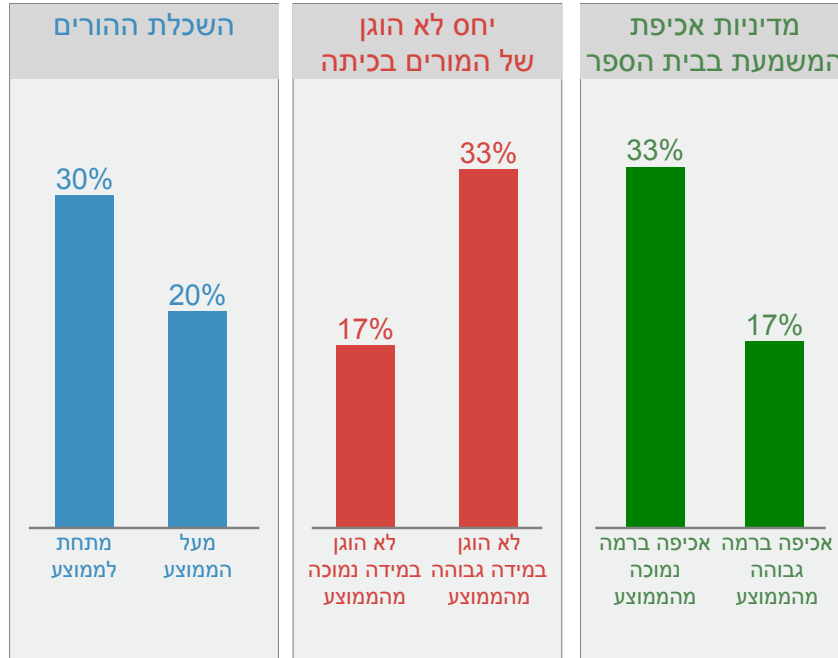
מקור: יוסי שביט וכרמל בלנק, מרכז טאוב
נתונים: הרשות הארצית למדידות והערכה בחינוך (עיבוד המחברים)

רמת המשמעת בבית הספר מושפעת מאוד מרמת האכיפה

כאשר אכיפת המשמעת קפדנית יחסית, אחוז הכיתות שאינן ממושמעות הוא כמחצית משיעורן בבתי ספר שבהם האכיפה קפדנית פחות. גם ליחס המורים והצוות החינוכי נמצאה השפעה גדולה על אחוז הכיתות הלא-מושמעות: שיעור זה היה גבוה פי שניים כשיחס המורים נתפס כבלתי הוגן.

שיעור הכיתות הלא-מושמעות*

מתוך כלל הכיתות שנבדקו

* כיתות הנמצאות ברבעון העליון של דירוג בעיות המשמעת.

מקור: יוסי שביט וכרמל בלנק, מרכז טאוב

נתונים: הרשות הארצית למדידות והערכה בחינוך (עיבוד המחברים)

יש קשר הדוק בין ההישגים החינוכיים של ילדים ליוקרת משלח היד של אביהם

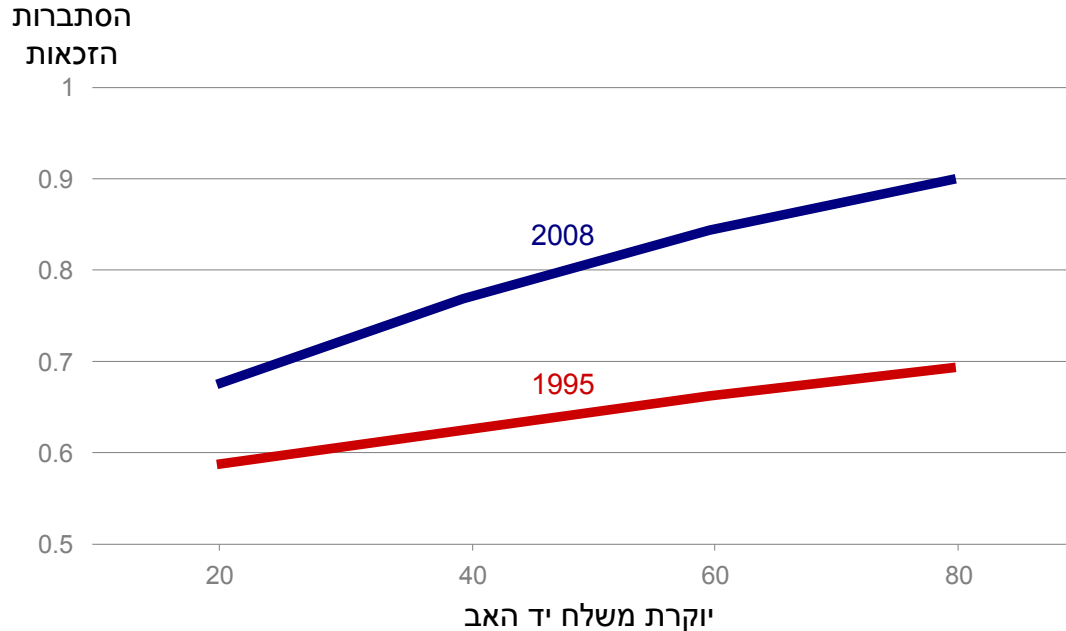
בדומה למתאם הגבוה שנמצא בין השכלת ההורים להישגיהם החינוכיים של ילדיהם, יוקרת משלח היד של האב קשורה בקשר הדוק לסיכוייהם של תלמידי תיכון להיות זכאים לתעודת בגרות. הקשר בין שני הגורמים התקיים כבר ב-1995 והתחזק מעט ב-2008, לצד עלייה כללית בסיכוי לקבל תעודת בגרות (ללא קשר למשלח היד של האב).

נוסף על כך, יש קשר ברור בין יוקרת משלח היד של האב ובין הסיכוי להשיג תואר אקדמי.

משמעות הדבר היא שאי השוויון גדל מדור לדור.

הסתברות הזכאות לבגרות בקרב תלמידי תיכון

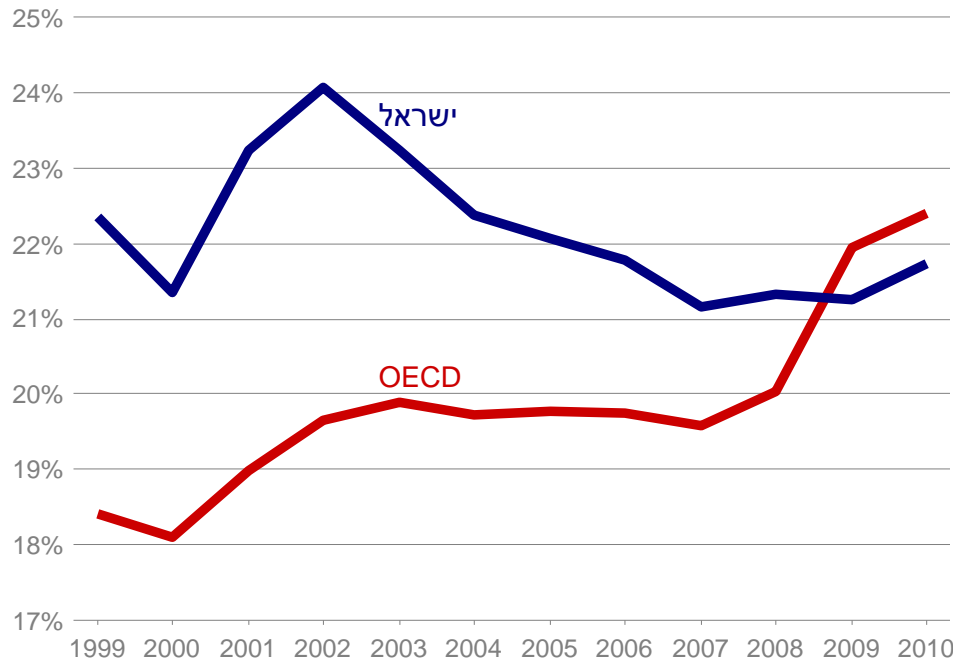
לפי היוקרה של משלח יד האב*, 1995 ו-2008

* לפי מדד ISEI, טווח מידות 1-100.

מקור: בר חיים, בלנק ושביט, מרכז טאוב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (עיבוד המחברים)

הוצאה ציבורית לתלמיד בחינוך היסודי יחסית לתמ"ג לנפש, 1999–2010

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הבנק העולמי

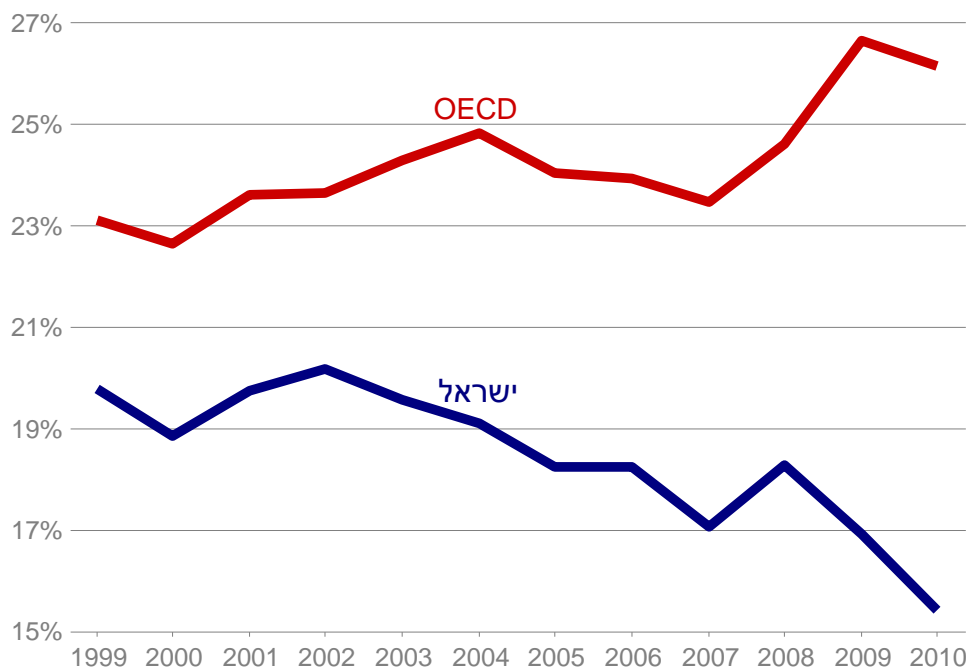
ההוצאה הציבורית על חינוך יסודי ירדה אל מתחת לממוצע ה-OECD

ישראל הוציאה 5,758 דולרים לתלמיד במערכת החינוך היסודית ב-2010, לעומת הוצאה ממוצעת של 7,974 דולרים במדינות ה-OECD (הוצאה לאומית מתוקנת במונחי כוח קנייה).

נתונים אלו הם בסיס מקובל להשוואת ההוצאה על חינוך, אך הם עלולים להטעות. יותר מ-90 אחוז מההוצאה על חינוך בישראל ובמדינות אחרות מוקצים למשכורות, המשקפות את רמת החיים בכל אחת מהמדינות. בשל כך, במדינות שרמת החיים בהן גבוהה יותר, כמעט תמיד תיראה רמת ההוצאה לתלמיד גבוהה יותר. דרך מדויקת יותר לבחון את ההוצאה בכל מדינה היא לחשב את ההוצאה לתלמיד ביחס לתוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) לנפש, המדד המקובל לרמת החיים.

בעוד שבמדינות ה-OECD חל גידול מתמיד בהוצאה הציבורית לתלמיד כאחוז מהתמ"ג לנפש, ישראל – שבעבר הקדישה לכך סכום גדול יותר מאשר מדינות ה-OECD – צמצמה את ההוצאות לרמה נמוכה מהממוצע. עם זאת, הסכמי השכר הקיבוציים עם המורים הובילו לשינוי מגמה בשנים האחרונות.

הוצאה ציבורית לתלמיד בחינוך העל-יסודי יחסית לתמ"ג לנפש, 1999–2010

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הבנק העולמי

הפער בין ה-OECD לישראל בתחום ההוצאה הציבורית על בתי ספר על-יסודיים הולך וגדל

ההוצאה הציבורית על חינוך על-יסודי ב-OECD – ביחס לרמת החיים – הייתה במגמת עלייה במשך העשור האחרון.

ההוצאה בישראל במהלך אותה תקופה הייתה גם נמוכה יותר וגם במגמת ירידה.

השכלה גבוהה

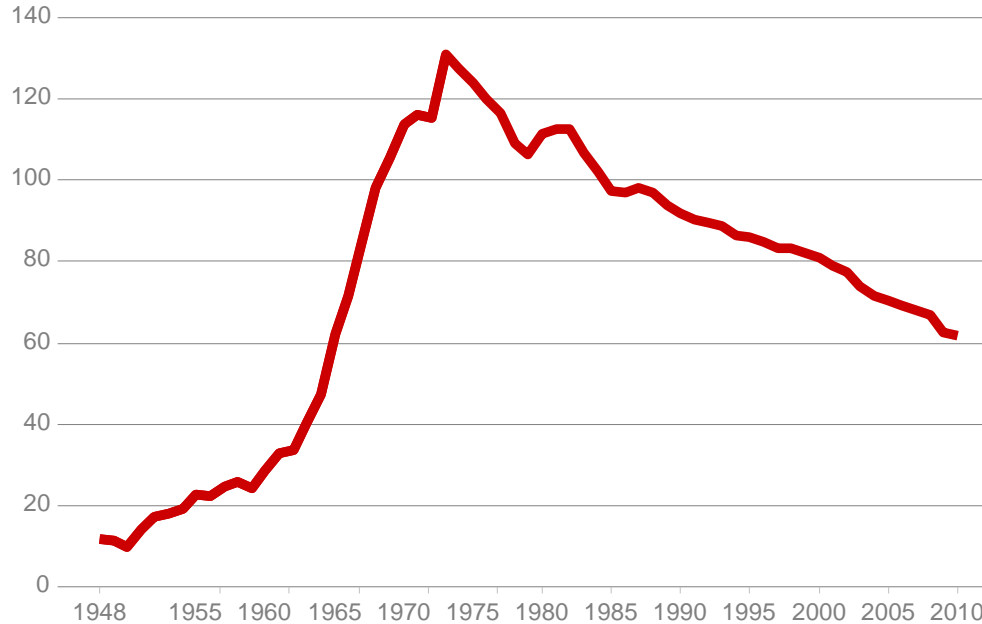
בעוד שהביקוש להשכלה גבוהה בקרב אזרחי ישראל עלה בהתמדה במהלך העשורים האחרונים, סדר העדיפויות הלאומי פנה לכיוונים אחרים. ראייה לכך היא הירידה במספר חברי הסגל הבכיר באוניברסיטאות ביחס לאוכלוסייה, וכן הקיצוץ בתקציב המופנה להשכלה גבוהה ביחס למספר הסטודנטים.

יותר ויותר ישראלים בוחרים לרכוש השכלה גבוהה, וחלק הארי של גידול זה נרשם במכללות הרבות שהוקמו במהלך שני העשורים האחרונים.

חרדים רבים יותר מבעבר לומדים במוסדות להשכלה גבוהה. אך בניגוד לדעה הרווחת, חלקם של האקדמאים בקרב החרדים הצעירים נמוך יותר מאשר בקרב המבוגרים בשל הגידול הניכר באוכלוסיית החרדים בכללה, אשר היה גבוה יותר מהגידול במספר הסטודנטים החרדים.

סגל בכיר באוניברסיטאות ישראליות*

לכל מאה אלף איש, 1948–2010

* סגל בכיר כולל פרופסורים מן המניין, פרופסורים חברים, מרצים בכירים ומרצים.

מקור: דן בן-דוד, "ניקוי ראש: בריחת מוחות אקדמאיים מישראל", 2008 (מעודכן)
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ות"ת

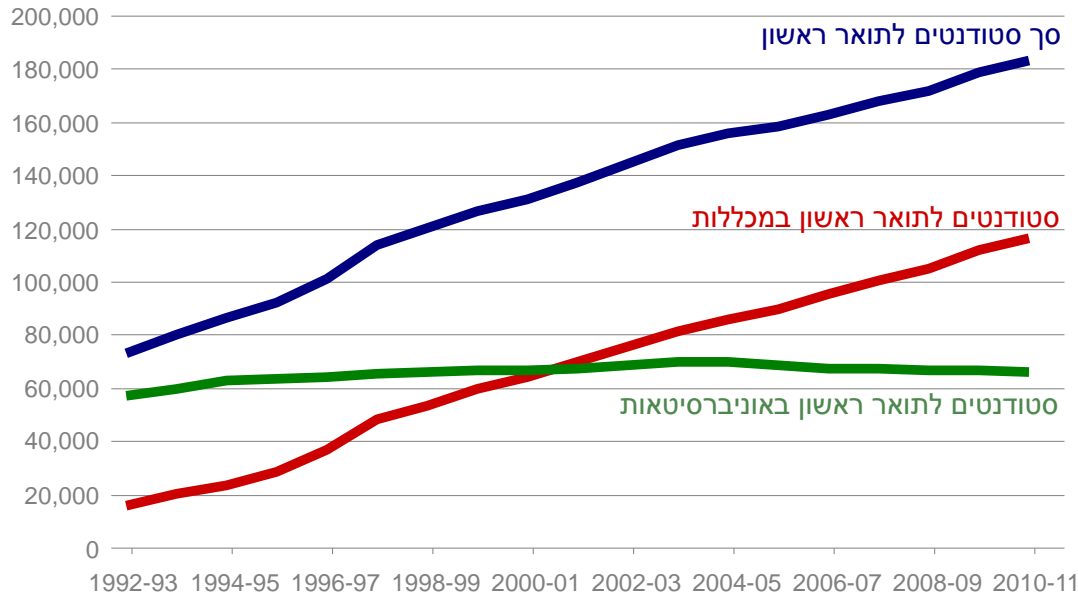
שינוי חד בסדר העדיפויות של ישראל – אוניברסיטאות המחקר נשארו מאחור

בתום רבע המאה שחלפה בין מלחמת העצמאות ב-1948 עד מלחמת יום הכיפורים ב-1973 היו בישראל שבע אוניברסיטאות מחקר. מספר חברי הסגל הבכירים לנפש עלה והגיע לרמות מקבילות לארצות הברית.

ההשקעות באוניברסיטאות המחקר באותה התקופה אפשרו לישראל לנצל את ההזדמנויות שהביאה עמה מהפכת ההיי-טק שהתחוללה לאחר מכן.

אלא שמהאז 1973 עלה מספר חברי הסגל האקדמי הבכיר לנפש בארצות הברית, ולעומת זאת בישראל ירד המספר ב-53 אחוז. אף שמספר הסטודנטים גדל פי 2.5, לא נוסדה אפילו אוניברסיטת מחקר חדשה אחת (לבד מאריאל, שהוכרזה כאוניברסיטה משיקולים פוליטיים ולא דווקא אקדמיים גרידא).

סטודנטים לתואר ראשון

מקור: אייל בר חיים, כרמל בלנק ויוסי שביט, מרכז טאוב
נתונים: המועצה להשכלה גבוהה

המכללות הן המקור העיקרי לעלייה המשמעותית במספר הסטודנטים

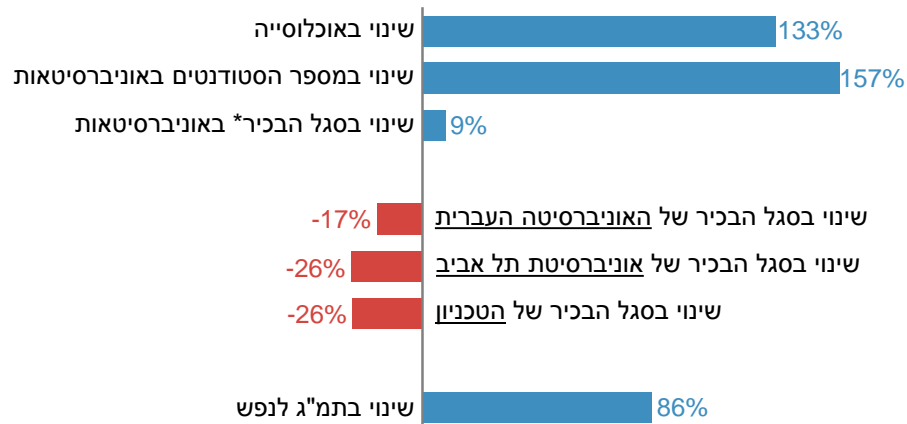
פתיחתן של מכללות רבות בשנות
התשעים הובילה לעלייה חדה במספר
הסטודנטים בישראל בשני העשורים
האחרונים. השינוי במספר הסטודנטים
באוניברסיטאות המחקר היה זניח,
אולם מספר הסטודנטים במכללות עלה
בהתמדה – מפחות מ-20,000 סטודנטים
בתחילת שנות התשעים ל-120,000 כיום.

זינוק במספר הסטודנטים לעומת גידול מזערי במשרות הסגל הבכיר

אוכלוסיית ישראל גדלה ב-133 אחוז בארבעת העשורים האחרונים. במהלך אותה תקופה התרחבה אוכלוסיית הסטודנטים באוניברסיטאות המחקר ב-157 אחוז, ואילו מספרם של אנשי הסגל הבכירים באוניברסיטאות אלו עלה ב-9 אחוזים בלבד. באותה תקופה מספר הסטודנטים בכלל מערכת ההשכלה הגבוהה – לרבות המכללות – זינק ב-428 אחוז, בעוד שמספר חברי הסגל הבכיר בכלל המוסדות להשכלה גבוהה גדל ב-40 אחוז בלבד.

הסגל האקדמי הבכיר בשתי האוניברסיטאות המובילות בישראל, האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב, קטן יותר מאשר היה בשנות השבעים, וכך גם במקרה של הטכניון, המוסד הטכנולוגי האקדמי המוביל בישראל.

שינויים בין 1973 ל-2010

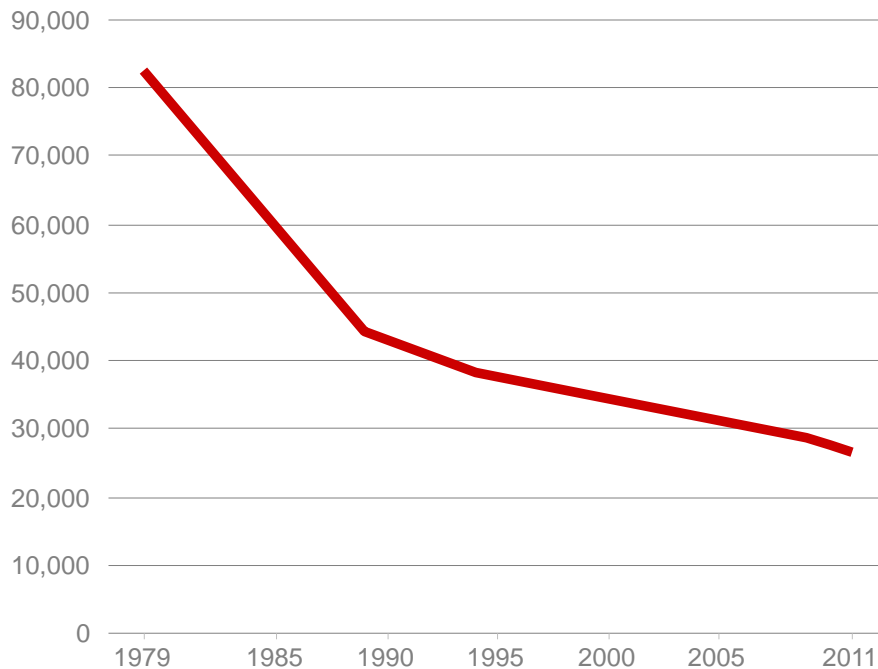
שינויים בכלל האוניברסיטאות והמכללות	
שינוי במספר הסטודנטים	428%
שינוי בסגל הבכיר*	40%

* סגל בכיר כולל פרופסורים מן המניין, פרופסורים חברים, מרצים בכירים ומרצים.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ות"ת

הוצאה ציבורית לסטודנט, 1979–2011

התקציב הרגיל, במחירי 2010*

* מנוכה במדד מחירי צריכה ציבורית אזרחית.

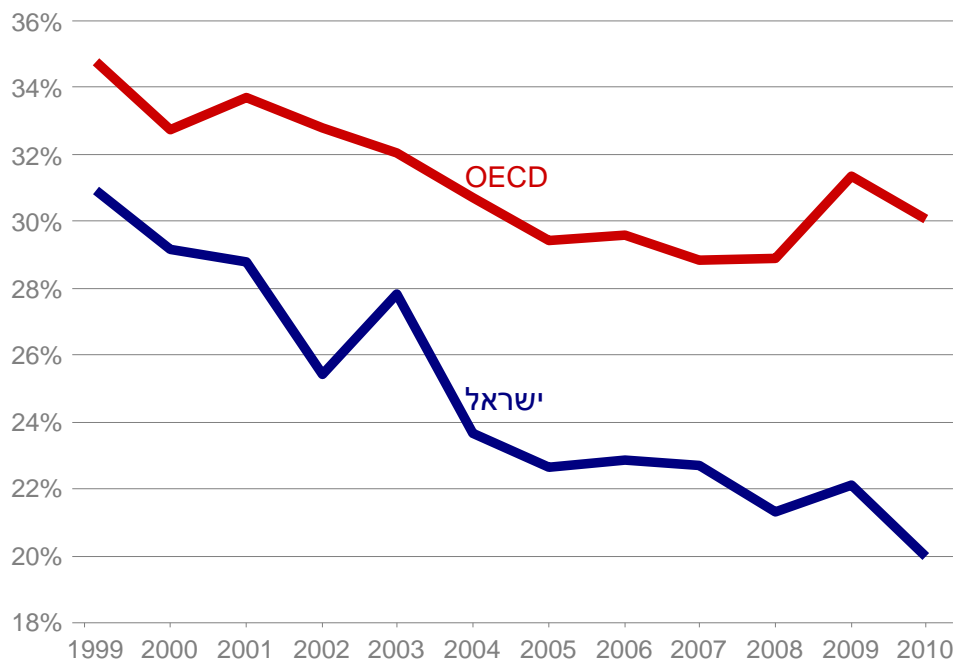
מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד האוצר

ההוצאה על השכלה גבוהה עבור כל סטודנט הולכת ופוחתת

רמת החיים בישראל – הנמדדת לפי התמ"ג לנפש במדינה – עלתה במונחים ריאליים (כלומר בניכוי האינפלציה) מאז 1973. לעומת זאת, ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה לסטודנט ירדה ביותר משני שלישים. ירידה זו נובעת בחלקה מהקמתן של המכללות, שעלותן למדינה נמוכה במידה ניכרת והן מפחיתות את העלות הממוצעת לסטודנט.

סיבה חשובה נוספת לירידה זו היא השינוי בסדר העדיפויות התקציביות של המדינה, שהותיר מאחור את ההשכלה הגבוהה.

הוצאה ציבורית לסטודנט יחסית לתמ"ג לנפש, 1999–2010

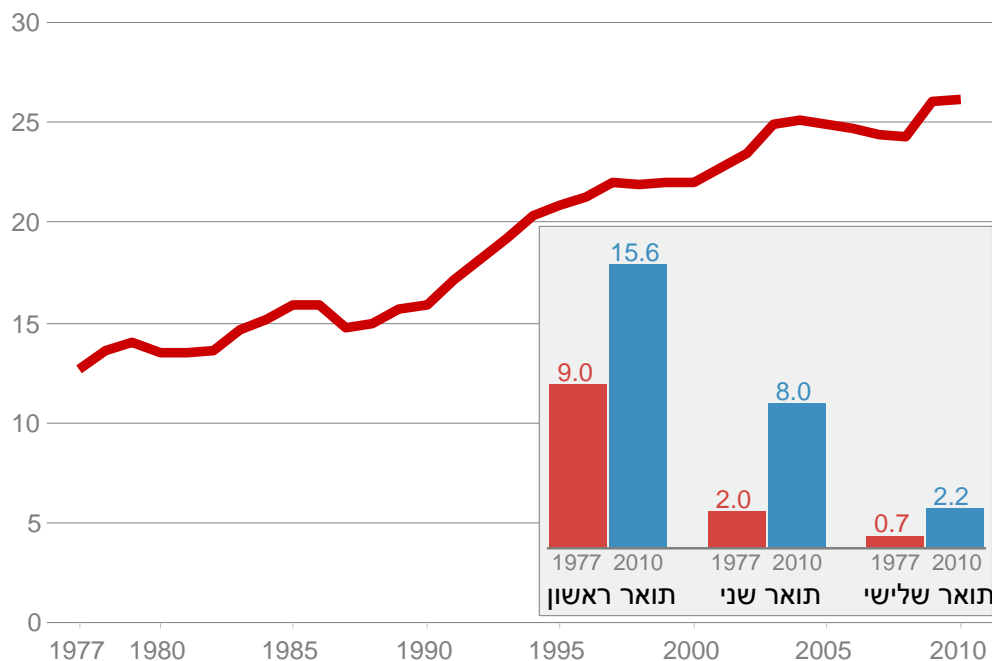

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הבנק העולמי

ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה בישראל מפגרת יותר ויותר אחרי ה-OECD

השוואה בין ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה בישראל וב-OECD (ביחס לרמת החיים) משקפת את הפער הגדל בין סדרי העדיפויות הלאומיים בעולם המפותח ובין העדיפויות בישראל.

יחס סטודנטים לסגל בכיר, 1977–2000

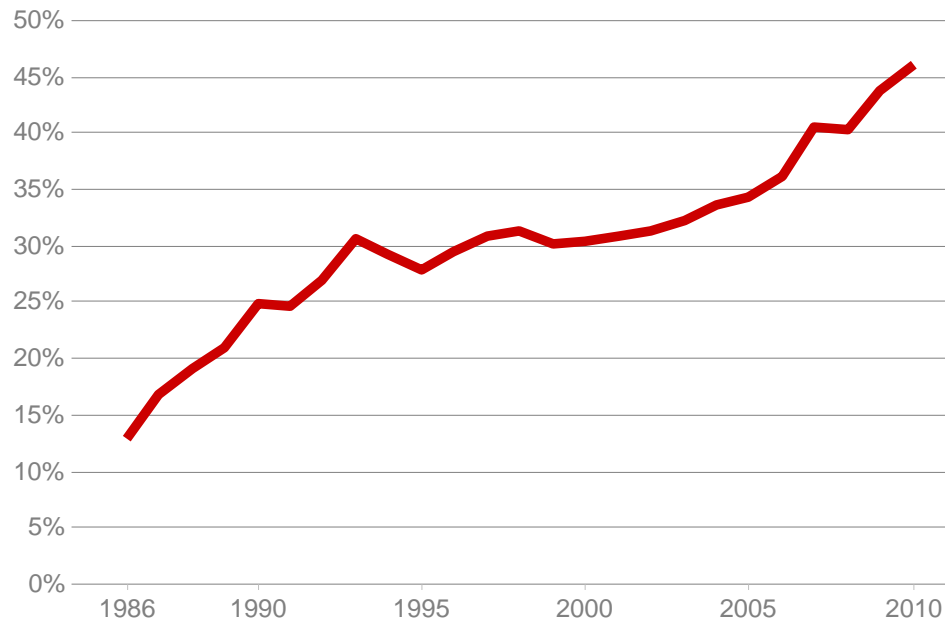
מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ות"ת

היחס בין מספר הסטודנטים למספר חברי הסגל הבכיר הולך וגדל

חשיבותן של אוניברסיטאות המחקר בישראל אינה מסתכמת בפריצת גבולות הידע, אלא נמדדת גם ביכולתן להעביר את הידע לדורות הבאים. יכולת זו פחתה בהתמדה מאז שנות השבעים.

מספר הסטודנטים לכל איש סגל בכיר גדל יותר מפי שניים בין 1977 ל-2010, מ-12.6 ל-26.1 סטודנטים לפרופסור – והיחס בין מספר הסטודנטים לדוקטורט, שמשורתיהם יצמח הדור הבא של החוקרים, למספר אנשי הסגל הבכיר עלה מפחות מסטודנט אחד ליותר משני סטודנטים לכל איש סגל. מספר הסטודנטים לתואר שני לכל איש סגל עלה פי ארבעה, מ-2 ל-8.

היחס בין מרצים מן החוץ לסגל בכיר באוניברסיטאות*, 1986–2010

* כולל עמיתי הוראה החל מ-2008.

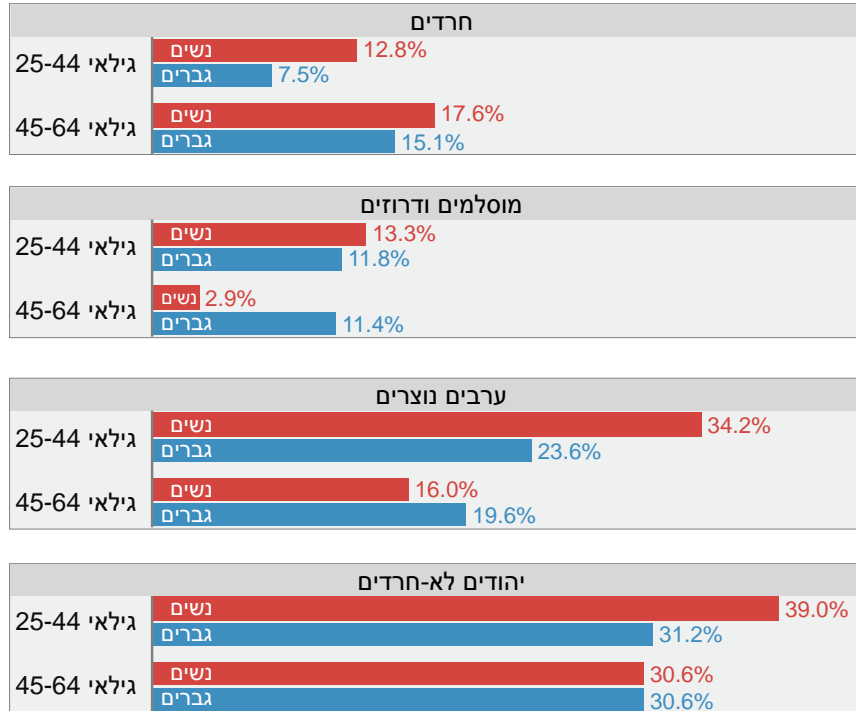
מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: ות"ת

מרצים מן החוץ הוכנסו למערכת כדי למלא את החסר

בהיעדר די תקנים לסגל בכיר, אוניברסיטאות המחקר פנו למיקור חוץ כדי למלא את החסר בצוות ההוראה. הן צירפו לשורותיהן יותר ויותר מרצים מן החוץ כדי להחליף את אנשי הסגל בעלי הקביעות או את אלו שנמצאים במסלול קביעות. היחס בין המרצים מן החוץ לאנשי הסגל הבכיר עלה מ-13 אחוז ב-1986 ל-46 אחוז בשנת 2010.

שיעור בעלי תואר אקדמי, 2008

לפי דת, מין וקבוצת גיל

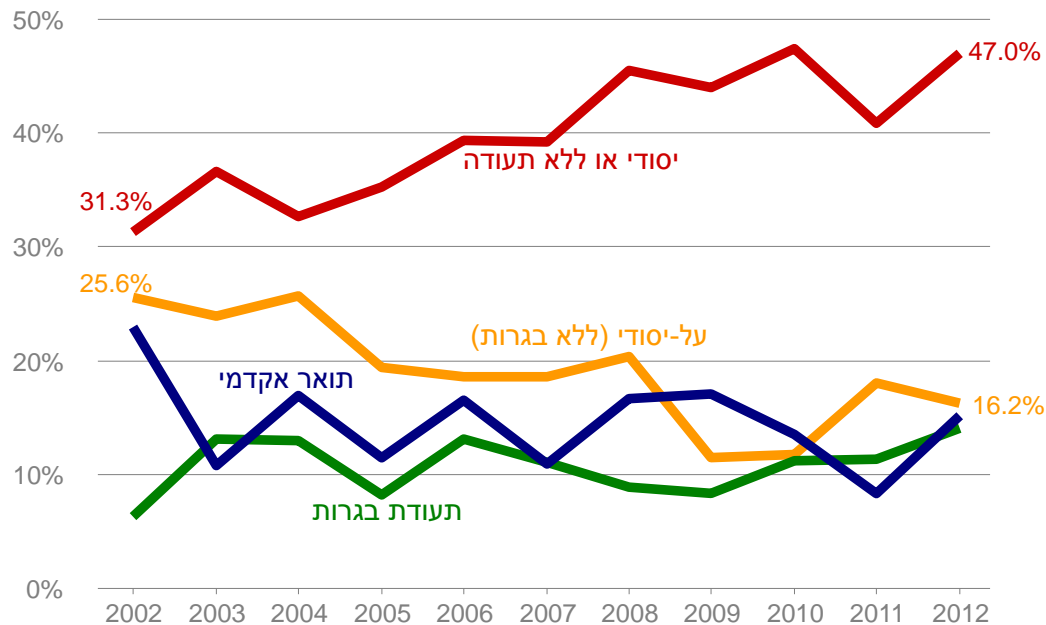
מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: מפקד האוכלוסין של הלמ"ס

בניגוד לדעה הרווחת, חלק קטן יותר מהחרדים רוכשים השכלה גבוהה

שיעור האקדמאים בקרב גברים חרדים ונשים חרדיות נמוך בהרבה מהשיעור בקרב יהודים לא-חרדים – ויש לכך השפעה שלילית על סיכוייהם להשתלב בשוק העבודה.

בעוד שבכל שאר קבוצות האוכלוסייה גדל שיעור האקדמאים, בייחוד בקרב נשים, בקרב חרדים צעירים (גילאי 25–44) שיעור האקדמאים נמוך משמעותית מאשר בקרב חרדים מבוגרים יותר (גילאי 45–64).

תעודה פורמלית גבוהה ביותר, 2002–2012
גברים חרדים בגילי 35–54

מקור: איתן רגב, דוח מצב המדינה 2013 (מעודכן), מרכז טאוב
נתונים: הסקר החברתי של הלמ"ס

בקרב גברים חרדים,
הקבוצה הגדולה ביותר –
וְזו שגדלה הכי מהר –
היא בעלי השכלה
יסודית לכל היותר

במרוצת השנים חלה ירידה תלולה ברמת ההשכלה הפורמלית של גברים חרדים. בקרב גברים חרדים בגילי העבודה העיקריים הקבוצה הגדולה ביותר היא בעלי השכלה יסודית ומטה – וחלקה של קבוצה זו בכלל האוכלוסייה הולך וגדל בהתמדה.

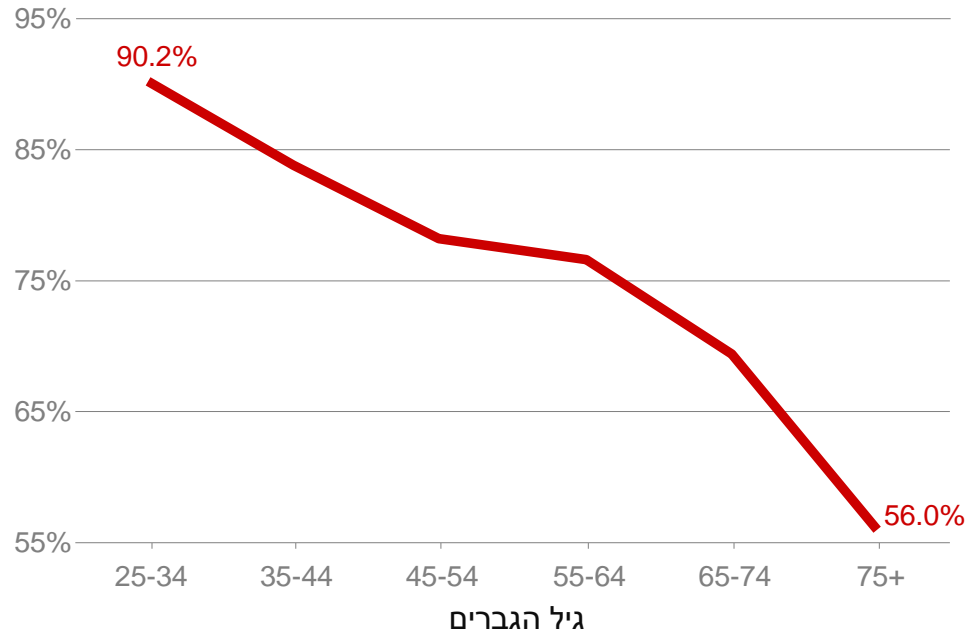
ב-2002 הייתה ל-31 אחוז מהגברים החרדים בגילי 35–54 השכלה יסודית לכל היותר. תוך עשור זינק המספר ל-47 אחוז. הסיבה לירידה המשמעותית ברמת ההשכלה הפורמלית היא מעבר מתמשך ללימודים בישיבות, על חשבון לימודים תיכוניים והשכלה גבוהה.

גידול עקבי בשיעור הגברים החרדים הלומדים בישיבה גבוהה

במקביל לירידה המתמשכת בשיעור הגברים החרדים הרוכשים השכלה פורמלית, חל גידול קבוע באחוז הגברים שלומדים, או למדו בעבר, בישיבה גבוהה.

שיעורם של הגברים שלמדו (או לומדים) בישיבה גבוהה עלה מ-56 אחוז מכלל הגברים החרדים בקבוצת הגיל 75 ומעלה ל-90 אחוז מהגברים החרדים בני 34–25.

שיעור החרדים שלומדים או למדו בעבר בישיבה גבוהה
מתוך כלל הגברים החרדים בכל קבוצת גיל, 2008

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: מפקד האוכלוסין של הלמ"ס

פריון עבודה

פריון הוא מרכיב מפתח בעידוד צמיחה כלכלית קבועה ובהעלאת ההכנסות והשכר. פריון העבודה בישראל הוא בין הנמוכים בעולם המפותח – והוא נותר יותר ויותר מאחור זה כמה עשורים. פריון העבודה נמוך לא רק ברמת הממוצע הלאומי, אלא גם ברבים מענפי המשק השונים. תפוצתו הרחבה של הפריון הנמוך מצביעה על כך שמקורו בבעיות ברמה הארצית, לרבות תשתית חינוכית לקויה, תשתית הון פיזי בלתי מספקת, תשתית ביורוקרטית מסורבלת ועוד מגוון נושאים, החל במיעוט תחרותיות בשוק וכלה בהצפת המדינה במאות אלפי עובדים זרים שאינם משכילים ואינם מיומנים – אף על פי שישראל כבר משופעת באזרחים בעלי מאפיינים דומים.

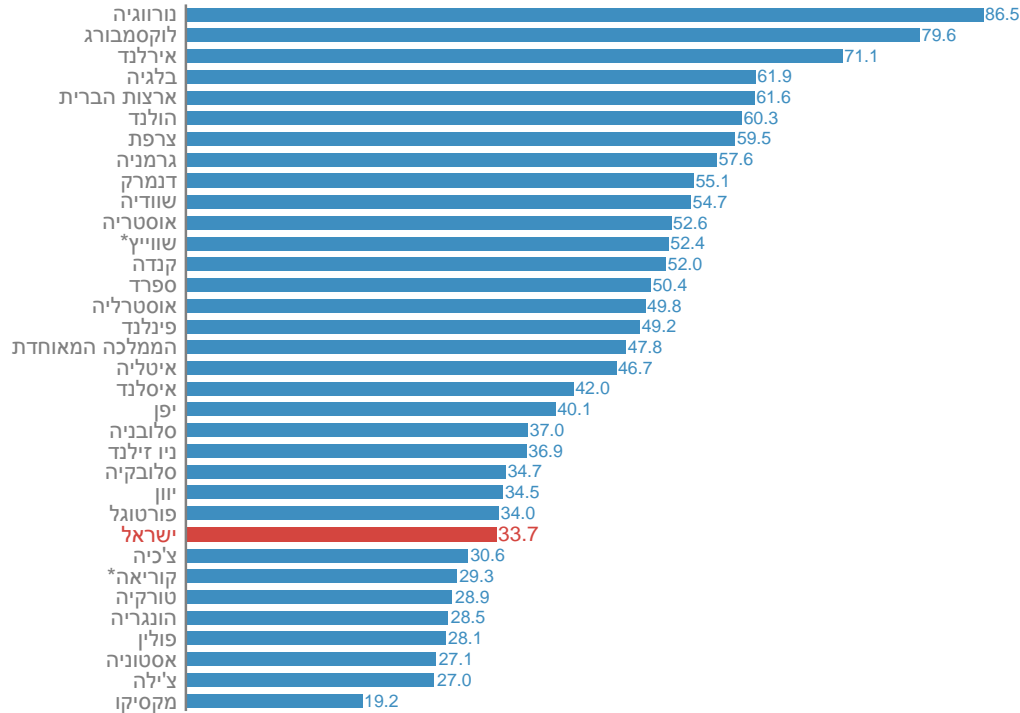
פריון העבודה בישראל הוא בין הנמוכים בעולם המפותח

פריון הוא הבסיס לצמיחה כלכלית קבועה וארוכת טווח. שיפור בפריון העבודה, המוגדר כתוצר לשעת עבודה, הוא תנאי הכרחי – אך לא מספיק – לגידול בשכר העבודה.

אף שישאל היא בית לכמה מהאוניברסיטאות המובילות בעולם ולחברות היי-טק הנמצאות בחזית הידע, פריון העבודה במדינה הוא מהנמוכים בעולם המפותח.

תמ"ג לשעת עבודה ב-34 מדינות OECD, 2012

בדולרים שוטפים, לפי יחס כוח קנייה

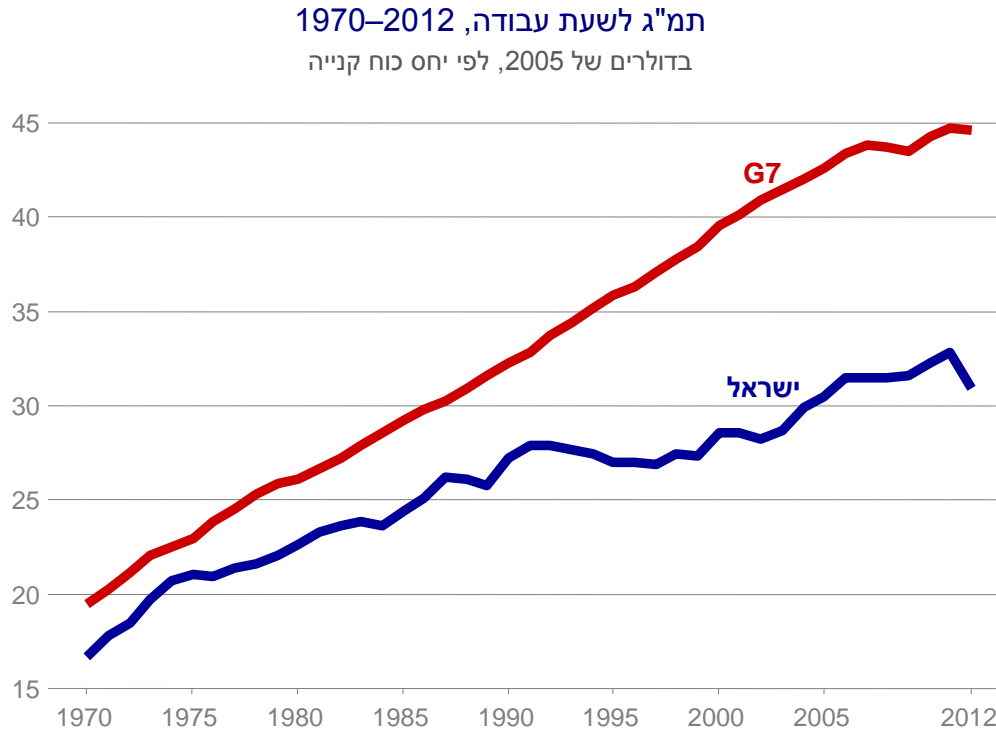

* נתונים מ-2011.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: OECD

הפער בין פריון העבודה במדינות ה-G7 ובישראל הולך וגדל במשך עשורים

לא רק שפריון העבודה בישראל נמוך, הוא נסוג יותר ויותר – במונחים יחסיים – מהפריון במשקים המובילים בעולם, מדינות ה-G7. פערי הפריון בין ישראל ל-G7 גדלו במהלך ארבעת העשורים האחרונים, מה שעלול לפגוע ביכולתה העתידית של המדינה להשאיר את האנשים המוכשרים ביותר בארץ.

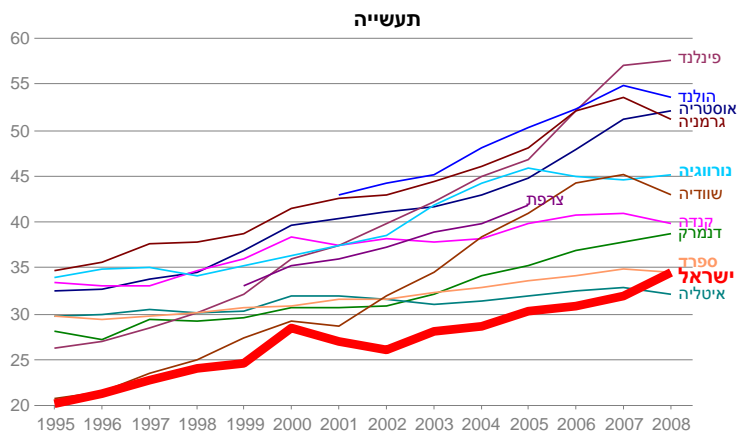

מקור: דן בן-דוד, דוח מצב המדינה 2009 (מעודכן), מרכז טאוב נתונים: למ"ס, בנק ישראל, OECD

פריון העבודה הנמוך חוצה מגזרים עסקיים בישראל

תמ"ג לשעת עבודה, 1995–2008

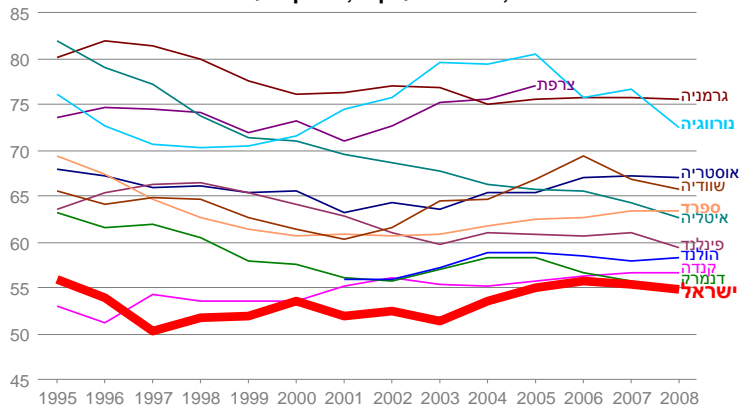
בדולרים קבועים של 2005*

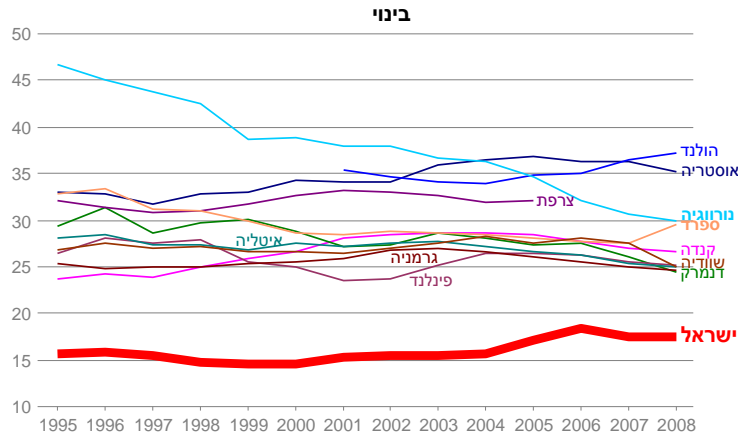
השוואה של פריון העבודה בישראל בענפים שונים לפריון בענפים המקבילים במדינות ה-OECD מצביעה על כך שפריון נמוך הוא בעיה חוצת מגזרים עסקיים.

פריון העבודה הממוצע במדינות ה-OECD גבוה ב-16 אחוז מפריון העבודה בישראל. בתחום הייצור התעשייתי הפער עולה ל-30 אחוז ובתחום המסחר והשיווק, וכן בבנייה, הפערים בין ה-OECD לישראל עולים עד לכ-60 אחוז. בחקלאות פריון העבודה בישראל דומה לפריון ב-OECD, אך זהו ענף המתאפיין ברמות פריון נמוכות בהשוואה לענפים אחרים.

מוסדות פיננסיים, שירותים עסקיים, נדל"ן ופעילויות השכרה

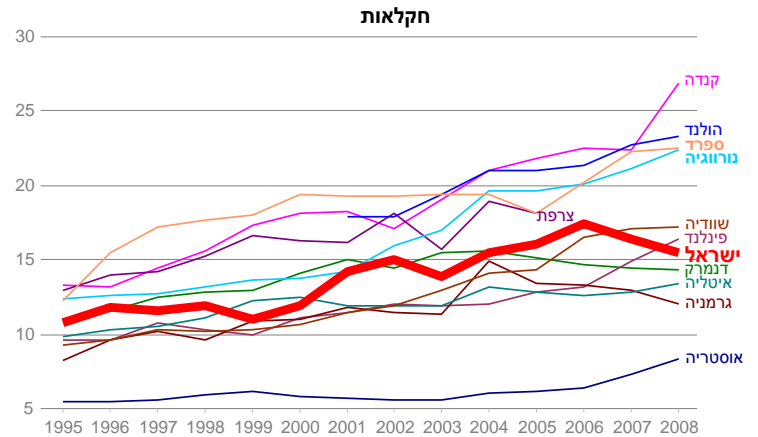
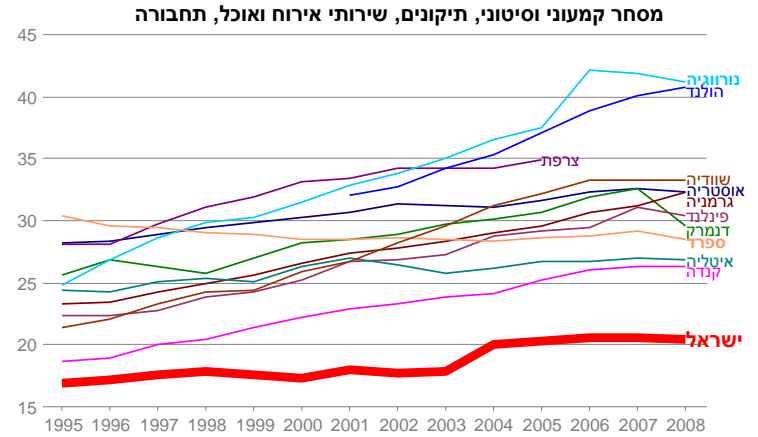

(המשך מעמוד קודם)

* לפי יחס כוח קנייה.

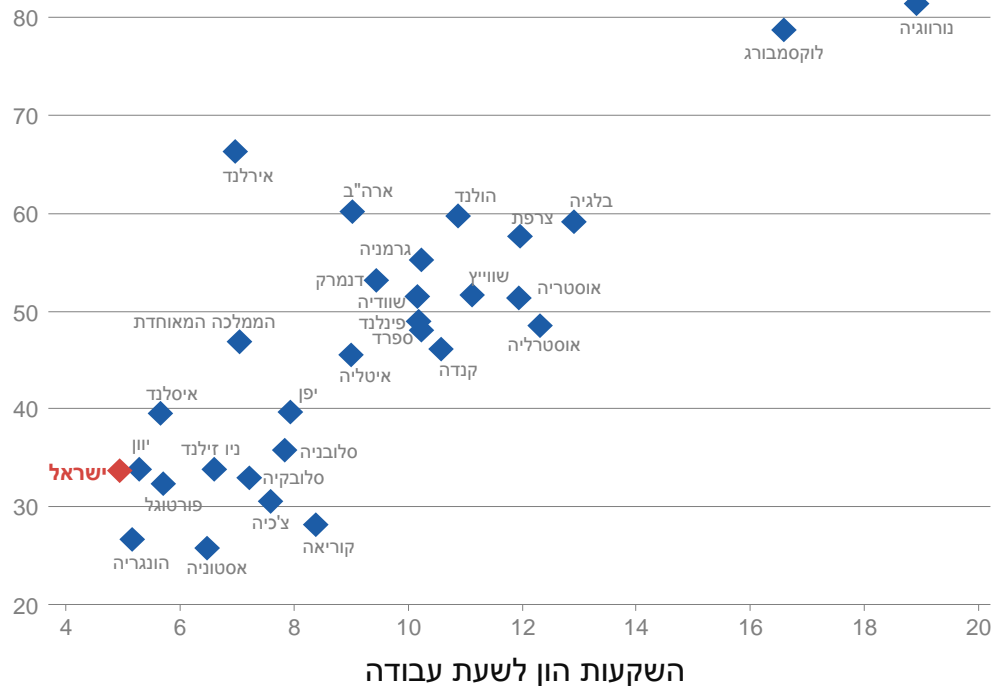
מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

השקעות הון ופריון עבודה ב-30 מדינות OECD

בדולרים שוטפים לפי יחס כוח קנייה, 2011

פריון עבודה
(תמ"ג לשעת עבודה)

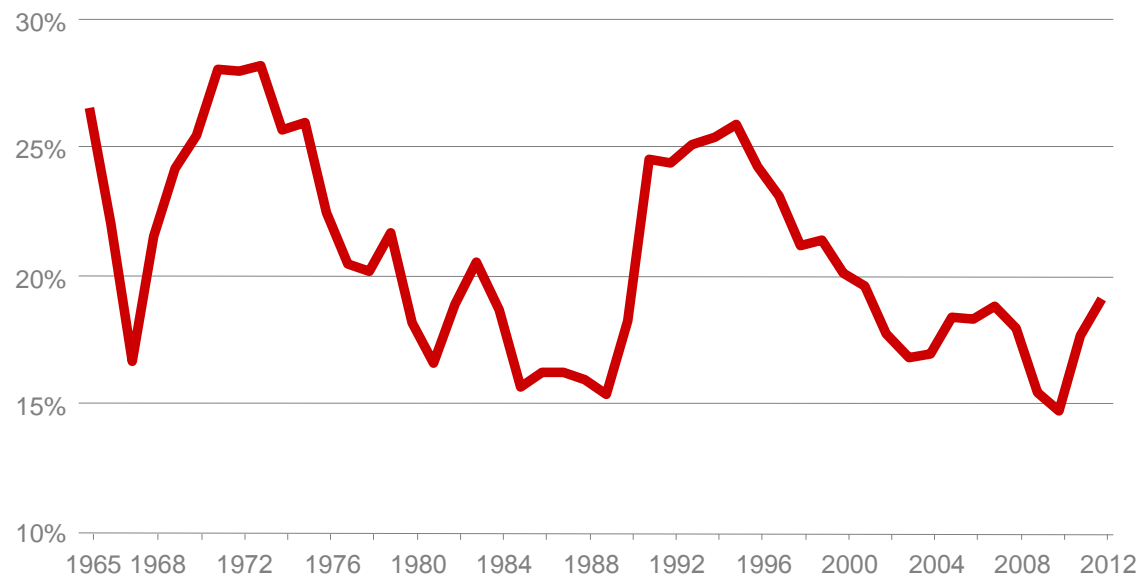

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הבנק העולמי, OECD

השקעות הון נמוכות – פריון עבודה נמוך

יש קשר חיובי בין פריון עבודה למלאי ההון במדינה, ומלאי ההון בישראל מדורג בחלק התחתון של ה-OECD – גורם מרכזי בהסבר רמות הפריון הנמוכות בארץ.

השקעות כאחוז מהתוצר, 1965–2012

ההשקעות ירדו במשך עשורים

ההשקעה המקומית הגולמית (השקעה בצידוד, במכונות, במבנים וכדומה) ירדה מכ-28 אחוזי תוצר בראשית שנות השבעים לפחות מ-20 אחוז בתחילת שנות האלפיים, וחלה בה עלייה קלה בשנים האחרונות.

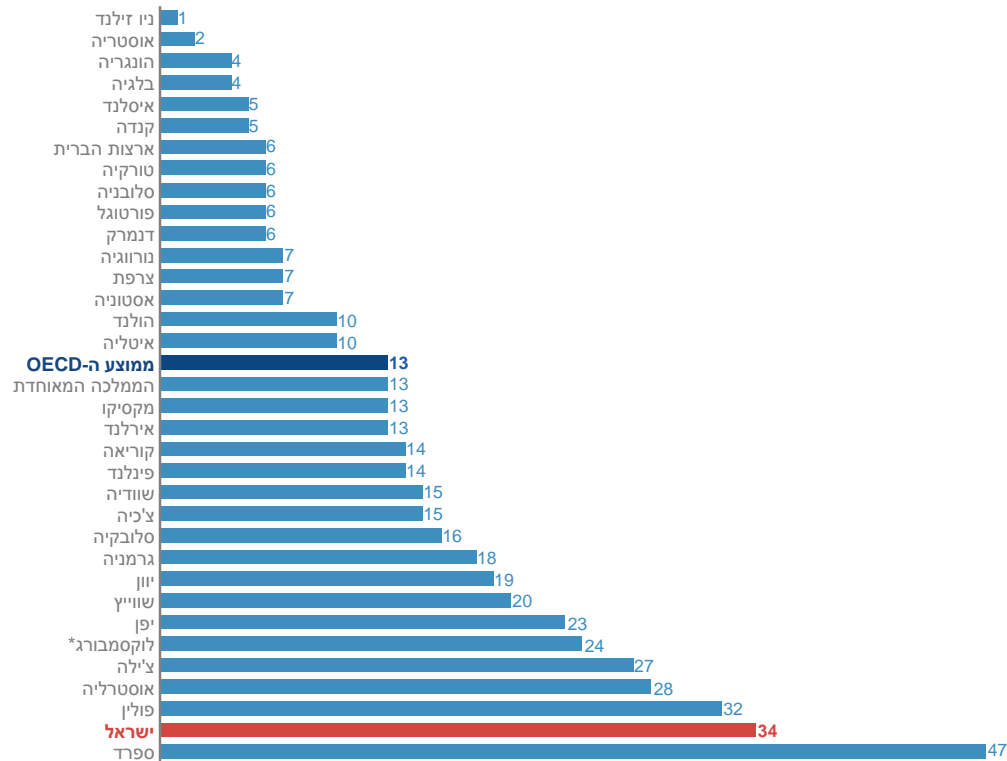
מקור: ערן ישיב ודניאל פרמיסלר, מרכז טאוב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

הבירוקרטיה המסורבלת אינה תורמת לפריון

הפריון בישראל מושפע גם מבירוקרטיה ממשלתית מסורבלת, שהתמודדות עמה דורשת משאבים נוספים על חשבון הייצור. דוגמה אחת לעומס הבירוקרטיה הממשלתית היא מספר הימים הנדרשים כדי להקים עסק בישראל: 34 ימים – נתון שהוא השני בגובהו מבין מדינות ה-OECD וגבוה פי 2.5 ממוצע ה-OECD, העומד על 13 ימים.

המשק המקומי הקטן מרוכז בידי מעט מדי אנשים, וסובל מרגולציה רבה מדי ומתחרות בלתי מספקת – מה שפוגע בהשקעות בהון הפיזי והאנושי הדרוש כדי להגדיל את הפריון. כל הגורמים הללו חוברים יחדיו ויוצרים מחירים מקומיים גבוהים, שמקטינים עוד יותר את האטרקטיביות של הסביבה הכלכלית בישראל.

מספר הימים הנדרשים להקמת עסק, 2010 בכל מדינות ה-OECD

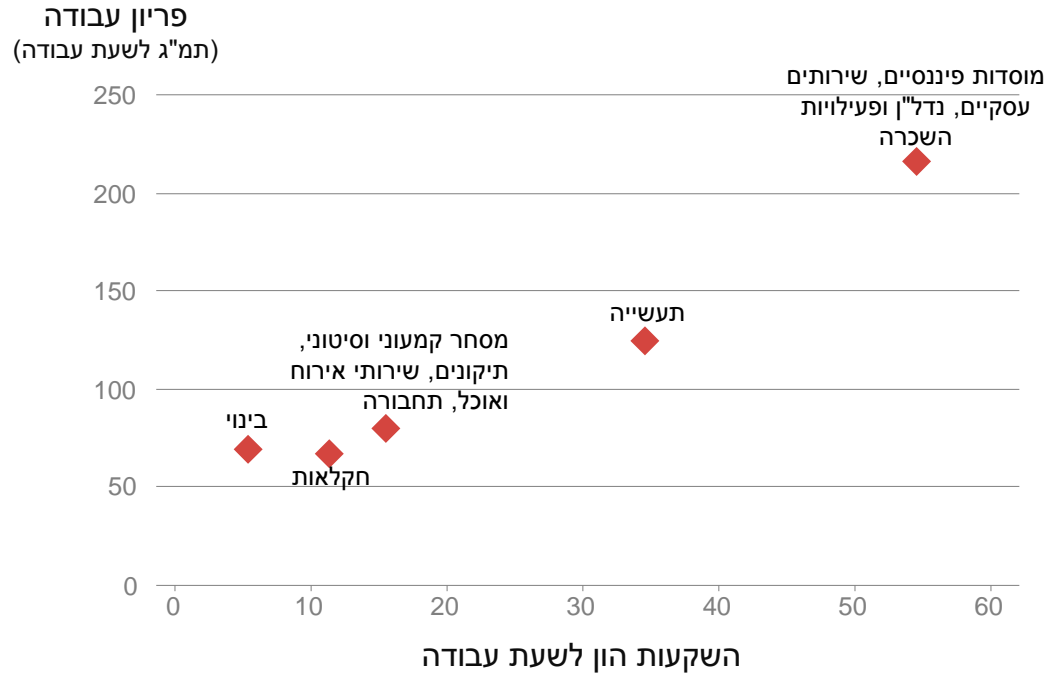
* הנתונים מ-2009.

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הבנק העולמי

השקעות הון ופריון עבודה בישראל, 2008 בשקלים

השקעות גבוהות יותר בהון קשורות לפריון עבודה גבוה יותר בכל ענפי הייצור

הקשר בין השקעות בהון פיזי ובין פריון עבודה בענפים שונים בישראל דומה לקשר החיובי שנמצא בין הגורמים הללו במדינות אחרות.

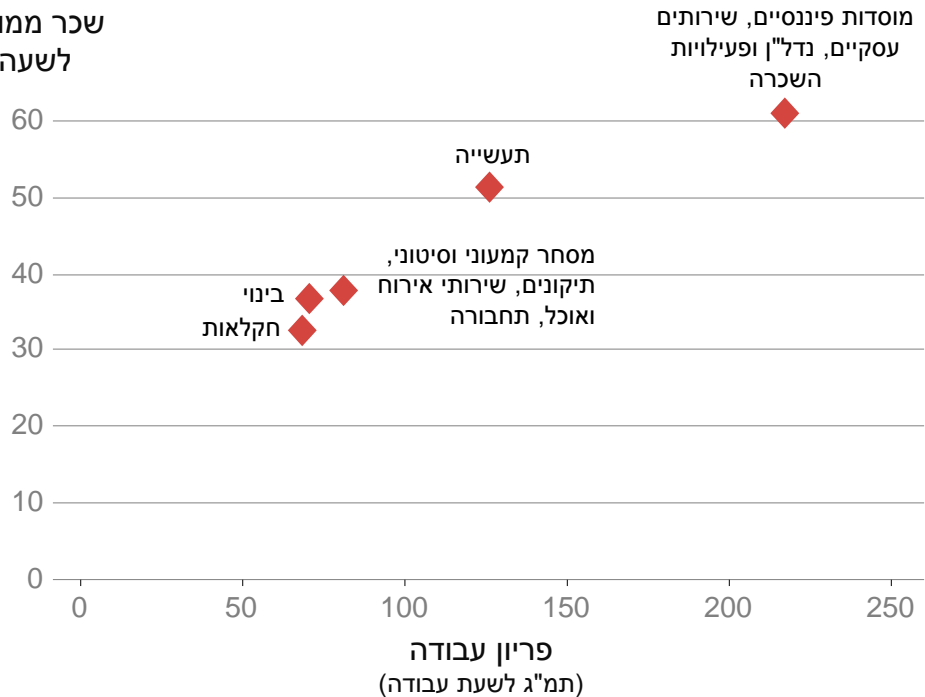

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

פריון עבודה ושכר בישראל, 2008

בשקלים

שכר ממוצע
לשעה

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

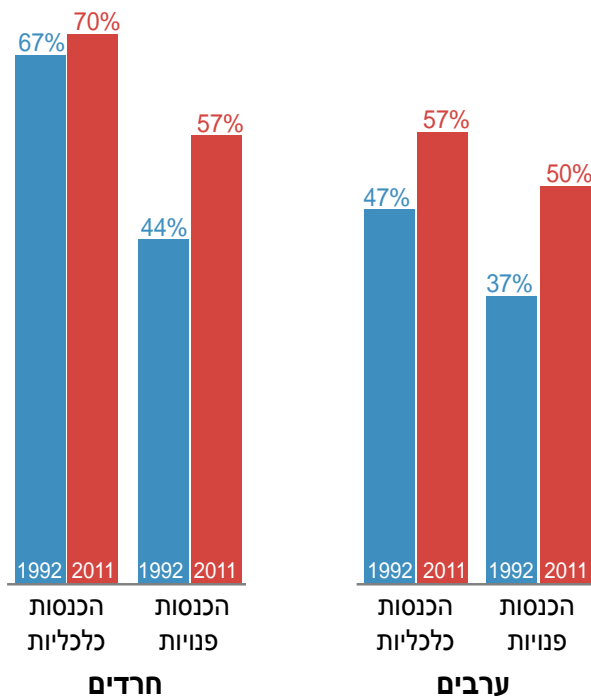
פריון עבודה גבוה יותר קשור לשכר גבוה יותר

הקשר בין פריון עבודה גבוה יותר לשכר גבוה יותר, המתקיים בכל הענפים העסקיים, אינו מקרי. ככל שעובד מייצר יותר בשעת עבודה, אפשר לשלם לו יותר.

עוני ואי שוויון בהכנסות

שיעורי העוני ופערי ההכנסות בישראל הם בין הגבוהים בעולם המפותח – וגבוהים במידה ניכרת מהנתונים המקבילים בארץ לפני כמה עשורים. אמנם בעיות אלו נפוצות במיוחד בקרב חרדים וערבים, אבל מתברר כי הן כה שכיחות גם בקרב יהודים שאינם חרדים עד שגם בבחינה של קבוצה זו בלבד שיעורי העוני ואי השוויון בישראל הם מהגבוהים ביותר במערב. יתרה מכך, גם כאשר מסירים מהמדגם את האוכלוסייה המשתייכת ל-25 האחוזונים העשירים ביותר ואת 25 האחוזונים העניים ביותר, הפערים בין שני הקצוות של מעמד הביניים הם הגבוהים ביותר בעולם המפותח.

אחוז משקי הבית מתחת לקו העוני*, 1992 ו-2011

* קו העוני זהה בכל המקרים.
 הנתונים אינם כוללים את מזרח ירושלים.
 מקור: דן בן-דוד וחיים בלייך, מרכז טאוב
 נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

שיעורי העוני בקרב ערבים וחרדים גבוהים – וממשיכים לעלות

במונחי הכנסות כלכליות (כלומר ההכנסות לפני קבלת קצבאות ותשלום מסים), שיעורי העוני בקרב חרדים וערבים עומדים על יותר ממחצית מאותם משקי הבית – נתון גבוה יותר מאשר לפני שני עשורים.

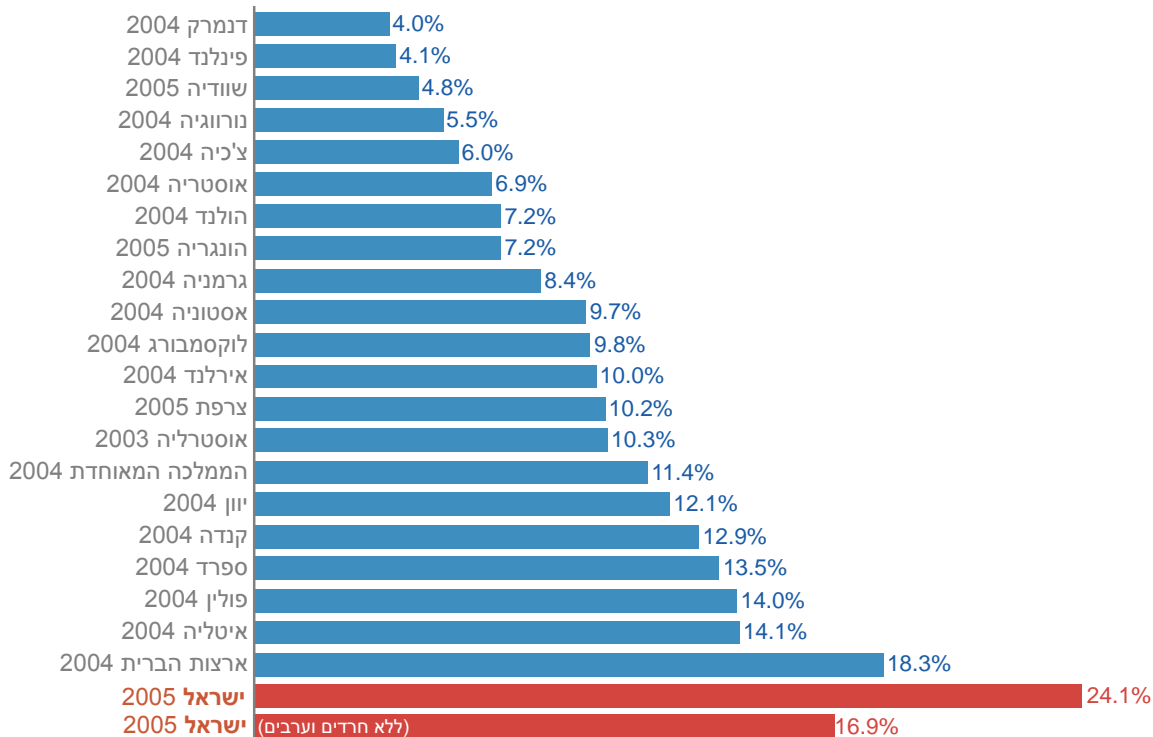
שיעור העוני בקרב אותם משקי בית במונחי הכנסות פנויות (כלומר אחרי קבלת קצבאות ותשלום מסים) נמוך יותר – אולם גם הוא גדל מאוד ועלה ליותר מ-50 אחוז בשתי הקבוצות.

גם לאחר הוצאת החרדים והערבים מהמדגם, שיעורי העוני בישראל הם בין הגבוהים בעולם המפותח

כשמתמקדים בעוני בקרב פרטים, לעומת מיקוד במשקי בית, שיעורי העוני בהכנסות פנויות בישראל הם הגבוהים ביותר בעולם המפותח – כמעט רבע מהאוכלוסייה חיה מתחת לקו העוני.

בניגוד לדעה הרווחת, כשמוציאים את החרדים והערבים מהמדגם – פעולה המצריכה חישוב מחדש של קו העוני – מתברר כי שיעורי העוני בקרב שאר האוכלוסייה היהודית עדיין גבוהים מאוד, ועולים על השיעור בכל המדינות המפותחות למעט אחת (ארצות הברית).

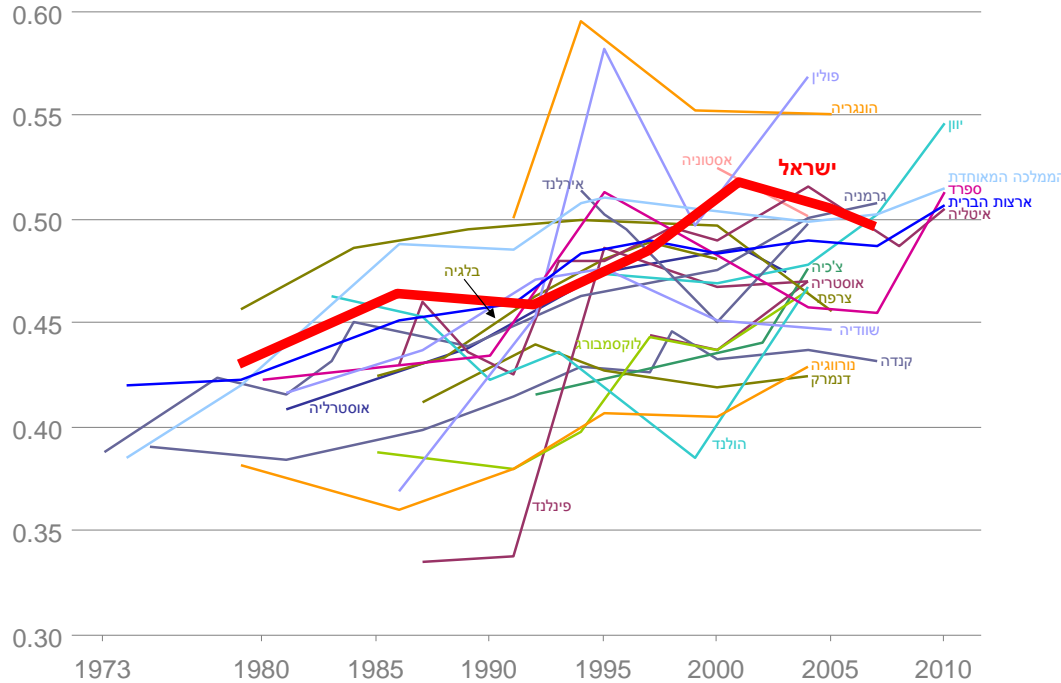
אחוז הפרטים מתחת לקו העוני*
22 מדינות OECD, אמצע שנות האלפיים

* חישוב על פי שיטת המוסד לביטוח לאומי של ישראל.
הנתונים כוללים את מזרח ירושלים

מקור: דן בן-דוד וחיים בלייד, מרכז טאוב
Luxembourg Income Study: נתונים

מדד הג'יני* בהכנסות כלכליות
1973–2010, OECD מדינות

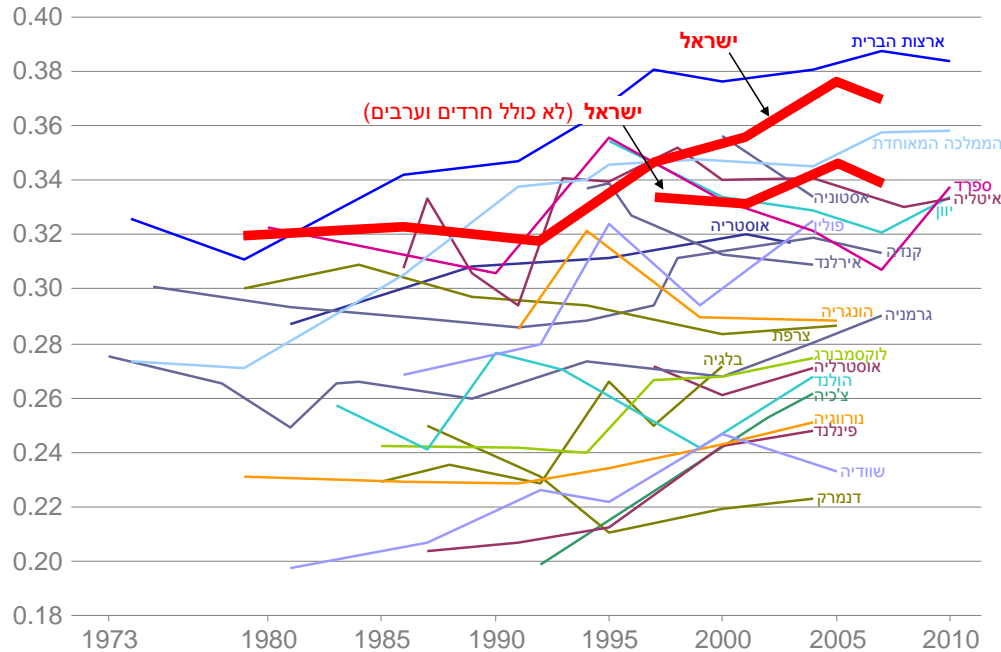
* מבוסס על משקולות של פרטים.
הנתונים אינם כוללים את מזרח ירושלים.
מקור: דן בן-דוד וחיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: Luxembourg Income Study

אי השוויון בהכנסות כלכליות בישראל עולה עם הזמן – וירד מעט בשנים האחרונות

שיעורי אי השוויון בהכנסות כלכליות (כלומר לפני קבלת קצבאות ותשלום מסים) עלו כמעט בכל העולם המפותח בעשורים האחרונים. אי השוויון בהכנסות כלכליות בישראל הוא בין הגבוהים בקרב המדינות הללו – אף על פי שבמהלך העשור האחרון הוא הצטמצם מעט, בעוד שבמדינות האחרות אי השוויון דווקא התרחב כתוצאה מהמיתון העמוק שפקד אותן.

אי השוויון בהכנסות פנויות בישראל נותר גבוה במשך עשורים

מדד הג'יני* בהכנסות פנויות
23 מדינות OECD, 1973–2010

אי השוויון בהכנסות פנויות בישראל נמצא באופן עקבי בפסגת העולם המפותח, אף שאי השוויון במרבית מדינות ה-OECD עלה במשך השנים. הפערים בין מדינות בשיעורי אי השוויון בהכנסות פנויות גדולים בהרבה מהפערים לפי הכנסות כלכליות, מפני שיש שוני רב בין רשתות הביטחון החברתיות שמציעות מערכות הרווחה והמיסוי השונות בכל מדינה.

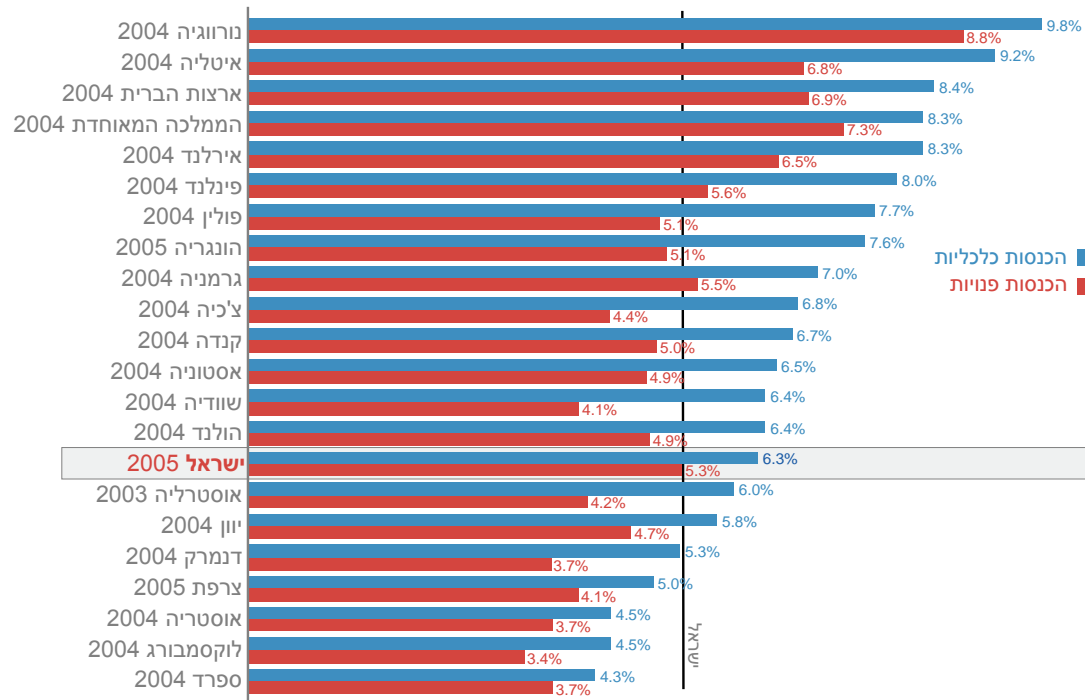
אפילו אם מוציאים מהמדגם את הערבים והחרדים, אי השוויון בהכנסות בקרב יהודים שאינם חרדים בישראל עדיין גדול יותר מאי השוויון בכל המדינות המפותחות למעט שתיים.

* מבוסס על משקולות של פרטים הנתונים אינם כוללים את מזרח ירושלים.

מקור: דן בן-דוד וחיים בליך, מרכז טאוב נתונים: Luxembourg Income Study; למ"ס (עבור הקטגוריה "ישראל - לא כולל ערבים וחרדים" בלבד)

נתח ההכנסות שמקבל המאיון העליון בישראל קרוב למדינה החציונית ב-OECD

חלקו של המאיון העליון בסך ההכנסות*
22 מדינות OECD, אמצע שנות האלפיים

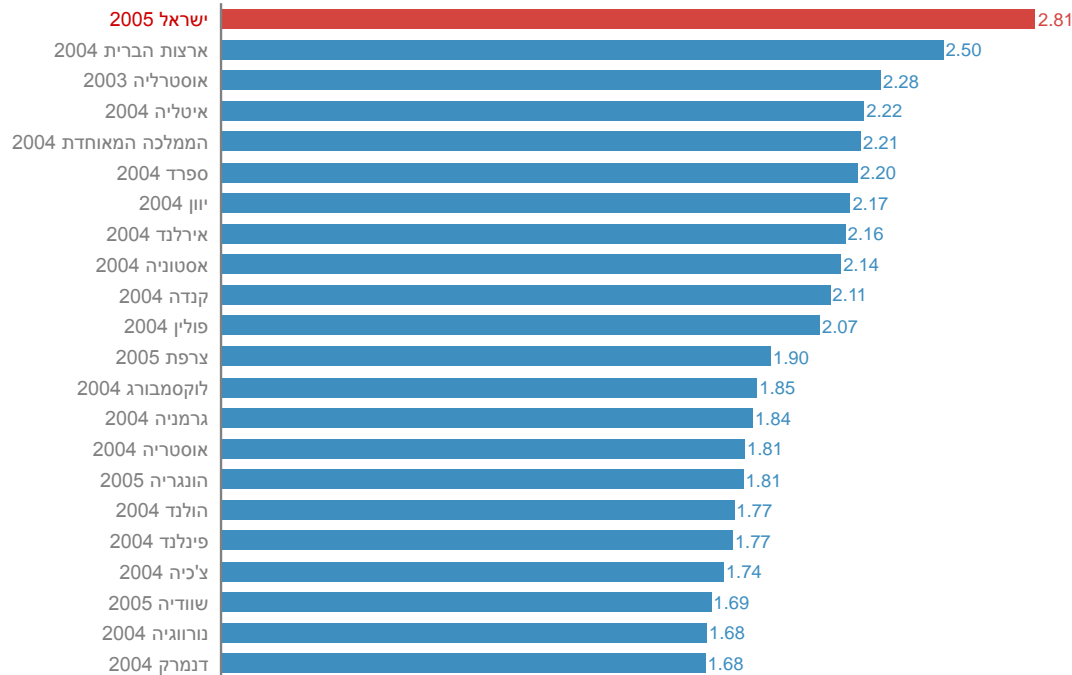
המאיון העליון בישראל מקבל 6.3 אחוזים מכלל ההכנסות הכלכליות ו-5.3 אחוזים מכלל ההכנסות הפניויות. נתונים אלו מציבים את ישראל קרוב לאמצע טווח המדינות המפותחות בדירוג על פי ההכנסות המגיעות למאיון העליון.

* חישוב העשירונים על פי שיטת המוסד לביטוח לאומי.
הנתונים כוללים את מזרח ירושלים.
מקור: דן בן-דוד וחיים בליך, מרכז טאוב
Luxembourg Income Study: נתונים

פערי ההכנסות גבוהים גם בתוך מעמד הביניים הישראלי

הפער בין מה שיכול להיחשב למעמד הביניים העליון ובין מעמד הביניים התחתון בישראל גבוה יותר מאשר בכל המדינות המפותחות האחרות. הכנסותיהם של פרטים באחוזון ה-75 בישראל גדולות פי 2.8 מהכנסותיהם של פרטים באחוזון ה-25.

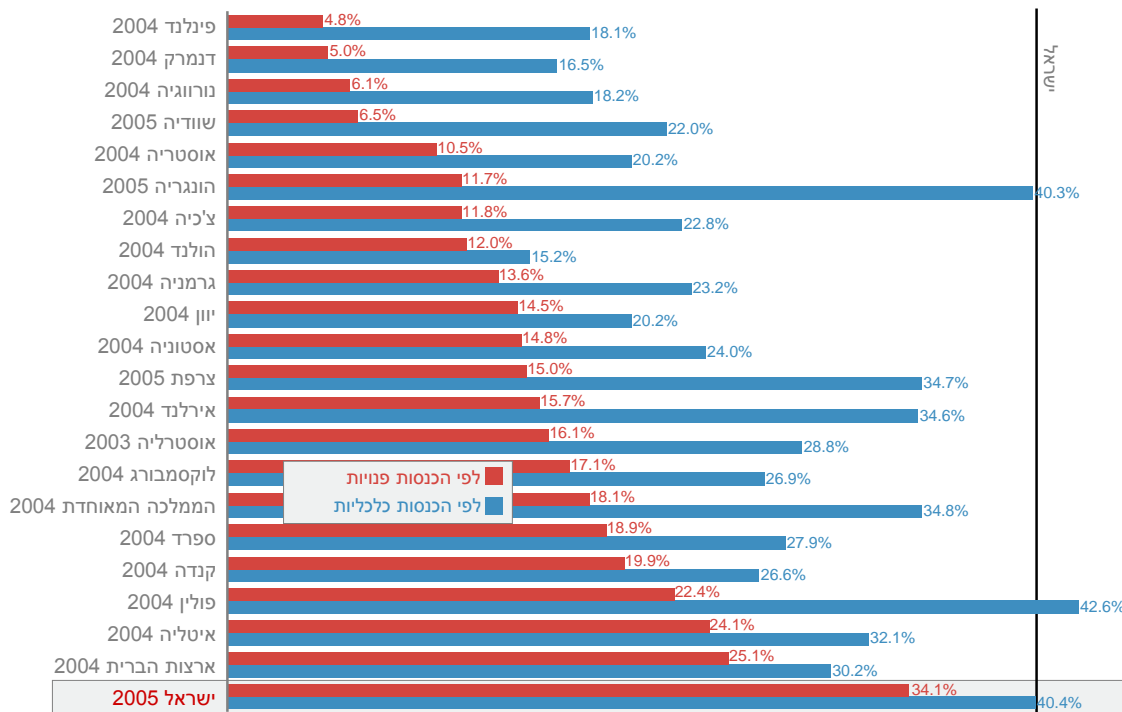
היחס בין אחוזוני הכנסה פנויה, 75/25*
22 מדינות OECD, אמצע שנות האלפיים

* חישוב העשירוניים על פי שיטת המוסד לביטוח לאומי.
הנתונים כוללים את מזרח ירושלים

מקור: דן בן-דוד וחיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: Luxembourg Income Study

אחוז הילדים מתחת לקו העוני* 22 מדינות OECD, אמצע שנות האלפיים

* חישוב על בסיס פרטים לפי שיטת המוסד לביטוח לאומי.
הנתונים כוללים את מזרח ירושלים

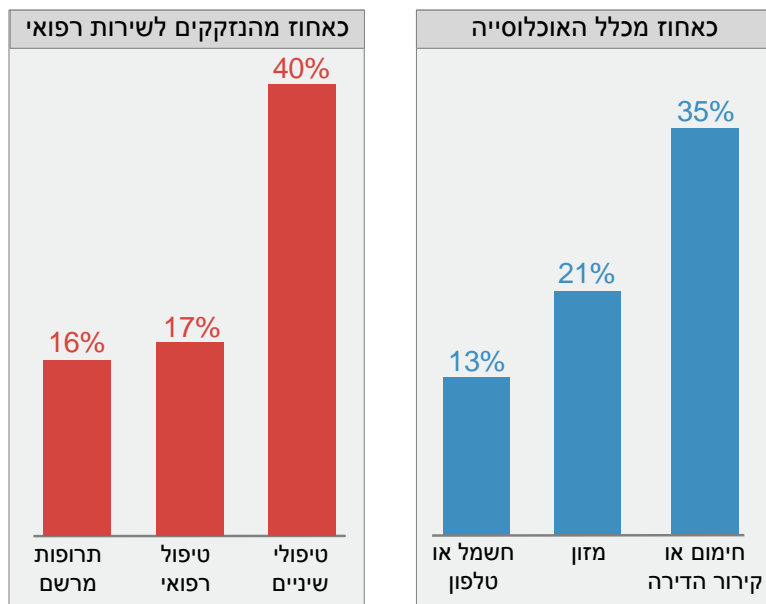
מקור: דן בן-דוד וחיים בלייך, מרכז טאוב
Luxembourg Income Study: נתונים

שיעור הילדים מתחת לקו העוני בישראל הוא בין הגבוהים ב-OECD

40 אחוז מהילדים בישראל חיים מתחת לקו העוני לפי הכנסות כלכליות (ולא קצבאות וללא תשלומי מסים). מבין המדינות המפותחות, רק בפולין שיעורי העוני בהכנסות כלכליות בקרב ילדים גבוהים יותר.

לאחר שמובאת בחשבון השפעתם של תשלומי הרווחה והמסים, שיעורי העוני בקרב ילדים בהכנסות פנויות הם הגבוהים ביותר בעולם המערבי – בהפרש ניכר – והם גדלו ב-61 אחוז בין 1992 ל-2011.

שיעור המוותרים על צרכים בסיסיים, 2007

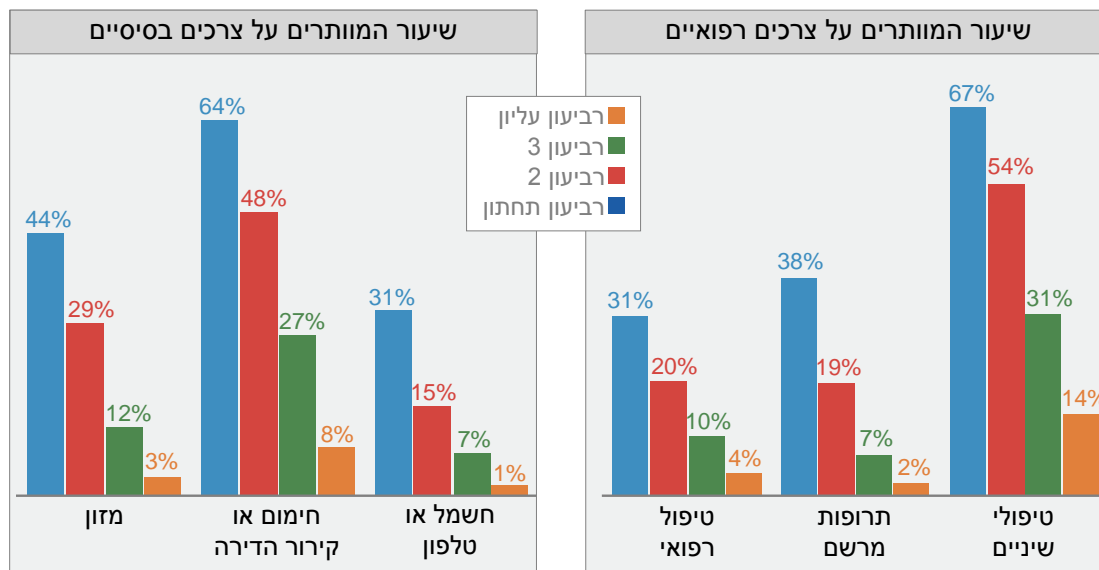
מקור: חיה שטייר ועליזה לוי, מרכז טאוב נתונים: הסקר החברתי של הלמ"ס, 2007

חלק גדול מהאוכלוסייה מוותר על צרכים בסיסיים

העוני בישראל מקבל משמעות חדשה לגמרי. כשהוא מתורגם לוותר על צרכים בסיסיים. כחמישית מהאוכלוסייה מדווחת כי מגבלות כספיות מקטינות את יכולתה לרכוש מזון, ואילו יותר משליש נאלצים להמעיט בחימום או קירור דירותיהם בעונה הרלוונטית.

מבין אזרחי ישראל שנוקו לטיפול רפואי, כשישית ויתרו על תרופות או על טיפול רפואי, ו-40 אחוז ויתרו על טיפולי שיניים.

שיעור המוותרים על צרכים בסיסיים לפי רביעוני הכנסה לנפש, 2007

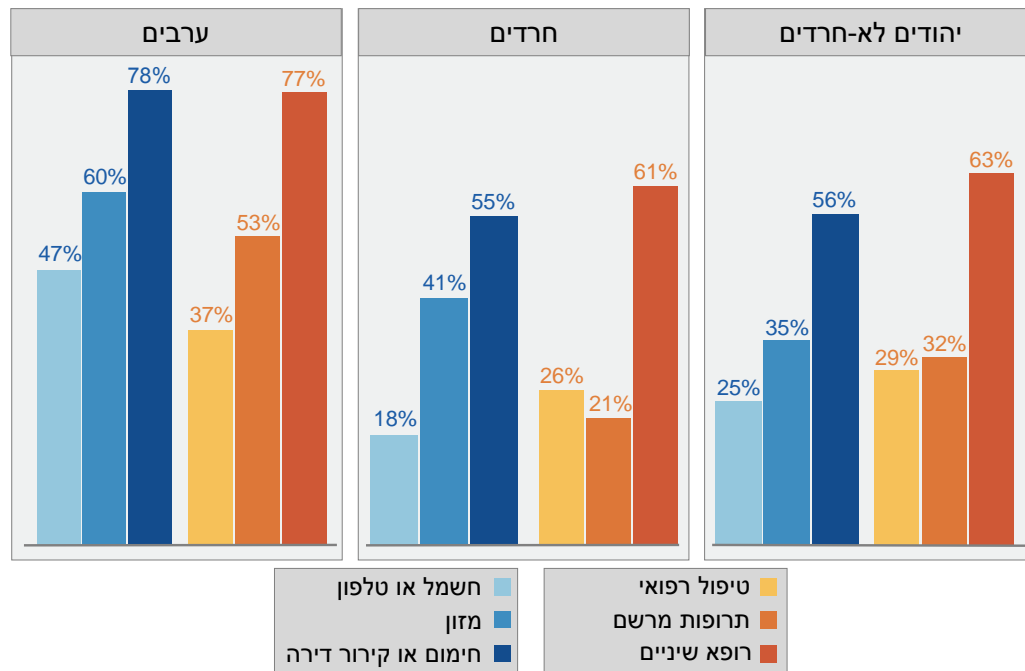
מקור: חיה שטייר ועליזה לוי, מרכז טאוב נתונים: הסקר החברתי של הלמ"ס, 2007

אפילו מעמד הביניים מוותר על צרכים בסיסיים

שיעור המוותרים על צרכים בסיסיים ועל טיפול רפואי קשור ללא ספק להכנסות. ככל שההכנסות נמוכות יותר, חלקם של המוותרים על הצרכים מכלל הקבוצה גדול יותר. שיעור המוותרים גבוה מאוד בקרב המשתייכים לרביעון ההכנסה הנמוך ביותר, אך הוא גבוה יחסית גם ברביעון ההכנסה השני ובמקרים מסוימים אפילו ברביעון ההכנסה השלישי. המשמעות היא שחלק גדול ממעמד הביניים בישראל נאלץ לצמצם את רכישת הצרכים הבסיסיים או את הטיפול הרפואי שהוא זקוק לו.

שיעור המוותרים על צרכים בסיסיים ורפואיים ברביעון
ההכנסה הנמוך ביותר, 2007

בקרב העניים, הערבים
מתבלטים בשיעור גבוה
של ויתור על צרכים
בסיסיים

לא כל העניים חווים מחסור חומרי באותה מידה. בקרב ישראלים ברביעון ההכנסה הנמוך ביותר, ערבים חווים את הקשיים החומריים החמורים ביותר. חלקם של המוותרים על צרכים בסיסיים בשתי הקבוצות האחרות ברביעון זה – חרדים ויהודים שאינם חרדים – דומה במרבית הקטגוריות שנבדקו, והוא נמוך בהרבה משיעור הערבים שנאלצים לוותר על צרכים אלו.

מקור: חיה שטייר ועליזה לוי, מרכז טאוב
נתונים: הסקר החברתי של הלמ"ס, 2007

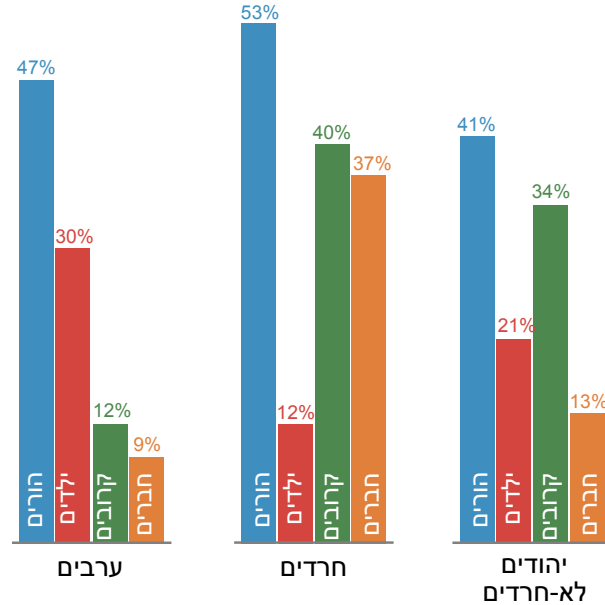
קבוצות אוכלוסייה שונות נעזרות במקורות תמיכה שונים

כל קבוצות האוכלוסייה (ערבים, חרדים ויהודים לא-חרדים) פונות בעיקר להורים כמקור לתמיכה בשעת מצוקה, אולם הערבים פונים לילדיהם בשיעור גבוה בהרבה משתי הקבוצות האחרות. אצל החרדים שיעור העניים הפונים לילדיהם הוא הנמוך ביותר בפער משמעותי. ייתכן שהסיבה לכך היא שחרדים צעירים יותר נוטים להיות משכילים פחות מהוריהם – מצב ייחודי לקבוצת האוכלוסייה הזו – ולכן נפגעת יכולתם להעניק תמיכה להוריהם.

היהודים – חרדים ולא-חרדים כאחד – פונים בבקשת תמיכה לקרוביהם יותר מאשר הערבים. החרדים פונים לחבריהם לתמיכה בשיעור גבוה בהרבה משתי הקבוצות האחרות.

מקורות אפשריים לתמיכה כספית*, 2009

כאחוז מהאוכלוסייה הענייה**

* מקורות אפשריים לגיוס מידי של 5,000 שקלים

** רביעון ההכנסה התחתון

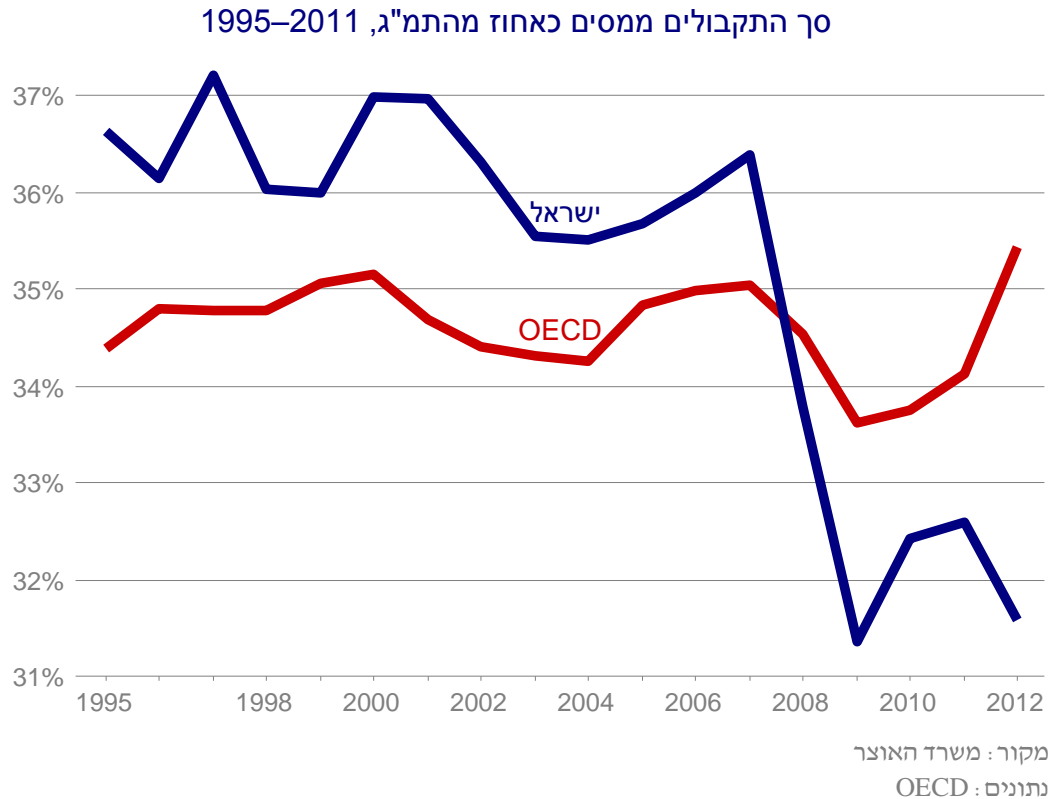
מקור: חיה שטייר ועליזה לוי, מרכז טאוב

נתונים: הסקר החברתי של הלמ"ס, 2007

נטל המס הכבד הוקל בשנים האחרונות

נטל המסים בישראל – הנמדד לפי חלקם של התקבולים ממסים בתמ"ג – היה כבד ביחס לממוצע ה-OECD.

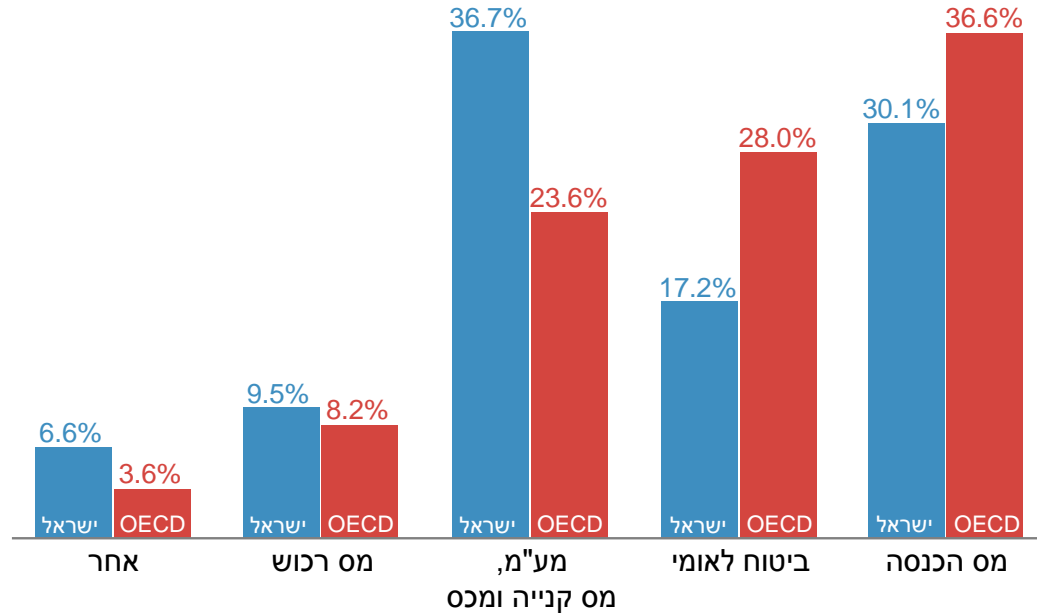
בשנים האחרונות מדיניות המסים השתנתה, והנטל הוקל והגיע לרמה נמוכה מממוצע ה-OECD.

המקורות העיקריים להכנסה ממסים בישראל שונים מ-OECD

התפלגות הכנסות המדינה ממסים

לפי סוגי המס, 2011

מקור: משרד האוצר
נתונים: מינהל הכנסות המדינה, משרד האוצר

הרכב ההכנסות ממסים בישראל שונה מממוצע ה-OECD, ויש בו דגש רב יותר על מסים עקיפים (כמו מע"מ, מס מכירה ומכס) מאשר על מסי הכנסה ישירים.

מסים עקיפים נחשבים לרגסיביים יותר מפני שהאוכלוסייה הכי ענייה מוציאה לרוב חלק גדול יותר מהכנסתה על מוצרי צריכה, לכן המסים האלה נוטים לנגוס חלק גדול יותר מהכנסתה.

ההכנסות הנמוכות יחסית מתשלומי ביטוח לאומי בישראל (1.5 אחוז מהתמ"ג לעומת 4.8 אחוז מהתמ"ג ב-OECD בשנת 2011) נובעות משיעורי ההפרשה הנמוכים של מעסיקים בארץ. לעומת זאת, מסי הביטוח הלאומי שמשלמים ישראלים שכירים מסתכמים ב-3.8 אחוזים מהתמ"ג, בהשוואה ל-3.1 אחוזים מהתמ"ג בממוצע ב-OECD.

אחוז הכנסות המדינה ממסים ישירים מכל עשירון הכנסה, 2011

מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: מינהל הכנסות המדינה, משרד האוצר

מחצית מהישראלים אינם משלמים מס הכנסה

נטל מס ההכנסה בישראל נמוך יחסית עבור מרבית עשירוני ההכנסה – 49.7 אחוז מהפרטים לא שילמו מס הכנסה כלל בשנת 2011. שיעור הפרטים שלא שילמו מס הכנסה בשנים 2010 ו-2012 היה אפילו גבוה יותר: 51.2 ו-52.3 אחוז, בהתאמה.

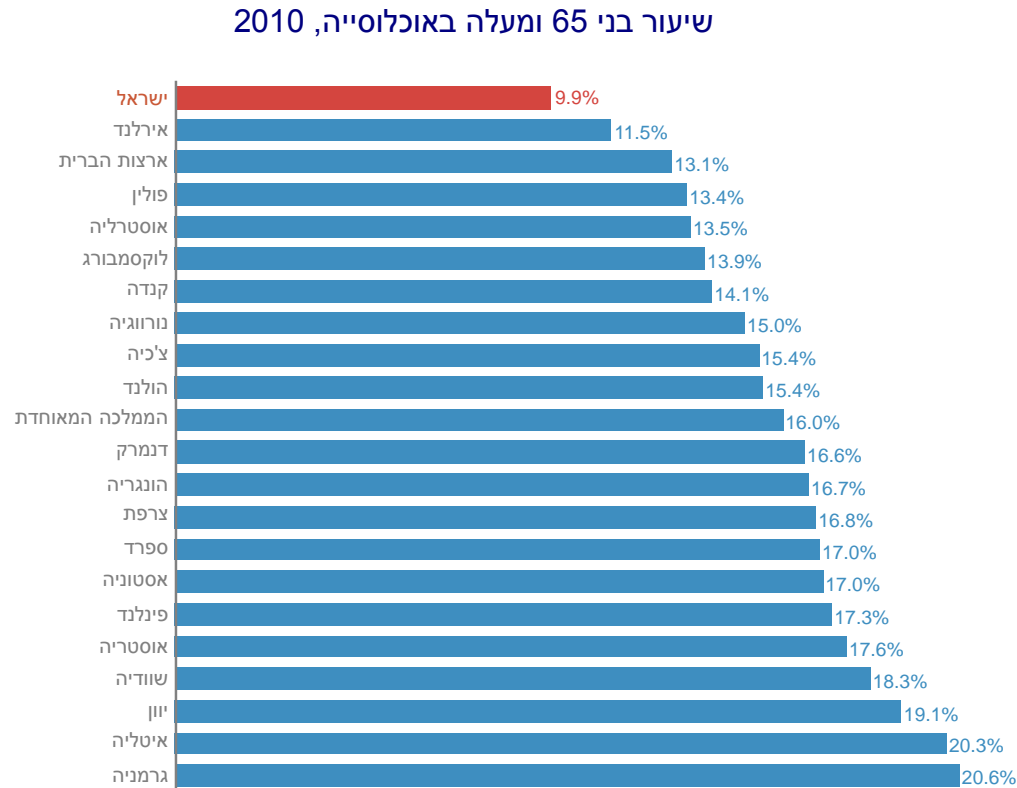
נטל מס ההכנסה עולה בחדות בעשירונים העליונים: העשירון העליון היה אחראי לכמעט שלושה רבעים מכלל הכנסות המדינה ממס הכנסה, בעוד שני העשירונים העליונים הם המקור לכמעט 90 אחוז מכלל ההכנסות. שיעור מס ההכנסה השולי הגבוה ביותר בישראל בשנת 2012 היה 48 אחוז – נתון המציב אותה במקום השביעי מבין 34 מדינות ה-OECD – והוא עלה ל-50 אחוז ב-2013. ההכנסות מביטוח לאומי וממסי בריאות מחולקות במידה שווה יותר בין עשירוני ההכנסה.

קשישים – עוני ותעסוקה

חלקם של העניים מכלל הקשישים בישראל לפי הכנסות כלכליות הוא הנמוך ביותר בעולם המפותח – אולם שיעור הקשישים החיים בעוני על פי הכנסות פנויות (אחרי קצבאות רווחה ותשלום מסים) הוא הגבוה ביותר במדינות המפותחות. יש כמה סיבות לשיעור העוני הנמוך לפי הכנסות כלכליות: ביחס ל-OECD ליותר ישראלים בגיל הפרישה יש פנסיה, גובה הפנסיות כאחוז מהשכר במהלך החיים גבוה יותר וגברים ישראלים רבים יותר ממשיכים לעבוד בגיל הפרישה. אך למרות כל אלו, וחרף העובדה שישראל היא מדינה צעירה יחסית – אחוז הקשישים באוכלוסייה נמוך יותר מאשר במדינות מפותחות אחרות – היקף הטבות הרווחה הניתנות לקשישים בישראל נמוך כל כך עד שהוא מציב את ישראל במקום הראשון בדירוג שיעורי העוני בקרב קשישים, בעוד שמדינות מפותחות אחרות מצליחות לצמצם כמעט לגמרי את העוני בקרב הקשישים החיים בהן.

שיעור הקשישים בישראל נמוך בהשוואה ל-OECD

ישראל היא מדינה צעירה יחסית. חלקם של הקשישים באוכלוסייה הוא הנמוך ביותר מבין המדינות המפותחות.

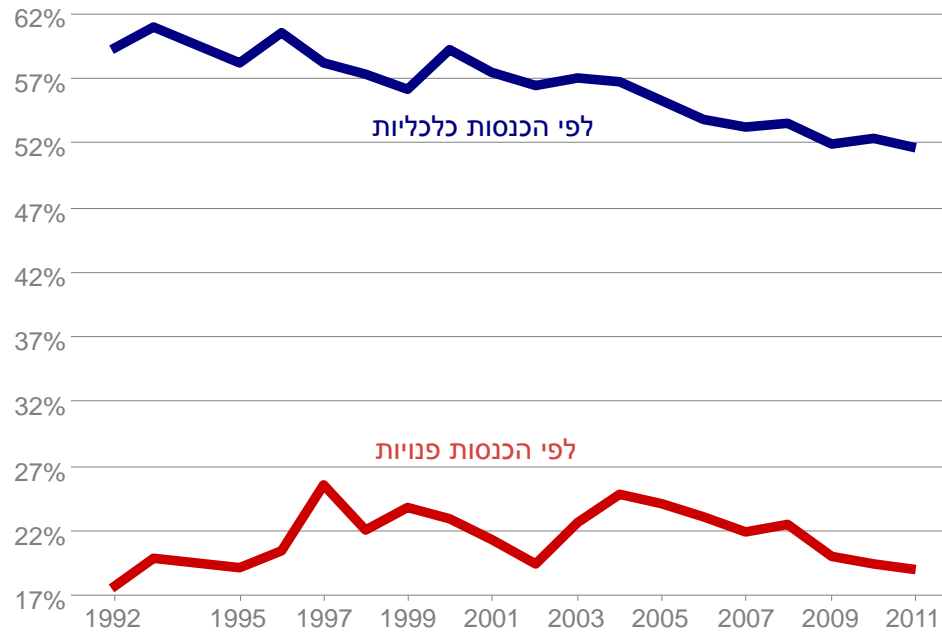
מקור: דן בן-דוד, מרכז טאוב ואוניברסיטת תל אביב
נתונים: OECD

ירידה בשיעורי הכנסות כלכליות בקרב קשישים

שיעורי העוני בהכנסות כלכליות (לפני קצבאות רווחה ותשלומי מסים) בקרב קשישים בישראל הצטמצמו בהתמדה בשני העשורים האחרונים. למרות זאת, קצת יותר ממחצית מהקשישים היו חיים מתחת לקו העוני ב-2011 אלמלא קיבלו סיוע כלכלי.

שיעורי העוני אחרי קצבאות ותמיכות ממשלתיות נמוכים בהרבה – בערך חמישית מאוכלוסיית הקשישים – אף על פי שהם משקפים תנודתיות רבה בשני העשורים האחרונים.

אחוז הפרטים בגילי פרישה מתחת לקו העוני*, 1992–2011

* נשים בנות 60 ומעלה וגברים בני 65 ומעלה. הנתונים לשנים 1992–1996 ולשנים 2000–2001 אינם כוללים את מזרח ירושלים. אין נתונים עבור 1994.

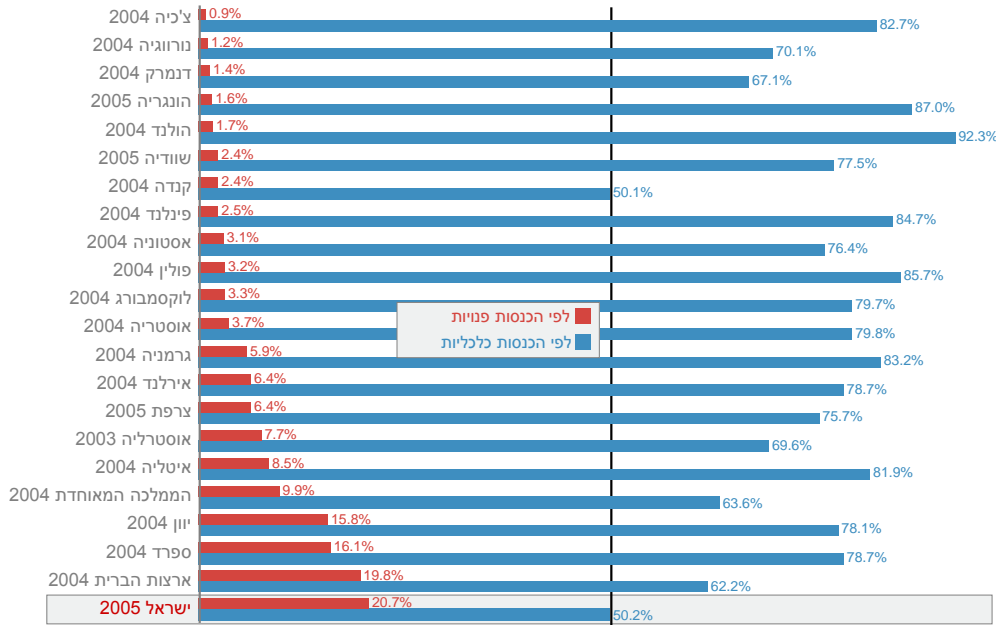
מקור: דן בן-דוד וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

שיעור הקשישים העניים בישראל לפי הכנסות כלכליות הוא הנמוך בעולם המפותח, אולם שיעור העניים לפי הכנסות פנויות הוא הגבוה ביותר

שיעור הקשישים הישראלים החיים מתחת לקו העוני לפי הכנסתם הכלכלית הוא הנמוך בעולם המפותח, לצד קנדה. לעומת מדינות שבהן למעלה מ-80 אחוז מהקשישים נמצאים מתחת לקו העוני לפי הכנסתם הכלכלית, בישראל שיעורם הוא 50 אחוז בלבד.

אף שחלקם של הקשישים באוכלוסייה במדינות אחרות ב-OECD גדול ביחס לישראל, הסיוע המוענק להם יעיל הרבה יותר. כל 22 המדינות, למעט ארצות הברית וישראל, מצליחות לצמצם את שיעורי העוני בקרב הקשישים ב-80 אחוז לפחות. לשם השוואה, ארצות הברית הפחיתה את העוני בקרב הקשישים ב-68 אחוז. ישראל – שבה בעיית העוני בהכנסות כלכליות בקרב קשישים היא הקטנה ביותר, וכך גם שיעור הקשישים באוכלוסייה – הפחיתה את שיעורי העוני של קשישיה ב-59 אחוז. כתוצאה מכך, חלקם של הקשישים בישראל הנמצאים מתחת לקו העוני לאחר תשלומי רווחה ומסים הוא 21 אחוז, השיעור הגבוה ביותר מבין כל המדינות המפותחות.

אחוז הקשישים מתחת לקו העוני*
22 מדינות OECD, אמצע שנות האלפיים

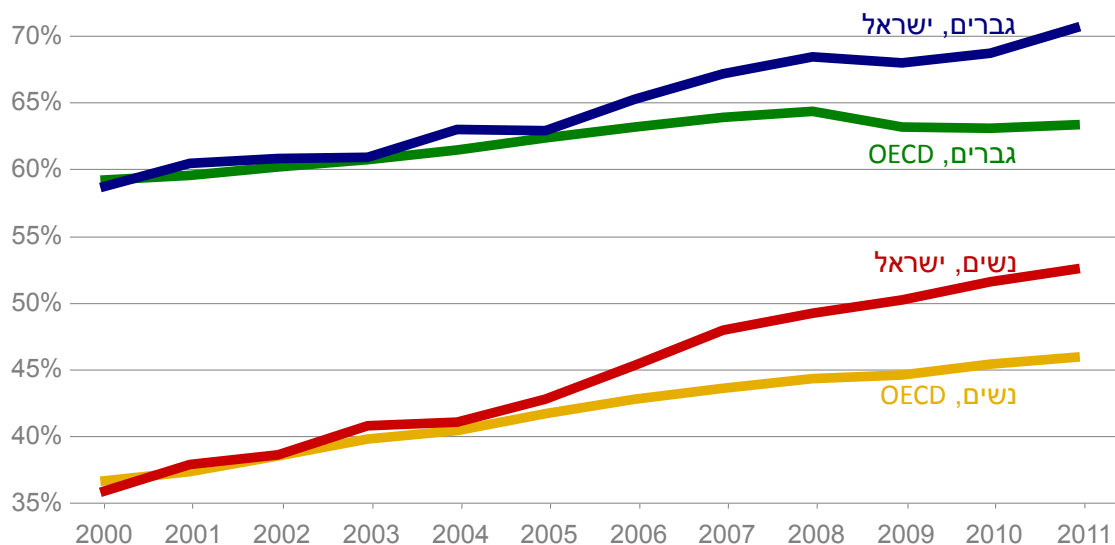

* חישוב על בסיס יחידים לפי שיטת המוסד לביטוח לאומי. הנתונים עבור ישראל כוללים את מזרח ירושלים.

הנתונים עבור ישראל לאורך השנים וההשוואות הבין-לאומיות נלקחו ממאגרי נתונים שונים, לכן התוצאות דומות מאוד, אך לא זהות.

מקור: דן בן-דוד וחיים בלייך, מרכז טאוב
Luxembourg Income Study

שיעורי תעסוקה בקרב גילאי 55–64 בישראל וב-OECD
2000–2011

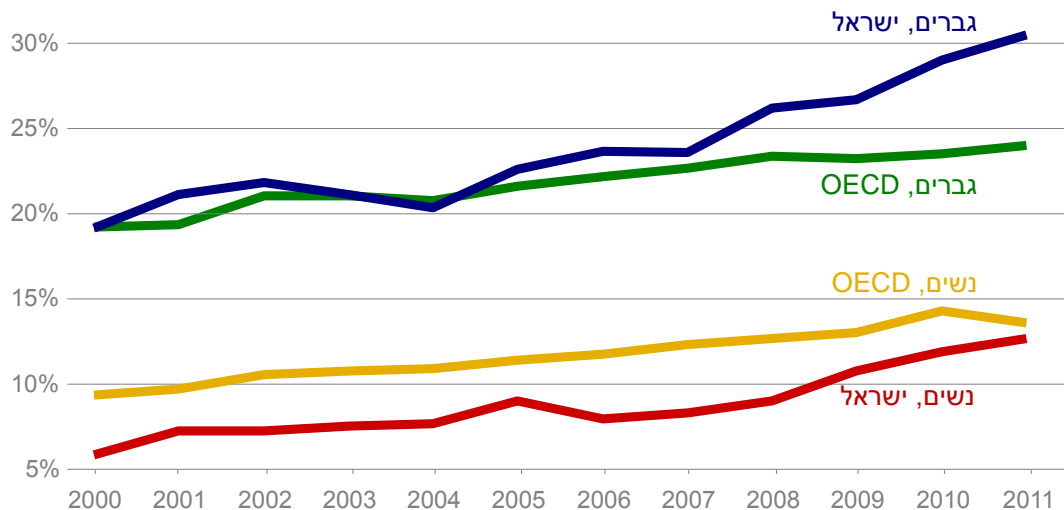
מקור: איל קמחי וקיריל שרברמן, מרכז טאוב
נתונים: OECD

יותר ישראלים המתקרבים לגיל הפרישה ממשיכים לעבוד בהשוואה ל-OECD

שיעורי התעסוקה בקרב גברים ונשים בגילי 55–64 בישראל דמו לשיעורים במדינות ה-OECD לאורך המחצית הראשונה של העשור הקודם, הן במספרים והן בקצב העלייה.

לקראת אמצע העשור שיעורי התעסוקה בישראל גדלו מהר יותר מאשר במדינות ה-OECD, ונוצר פער של יותר מ-6 נקודות אחוז לטובת ישראל – גם בקרב נשים וגם בקרב גברים.

שיעורי תעסוקה בקרב גילאי 65–74 בישראל וב-OECD
2000–2011

מקור: איל קמחי וקיריל שרברמן, מרכז טאוב
נתונים: OECD

שיעורי התעסוקה בקרב גברים ישראלים בגיל הפרישה גבוהים יותר מ-OECD, ושיעורי תעסוקת הנשים נמוכים יותר

שיעורי התעסוקה של גברים בקבוצת הגיל 65–75, עשור הגיל הראשון לאחר גיל הפרישה המקובל במערב, היו גבוהים יותר מאשר ב-OECD וגדלו מהר יותר מאז 2004.

אצל נשים בגילים אלו שיעורי התעסוקה נמוכים יותר מאשר ב-OECD, אולם השיעורים בישראל גדלו בקצב מהיר יותר והפער הצטמצם בשנים האחרונות.

בשני המקרים הגידול בשיעורי התעסוקה חל בעיקר באוכלוסייה היהודית.

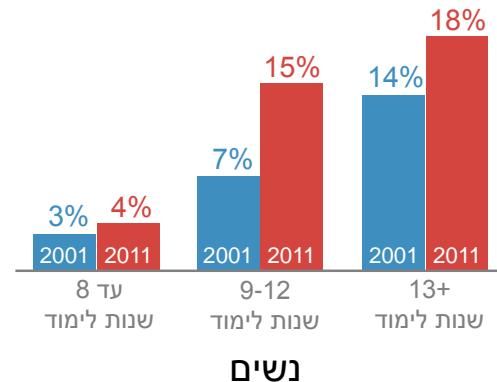
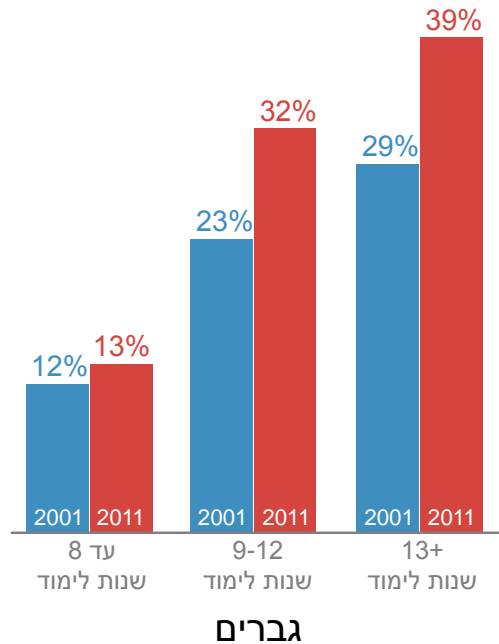
בקרב בני 75 ומעלה משני המינים שיעורי התעסוקה בישראל נמוכים יותר מהשיעור ב-OECD, אם כי בשני המקרים הנתונים נמוכים מאוד ועומדים על אחוזים בודדים.

להשכלה יש תפקיד מפתח בתעסוקת קשישים

להשכלה יש תפקיד מרכזי בתעסוקת בני 65–74 בישראל. בין קבוצות ההשכלה השונות ניכרים הבדלים גדולים.

שיעורי התעסוקה של גברים בני 65–74 בישראל עלו בכעשר נקודות אחוז בכל רמת השכלה בעשור האחרון, אולם הגידול היה רב יותר בקרב הקבוצות המשכילות יותר.

שיעורי תעסוקה, גילאי 65–74 לפי מגדר ושנות לימוד

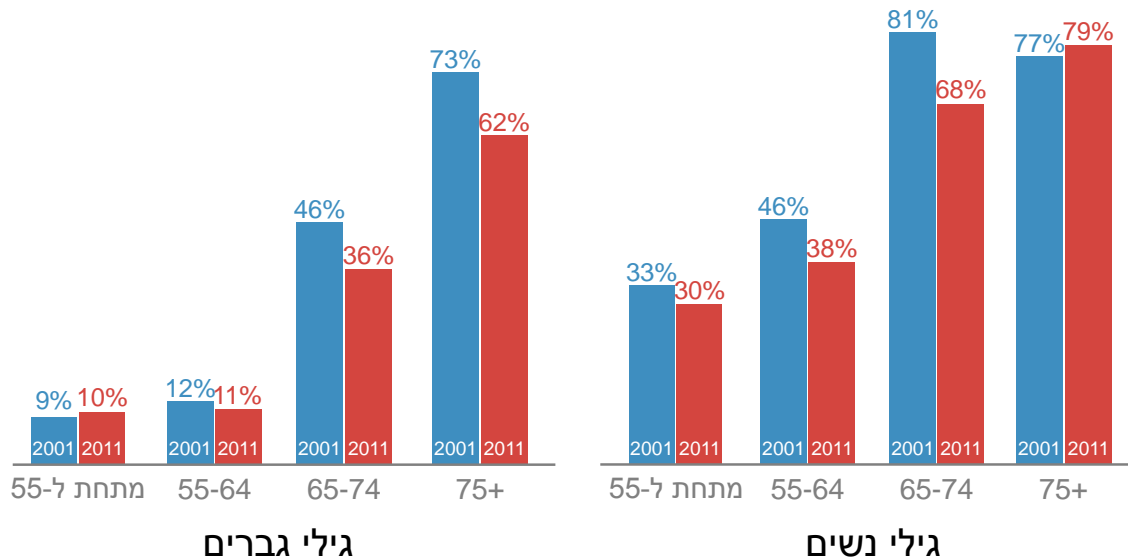

מקור: איל קמחי וקיריל שרברמן, מרכז טאוב
נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

חלקם של הקשישים העובדים במשרה מלאה גדול יותר מאשר לפני עשור

בעשור האחרון ניכרת ירידה בשיעור המועסקים במשרה חלקית מתוך כלל הגברים המועסקים בגילי 65 ומעלה ומתוך כלל הנשים המועסקות בגילי 55–74. ניתן לשער כי יש לכך השפעה חיובית על הכנסת העובדים בקבוצות גיל אלו.

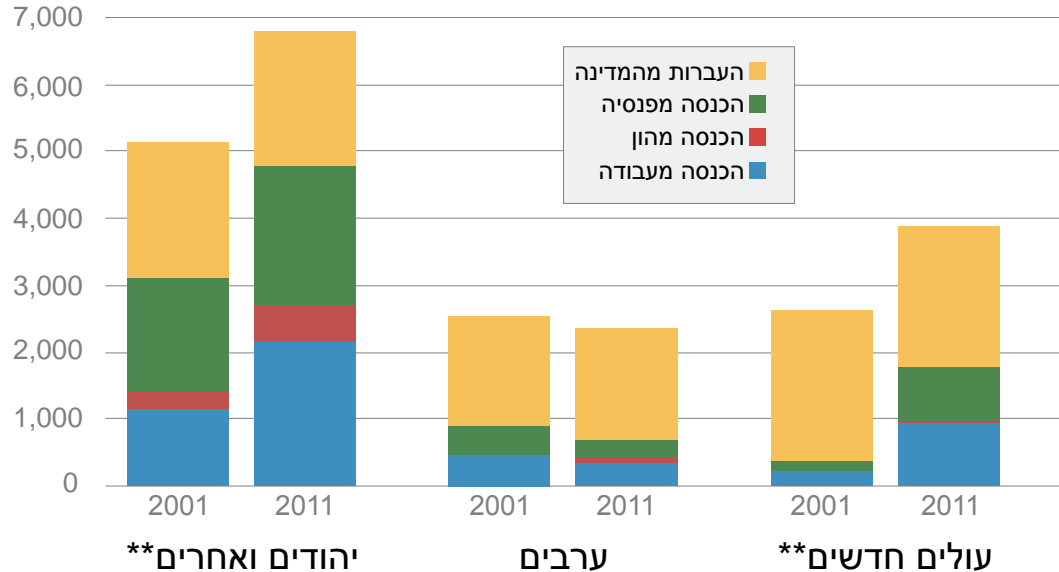
שיעור המועסקים חלקית
כאחוז מכלל המועסקים, לפי מגדר וקבוצות גיל

מקור: איל קמחי וקיריל שרברמן, מרכז טאוב
נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

התרחבו פערי ההכנסה בין יהודים לערבים בני 65–74

הכנסה חודשית ברוטו לנפש במשק בית*,
ראש משק הבית בגיל 64–75
בשקלים של 2011

בעשור האחרון ההכנסה לנפש במשקי בית שגיל העומד בראשם הוא 65–74 גדלה בקרב יהודים ועולים חדשים. הסיבה העיקרית לכך היא גידול בהכנסות מעבודה. במקרה של העולים חל גידול ניכר גם בהכנסות מפנסיה, מפני שלקבוצת הגיל הזו היה עוד עשור של עבודה בארץ, שהניב פנסיה גבוהה יותר. בקרב היהודים שאינם עולים נרשמה עלייה גם בהכנסות מהון.

לצד הגידול בהכנסות לנפש במשקי בית יהודיים, שהיו כפולות מההכנסות של משקי בית ערביים ב-2001, חלה ירידה קלה בהכנסות של משקי הבית הערביים – מה שהוביל לגידול משמעותי בפערי ההכנסות בין הקבוצות. אמנם ב-2011 החלו ההכנסות של משקי בית ערביים לכלול גם הכנסות מהון, אולם ההכנסות שלהם מפנסיות ירדו מאוד מאז 2001, והגיעו לרמות נמוכות בהרבה משאר הקבוצות.

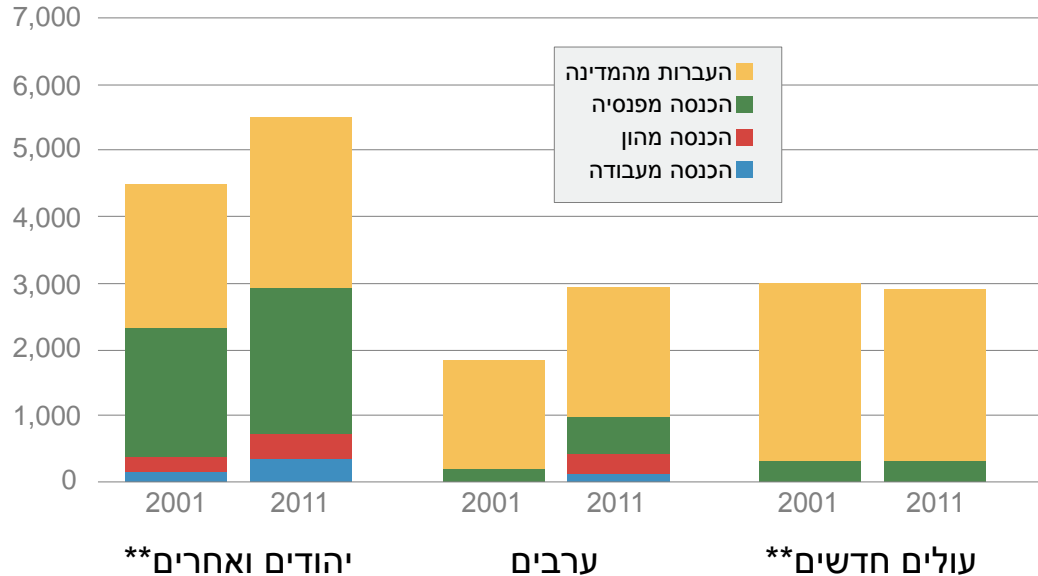
* הכנסה ממוצעת לנפש במשקי בית.
** יהודים ואחרים: יהודים ומי שמוגדר "אחר" לפי דת.
עולה חדש: מי שהגיע לארץ בשנת 1990 ואילך.
מקור: איל קמחי וקיריל שרברמן, מרכז טאוב נתונים: סקרי הכנסות של הלמ"ס

הצטמצמו פערי ההכנסה בין יהודים לערבים בני 75 ויותר

ההבדל העיקרי בין ההכנסות של משקי בית שהעומד בראשם בן 75 ומעלה נובע מגובה הפנסיות. ככלל, ליהודים שאינם עולים חדשים יש הכנסות גבוהות יחסית. נוסף להכנסות מפנסיות יש להם הכנסה מסוימת מעבודה והיא עלתה מעט מאז 2001, אף שנותרה צנועה למדי.

הכנסתם של משקי בית ערביים באותה קבוצת גיל עלתה בעיקר הודות לגידול בהכנסות מפנסיה ובהכנסות מהון, שלא היו שונות בהרבה מההכנסות מהון של יהודים ב-2011. הגידול המהיר יותר בהכנסותיהם של הערבים הוביל לצמצום בפערי ההכנסות היחסיים בין יהודים לערבים בקבוצת הגיל 75 ויותר.

הכנסה חודשית ברוטו לנפש במשק בית*, ראש משק הבית בגיל 75 ומעלה
בשקלים של 2011

* הכנסה ממוצעת לנפש במשקי בית.

** יהודים ואחרים: יהודים ומי שמוגדר "אחר" לפי דת.

עולה חדש: מי שהגיע לארץ בשנת 1990 ואילך.

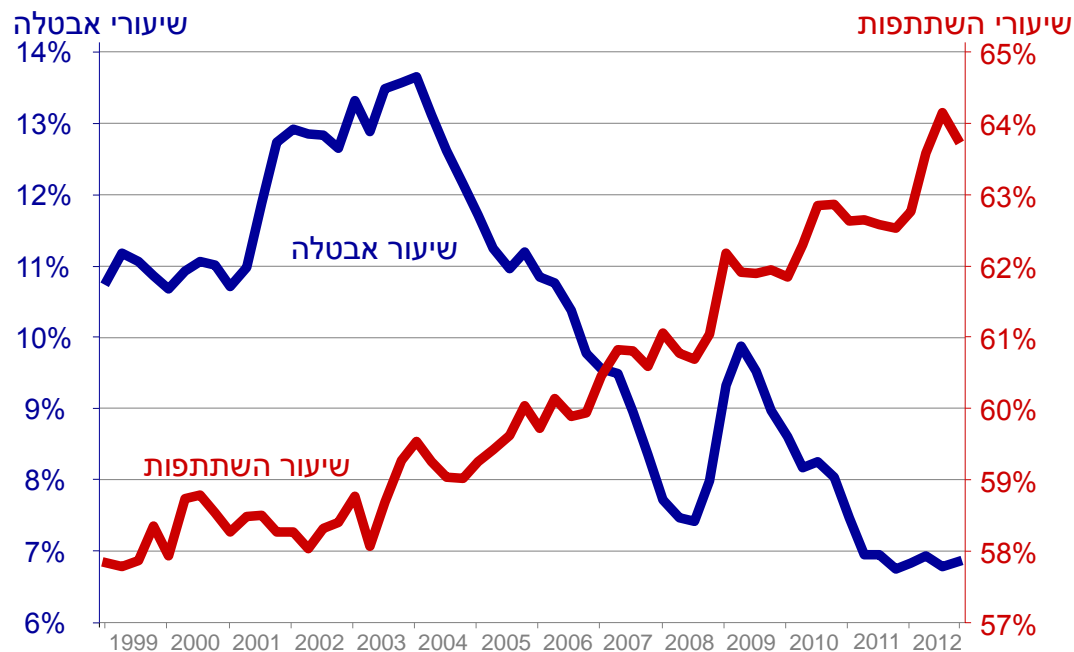
מקור: איל קמחי וקיריל שרברמן, מרכז טאוב

נתונים: סקרי ההכנסות של הלמ"ס

תעסוקה

תמונת התעסוקה בישראל השתפרה באופן משמעותי בעשור האחרון, לאחר שהמדינה נחלצה מהמיתון שפקד אותה בשנות האלפיים, שהיה החמור ביותר מאז שנות השבעים. עם זאת, תמונת המצב ארוכת הטווח של תעסוקת גברים בישראל חמורה למדי, והירידה בשיעורי התעסוקה בקרבם תלולה בהרבה מהירידה המקבילה במדינות ה-G7. בה בעת, ישראלים מועסקים עובדים הרבה יותר שעות מעובדים אחרים בעולם המפותח.

שיעור אבטלה ושיעור השתתפות בכוח העבודה האזרחי, 1999–2012

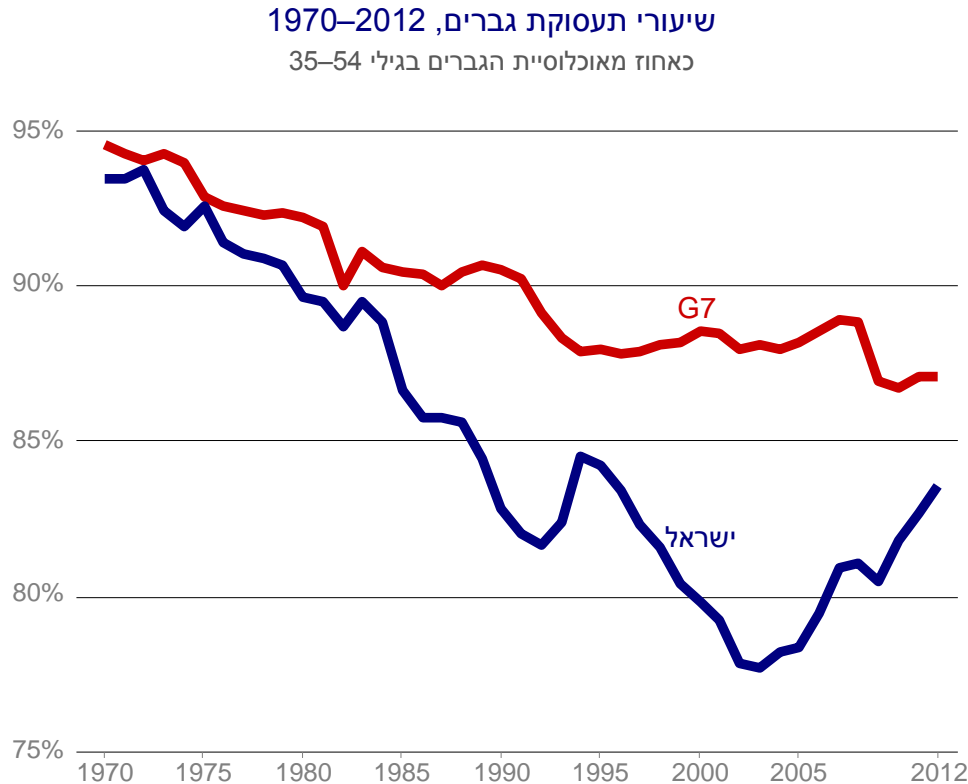
המצב בשוק העבודה השתפר בעשור האחרון

ישראל מתאוששת בעקביות מהמיתון העמוק ומגל הטרור החמור שפקדו אותה בתחילת העשור הקודם. התאוששות זו מלווה בטיפול מתמיד של שיעורי ההשתתפות בשוק העבודה ובירידה חדה בשיעורי האבטלה.

מקור: ערן ישיב ודניאל פרמיסלר, מרכז טאוב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל

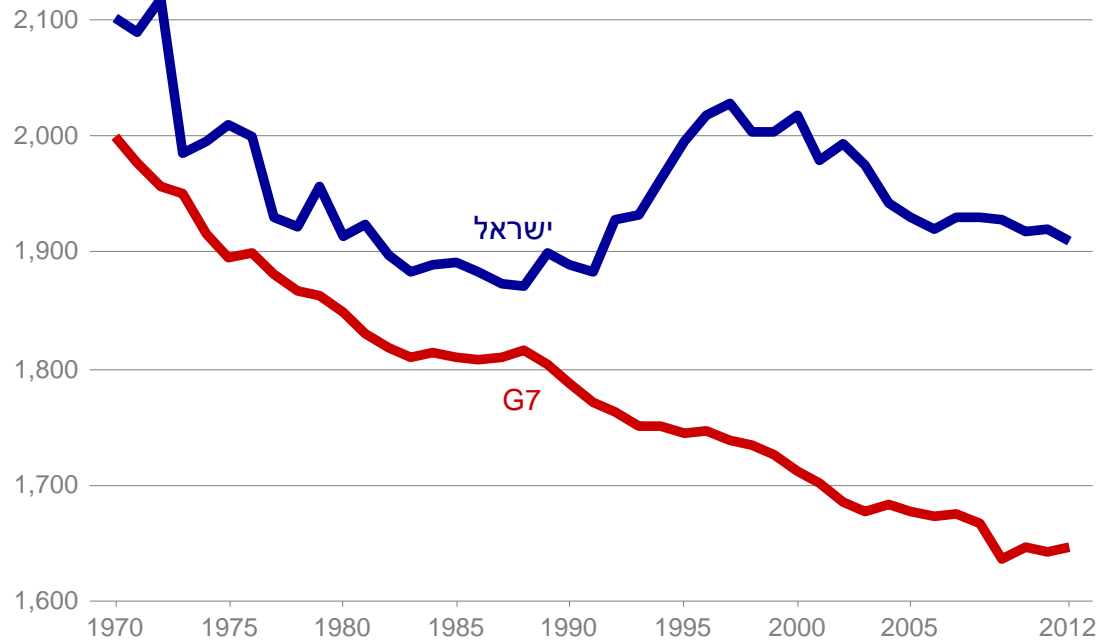
תמונת התעסוקה של גברים ישראלים בעייתית בראייה ארוכת טווח

למרות השיפור המשמעותי בעשור האחרון, בטווח ארוך יותר של כמה עשורים התעסוקה של גברים בגילי העבודה העיקריים בישראל נמצאת במגמת ירידה תלולה יותר מאשר במדינות ה-G7. עקב כך, בעוד ששיעורי התעסוקה בישראל וב-G7 היו כמעט זהים לפני ארבעה עשורים, כיום הפער גדל ל-3.5 נקודות אחוז – אף שמדינות ה-G7 טרם התאוששו מהמיתון שפקד אותן ב-2008, שהיה העמוק ביותר מאז שנות השלושים של המאה הקודמת.

מקור: דן בן-דוד ואיתן רגב, מרכז טאוב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

1970–2012 ממוצע שעות עבודה שנתי למועסק, ישראל

מקור: דן בן-דוד ואיתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

מועסקים ישראלים עובדים הרבה יותר שעות

בעוד שמספר המועסקים הישראלים בגילי העבודה העיקריים נמוך יחסית, המועסקים בישראל עובדים יותר שעות מעמיתיהם במדינות ה-G7.

מספר שעות העבודה השנתי לנפש במדינות ה-G7 ירד בהתמדה מאז 1970. לא כך קרה בישראל; מספר שעות העבודה למועסק בארץ ב-2012 היה כמעט זהה למספרן ב-1980, שלושה עשורים קודם לכן.

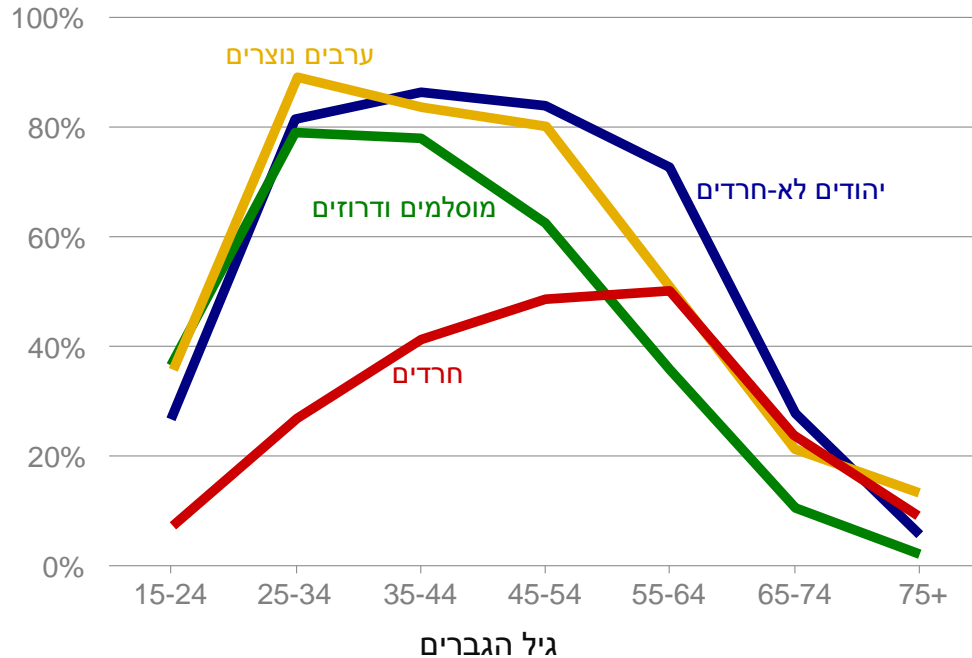
מאז אמצע שנות השבעים עד סוף שנות השמונים מספר שעות העבודה של הישראלים היה גבוה ב-3–5 אחוזים מהנתון המקביל ב-G7, אולם שני התוואים התרחקו זה מזה בחדות בשנות התשעים. מאז שנת 2000 הפער בין מספר שעות העבודה השנתיות למועסק בישראל וב-G7 נע בין 15 ל-18 אחוז.

שיעורי התעסוקה של גברים עולים במהירות עם הגיל בכל קבוצות האוכלוסייה, למעט חרדים

בקרב גברים מוסלמים ודרוזים, שיעורי התעסוקה נותרים בשיאם – כ-80 אחוז – רק עד גילי 35-44 ולאחר מכן צונחים, מפני שרבים מהם בעלי רמות השכלה ומיומנות נמוכות יחסית והם עובדים במקצועות תובעניים מבחינה פיזית, הקשים למדי לביצוע עבור אנשים בגיל העמידה. ערבים נוצרים מתאפיינים בתבנית תעסוקה דומה, אם כי שיעורי התעסוקה שלהם גבוהים יותר, ובקרב יהודים שאינם חרדים שיעורי התעסוקה נותרים יציבים יחסית עד גיל העמידה.

בקרב גברים חרדים המצב שונה לחלוטין. מכיוון שבצעירותם הם בוחרים ללמוד לימודים תורניים על חשבון עבודה, שיעורי התעסוקה שלהם נמוכים מאוד בשנות העשרים והשלושים לחייהם. לאחר מכן הם עולים באטיות ומגיעים לשיאם רק בשנות החמישים או תחילת השישים לחייהם – וגם אז הם נמוכים משמעותית משיעורי התעסוקה בקרב יהודים שאינם חרדים.

שיעורי תעסוקת גברים, 2008
לפי דת וקבוצת גיל

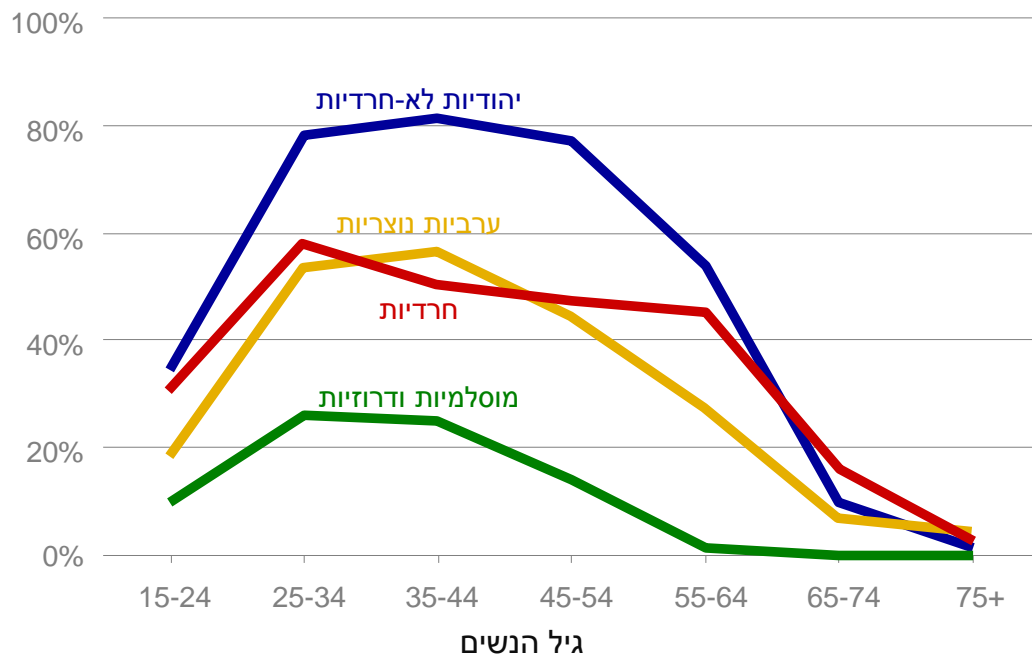

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: מפקד האוכלוסין של הלמ"ס

נשים בשוק העבודה

ביחס לבעיות בתמונה ארוכת הטווח של תעסוקת גברים בישראל, המצב אצל הנשים טוב יותר. שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה בקרבן עלו בקביעות לאורך השנים, ולהשכלה יש תפקיד מרכזי בשינוי זה. השפעת ההשכלה ניכרת היטב בקרב נשים עם ילדים: שיעור ההשתתפות בשוק העבודה של בעלות השכלה על-יסודית ומעלה בקבוצה זו השתפר מאוד בשלושת העשורים האחרונים.

שיעורי תעסוקת נשים, 2008
לפי דת וקבוצת גיל

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: מפקד האוכלוסין של הלמ"ס

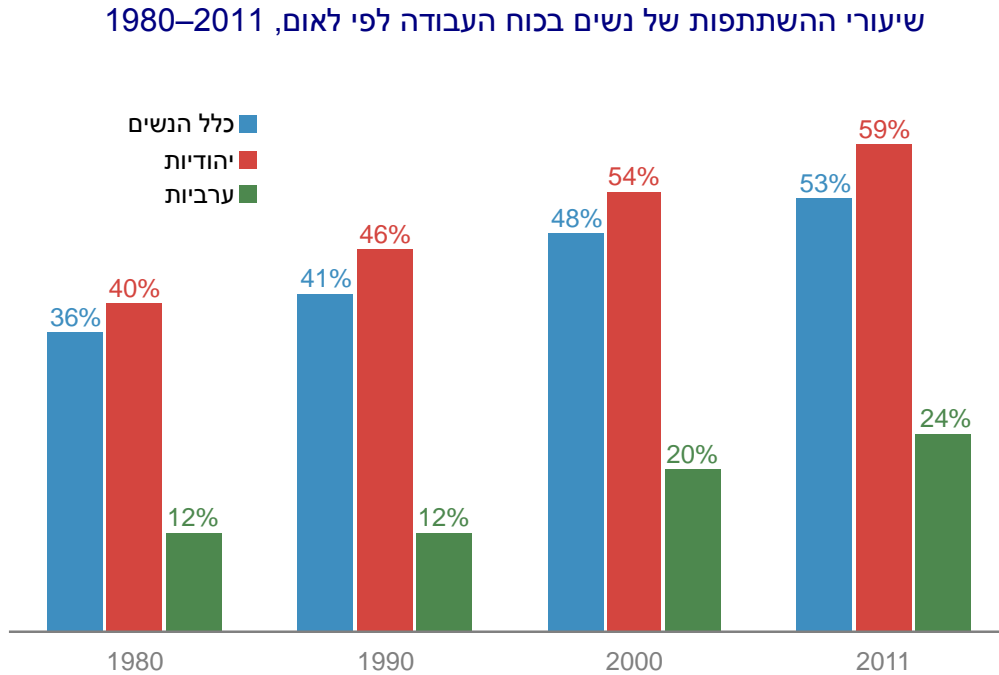
שיעור המועסקות בקרב
יהודיות לא-חרדיות
בגילי העבודה העיקריים
עומד על כ-80 אחוז

שיעורי התעסוקה של נשים חרדיות עולים עם הגיל בקצב מהיר יותר מאשר בקרב גברים חרדים, והם דומים לשיעורים בקרב ערביות נוצריות ונמוכים ביחס לנשים יהודיות שאינן חרדיות. השכיחות של הקמת משפחות גדולות בגיל צעיר בקבוצה זו מובילה לתפנית חדה ולירידה בשיעורי התעסוקה כאשר החרדיות מגיעות לשנות השלושים לחייהן.

בקרב נשים מוסלמיות ודרוזיות שיעורי התעסוקה הם הנמוכים ביותר. סיבה אחת לכך היא ריבוי הילדים במשפחות בקבוצות אוכלוסייה אלו, אולם גם לרמות ההשכלה הנמוכות שלהן יש תפקיד מרכזי בכך.

עלייה בשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים יהודיות וערביות

תמונת ההשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים שונה משמעותית מהמצב בקרב הגברים. שיעורי ההשתתפות של נשים עלו מ-40 אחוז ב-1980 ל-59 אחוז ב-2011. שיעורי ההשתתפות של ערביות אמנם נמוכים מאוד, אבל הם הוכפלו בין 1990 ל-2011.

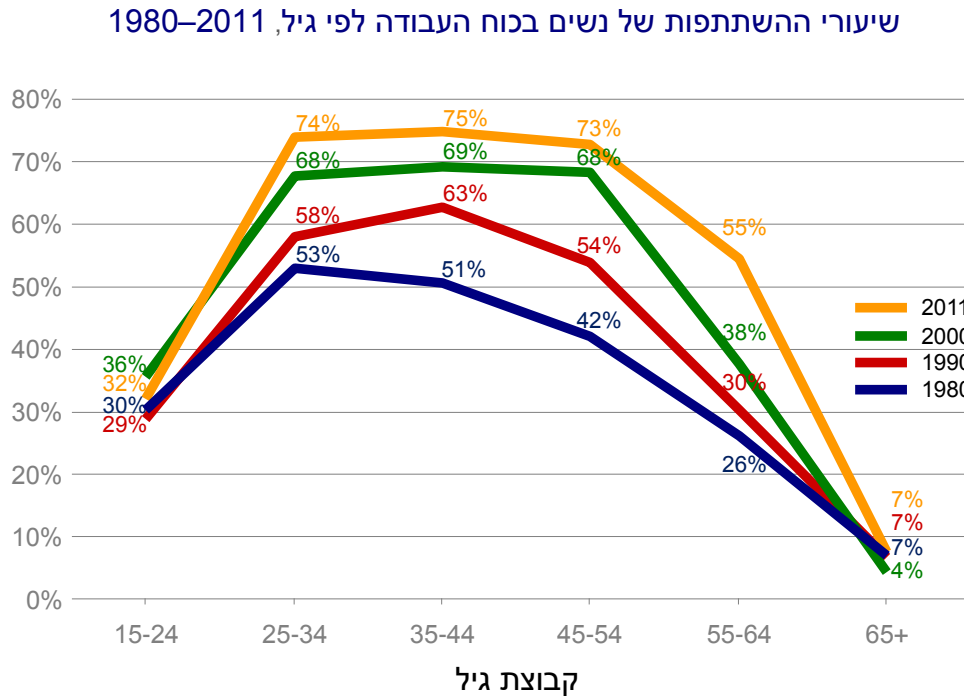

מקור: חיה שטייר ואפרת הרצברג, מרכז טאוב
נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

יותר נשים עובדות בכל קבוצות הגיל

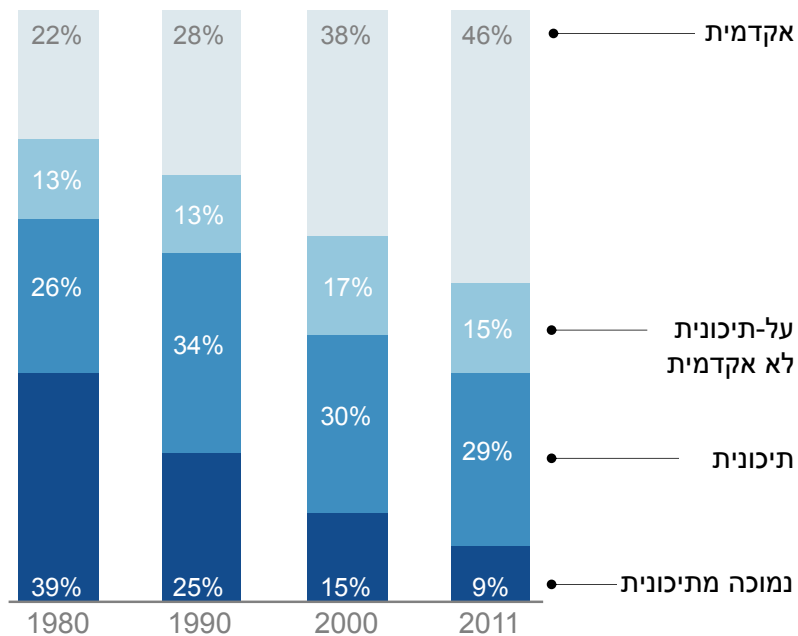
העלייה בהשתתפות הנשים בשוק העבודה חוצה את כל קבוצות הגיל, ומדי עשור חלה עלייה באחוזי השתתפות של נשים בכל אחת מקבוצות גילי העבודה העיקריים.

מאז שנת 2000 הצטמצמו מאוד ההבדלים בין שיעורי ההשתתפות בכל הקבוצות של גילי העבודה העיקריים, מה שמעיד על נכונות הנשים להיות חלק משוק העבודה במשך כל שנות העבודה העיקריות בחייהן.

מקור: חיה שטייר ואפרת הרצברג, מרכז טאוב
נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

התפלגות כוח העבודה הנשי לפי השכלה, 1980–2011

מקור: חיה שטייר ואפרת הרצברג, מרכז טאוב
נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

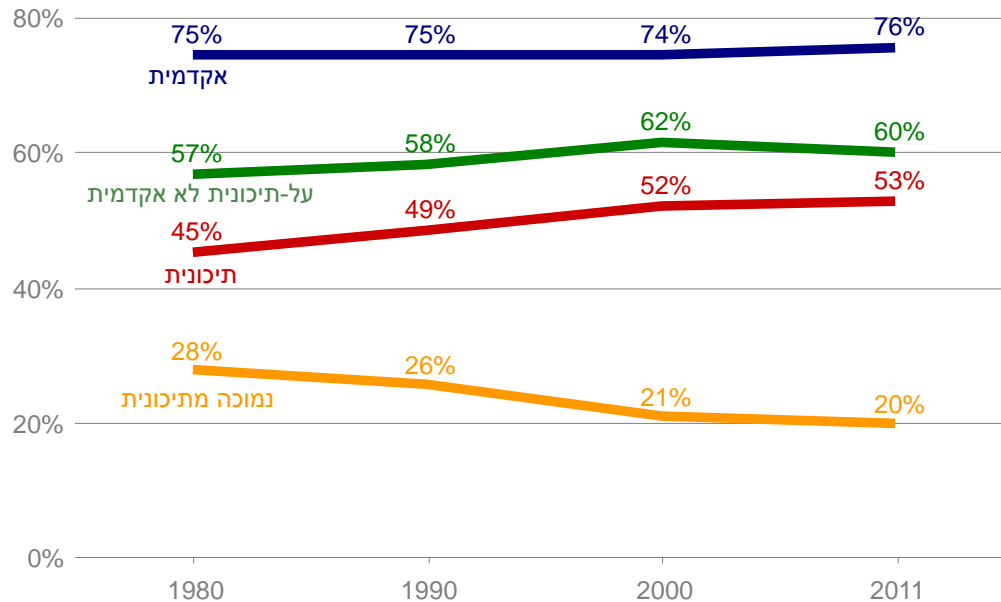
ליותר ויותר נשים בשוק העבודה יש השכלה אקדמית

סיבה מרכזית לעלייה בשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה היא שיפור משמעותי ברמת ההשכלה של נשים. שיפור זה מגדיל את האפשרויות התעסוקתיות העומדות בפני נשים בכך שהוא מאפשר רמות שכר גבוהות יותר, שמגבירות את התמריץ להיכנס לשוק העבודה.

יש קשר הדוק בין השכלה לגידול בשיעור הנשים בכוח העבודה

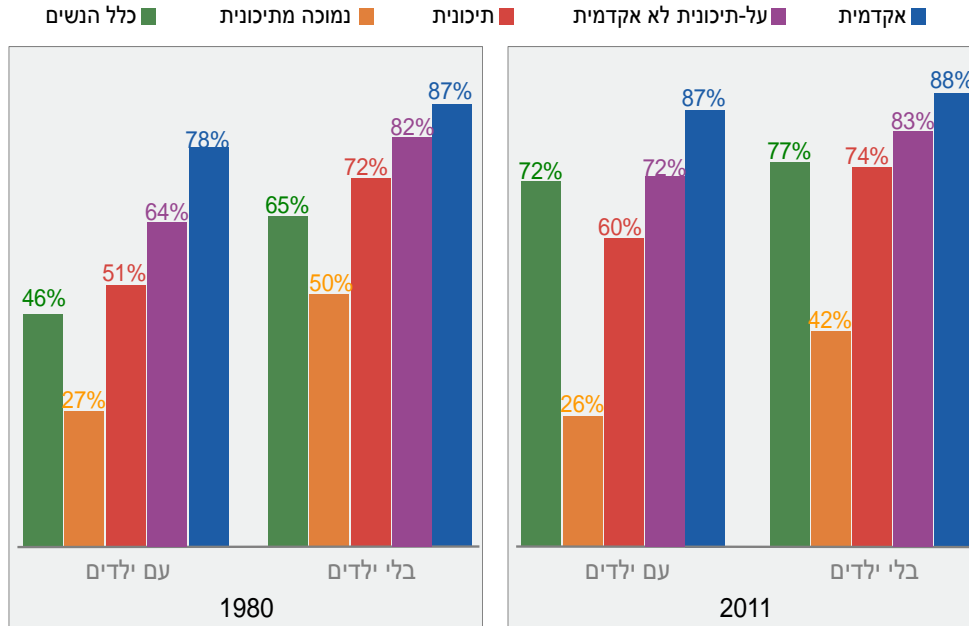
הקשר בין הישגים בתחום ההשכלה ובין שיעורי ההשתתפות בשוק העבודה ברור. ככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר, שיעורי ההשתתפות גבוהים יותר. העובדה ששיעורי התעסוקה של נשים בעלות תואר אקדמי יציבים יחסית, בשילוב העובדה שחלק גדול יותר מהנשים רוכשות תארים, היא הסיבה העיקרית לעלייה בשיעורי ההשתתפות של נשים בשוק העבודה לאורך זמן.

שיעורי ההשתתפות של נשים בכוח העבודה לפי השכלה, 1980–2011

מקור: חיה שטייר ואפרת הרצברג, מרכז טאוב נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

שיעורי ההשתתפות של נשים בכוח העבודה לפי נוכחות ילדים והשכלה*, 1980 ו-2011

השכלה היא גורם מרכזי לעלייה בהשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים שיש להן ילדים

בקרב נשים בנות 25-45 ללא ילדים בעלות רמת השכלה על-יסודית ומעלה, שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה נותרו כמעט זהים לשיעורים לפני שלושה עשורים.

השינוי

הגדול בשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה בקבוצת גיל זו התרחש בקרב נשים משכילות שיש להן ילדים. השכר הגבוה הנלווה לרמות השכלה גבוהות מאפשר לנשים לעמוד בעלות של אחזקת הבית והטיפול בילדים ולהיכנס לשוק העבודה.

* ילדים עד גיל 4 במשק הבית, נשים בנות 25-44.

מקור: חיה שטייר ואפרת הרצברג, מרכז טאוב נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

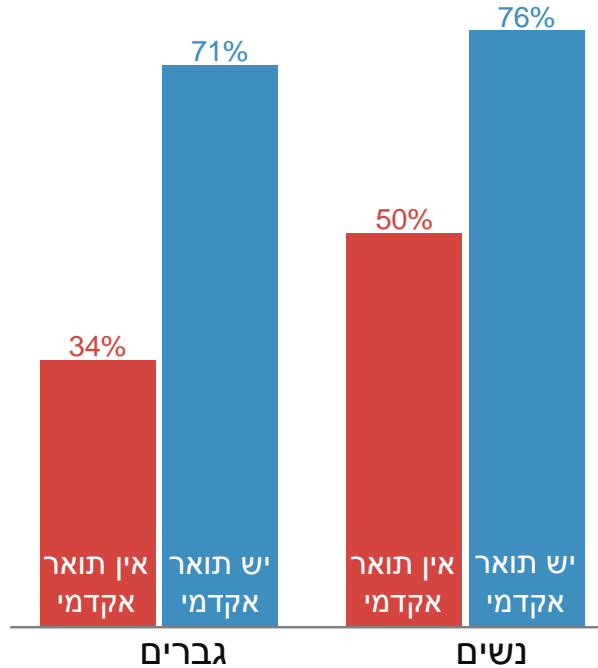
תעסוקת חרדים

להשכלה יש השפעה משמעותית על התעסוקה והשכר בקרב חרדים, גברים ונשים כאחד. יש לכך חשיבות רבה לאור העובדה ששיעור בעלי התארים האקדמיים בקרב חרדים צעירים נמוך ביחס לדור של הוריהם. אמנם בשנים האחרונות מתגלות פה ושם ראיות לשינוי בדפוסי החשיבה החרדיים בנושא תעסוקה, ואפילו בעניין השכלת מבוגרים – אך כל עוד ילדים חרדים ימשיכו להיות מקופחים בקבלת חינוך בסיסי, שיוכל להכין אותם באופן הולם ללימודים אקדמיים ולהקנות להם מיומנויות להשתלבות בשוק העבודה התחרותי, יהיה לשאר אוכלוסיית המדינה יותר ויותר קשה, ולבסוף בלתי אפשרי, להתגבר על המחסור המשמעותי שייווצר בתקציב המדינה.

חרדים בעלי השכלה אקדמית עובדים יותר

השכלה גבוהה מעלה את הסבירות להיות מועסק בקרב
חרדים – כפי שקורה בכל קבוצות האוכלוסייה בישראל.

שיעורי תעסוקת חרדים לפי רמת השכלה, 2008
גילאי 25-64

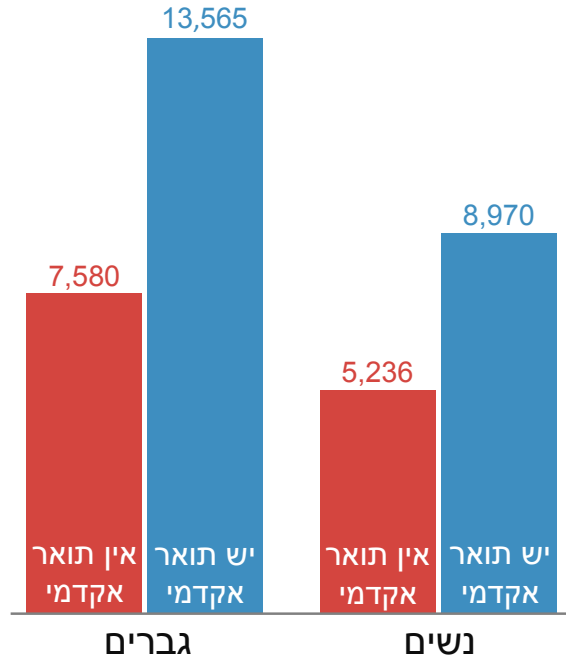

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: מפקד האוכלוסין של הלמ"ס

שכרם של חרדים בעלי השכלה אקדמית גבוה יותר

יש פערי שכר גדולים בין אקדמאים ללא-
אקדמאים באוכלוסייה החרדית. שכרן של
חרדיות בעלות תואר גבוה ב-71 אחוז משכרן של
חרדיות שאין להן תואר, ובקרב גברים חרדים
שכר האקדמאים גבוה ב-79 אחוז.

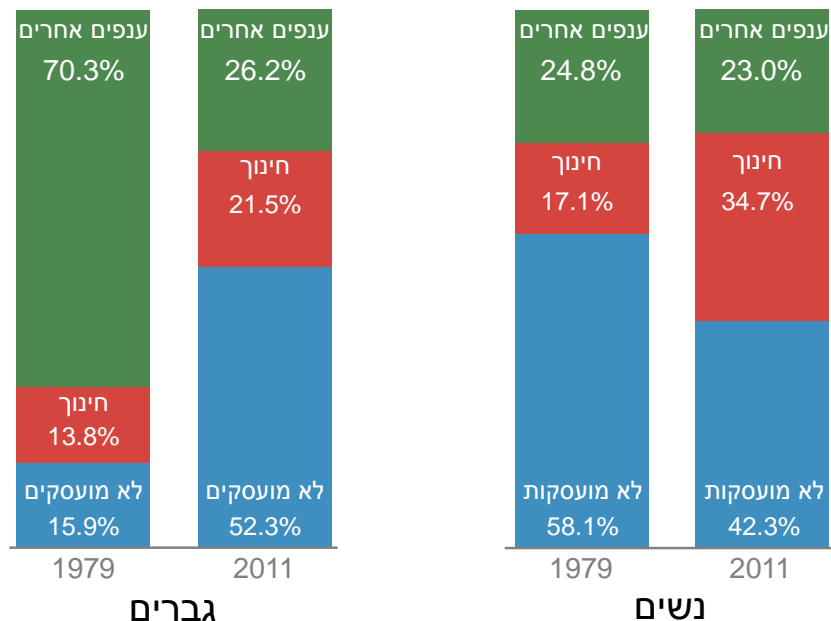
שכר חודשי ברוטו לפי רמת השכלה, 2008
שכירים חרדים המועסקים במשרה מלאה, גילאי 25-64, בש"ח

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: מפקד האוכלוסין של הלמ"ס

התפלגות האוכלוסייה החרדית לפי סוג תעסוקה

גילאי 35-54, 1979 ו-2011

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: סקרי כוח אדם של הלמ"ס

שיעורי אי התעסוקה בקרב גברים חרדים גבוהים בהרבה מלפני 35 שנה, ובקרב נשים חרדיות – נמוכים יותר

השינוי הגדול ביותר בדפוסי התעסוקה של גברים חרדים בגילי העבודה העיקריים הוא הצניחה התלולה בשיעור המועסקים בענפים כלכליים מלבד ענף החינוך: מ-70 אחוז בשנת 1979 ל-26 אחוז בלבד ב-2011. שיעור הגברים החרדים שאינם מועסקים כלל עלה באותה התקופה מ-16 אחוז ל-52 אחוז.

בקרב נשים חרדיות שיעור המועסקות מחוץ לענף החינוך נמוך מאוד ונותר יציב למדי בעשורים האחרונים – 25 אחוז ב-1979 ו-23 אחוז בשנת 2011. לעומת זאת, חלקן של הנשים המועסקות בענף החינוך הוכפל בשנים אלו, ואילו חלקם של הגברים העובדים בענף גדל בחצי.

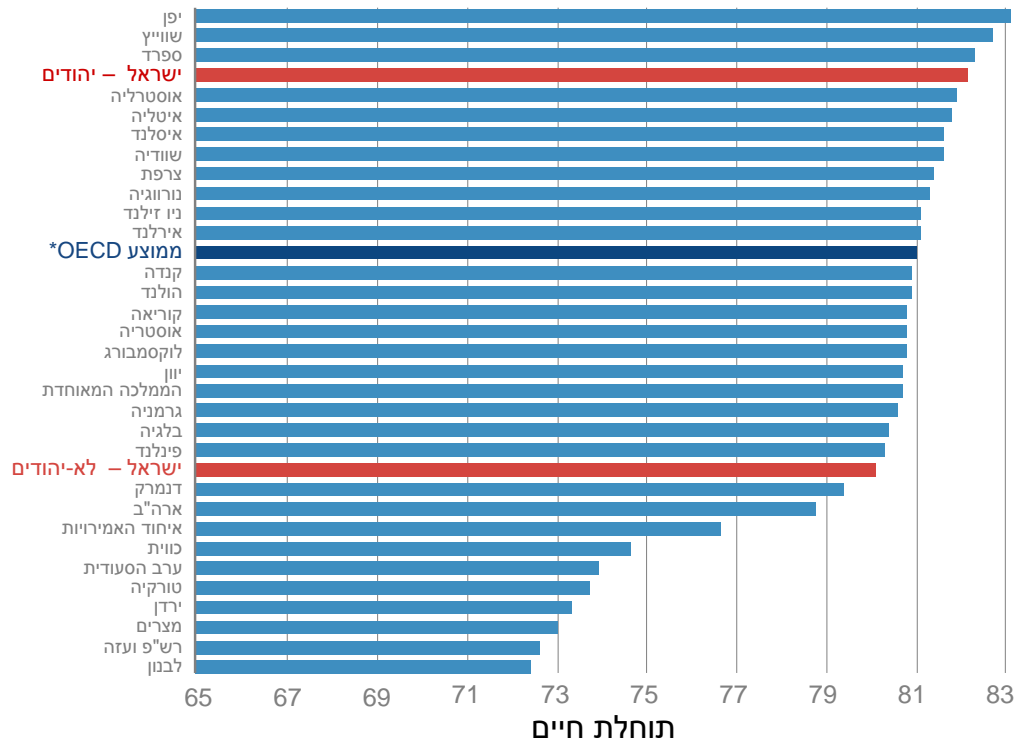
בריאות

ישראלים חיים יותר שנים ותמותת התינוקות במדינה ירדה לרמות של המדינות המפותחות, אך התמונה האסטרטגית הכללית של מערכת הבריאות בעייתית. המדינה מכשירה פחות רופאים ואחים מוסמכים לנפש בהשוואה לעולם המפותח – ומגמות ההכשרה יורדות, לעומת עלייה בעולם המפותח.

תוחלת חיים בעת הלידה, 2010

ישראלים חיים יותר שנים

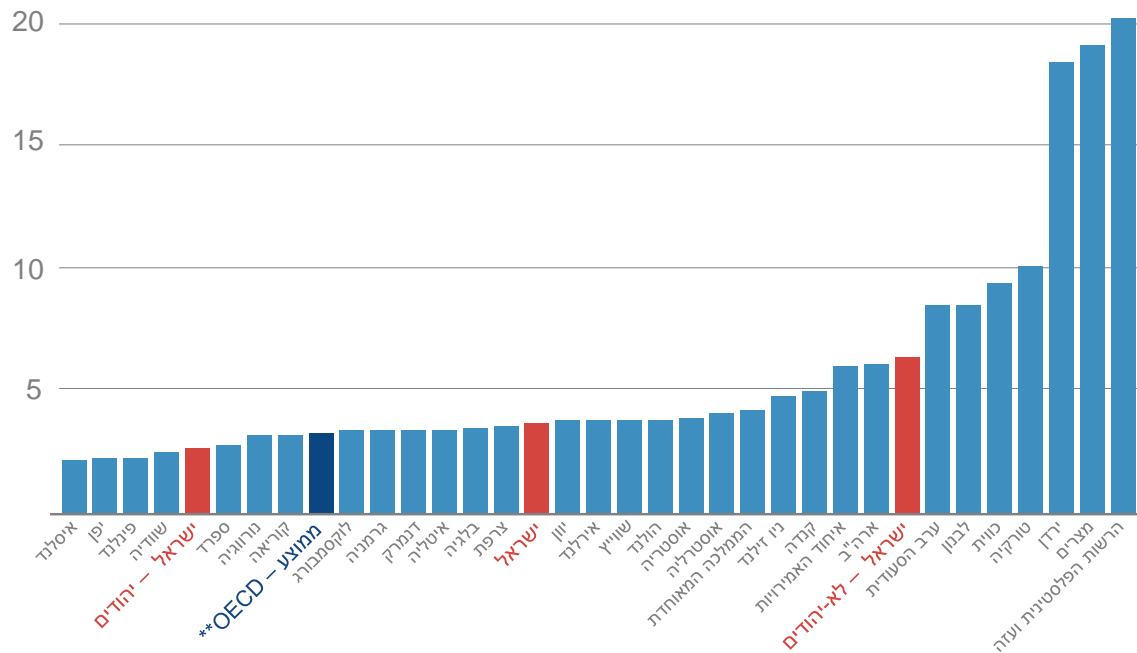
תוחלת החיים בישראל בקרב יהודים ולא-יהודים כאחד עלתה בעשורים האחרונים. יהודים בישראל צפויים לחיות זמן רב יותר מהאזרחים של כמעט כל מדינה אחרת. תוחלת החיים של הלא-יהודים אמנם נמוכה יותר ממוצע ה-OECD, אך השיפור המתמיד שחל בה הביא אותה אל מעל תוחלת החיים של האמריקאים והדנים.

* ממוצע 23 מדינות OECD (ללא ארה"ב).

מקור: דב צ'ירניחובסקי ואיתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

תמותת תינוקות*, 2010

תמותת התינוקות בישראל דומה ל-OECD

תמותת התינוקות בישראל מצטמצמת בהתמדה בעשורים האחרונים, ומציבה את המדינה קרוב לאמצע דירוג המדינות המפותחות. עם זאת, עדיין יש פערים ניכרים בין יהודים ללא-יהודים בתחום זה.

* תמותת תינוקות עד גיל שנה לאלף לידות חיות.

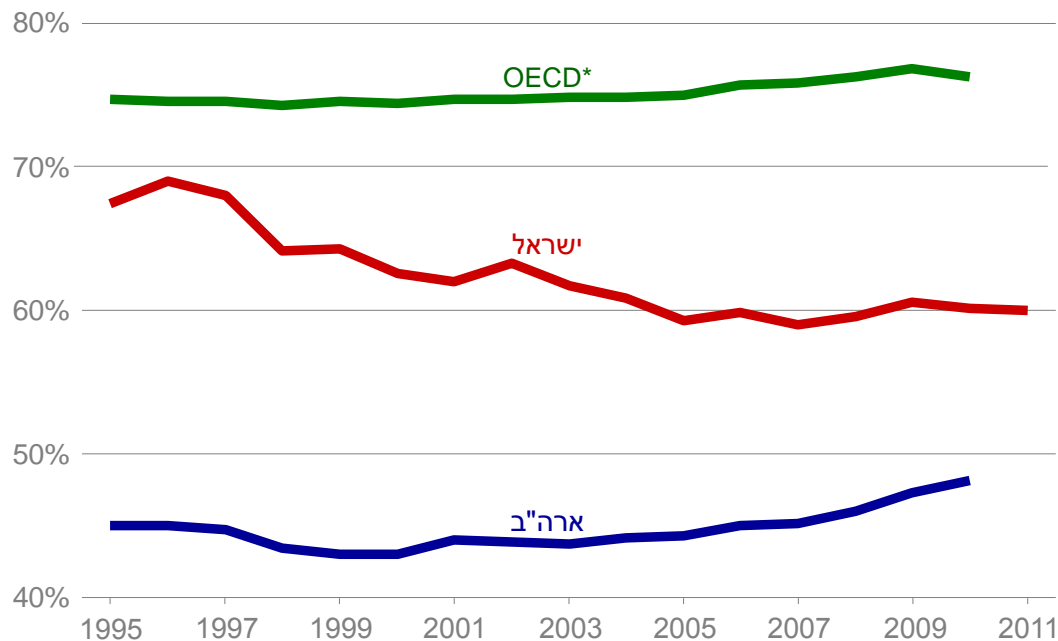
** ממוצע 23 מדינות OECD (ללא ארה"ב).

מקור: דב צ'רניחובסקי ואיתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD, הבנק העולמי

צמצום בחלקה של ההוצאה הציבורית מכלל ההוצאה הלאומית על בריאות

חלקו של המימון הציבורי מתוך כלל ההוצאה הלאומית על בריאות קטן בעקביות מאז החלת חוק ביטוח בריאות ממלכתי ב-1995. צמצום זה מנוגד למגמת גידול המימון הציבורי הניכרת ב-OECD. עקב כך, ישראל נעה בהדרגה ממצב דומה ל-OECD למצב המזכיר יותר את חלקו של המימון הציבורי בארצות הברית.

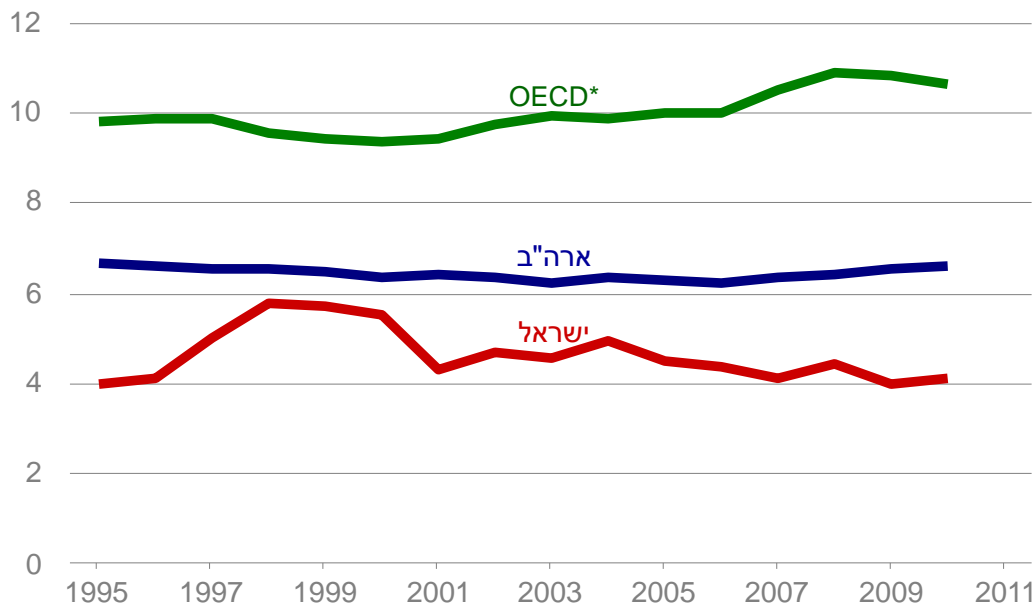
הוצאה ציבורית על שירותי רפואה
כאחוז מההוצאה הלאומית על שירותי רפואה, 1995–2011

* ממוצע 23 מדינות OECD (ללא ארה"ב).

מקור: דב צירינחובסקי ואיתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

בוגרי לימודי רפואה בשנה
למאה אלף נפש, 1995–2010

* ממוצע 23 מדינות OECD (ללא ארה"ב).

מקור: דב ציריניחובסקי ואיתן רגב, מרכז טאוב
נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

פחות רופאים בקנה ביחס לעולם המפותח

מספר הרופאים בישראל גבוה ביחס לגודל האוכלוסייה, במידה רבה בזכות ההגירה המאסיבית של עולים מברית המועצות לשעבר בראשית שנות התשעים. עם זאת, הוא מצטמצם בהתמדה לאורך השנים ומתקרב לממוצע ב-OECD.

כדי להבין מה צופן העתיד ניתן להביט במספר בוגרי לימודי הרפואה לנפש בישראל מדי שנה. לא רק שמספר זה נמוך ביחס ל-OECD ולארצות הברית, הוא גם הולך ויורד זה יותר מעשור – בניגוד חד לגידול המתמיד ב-OECD.

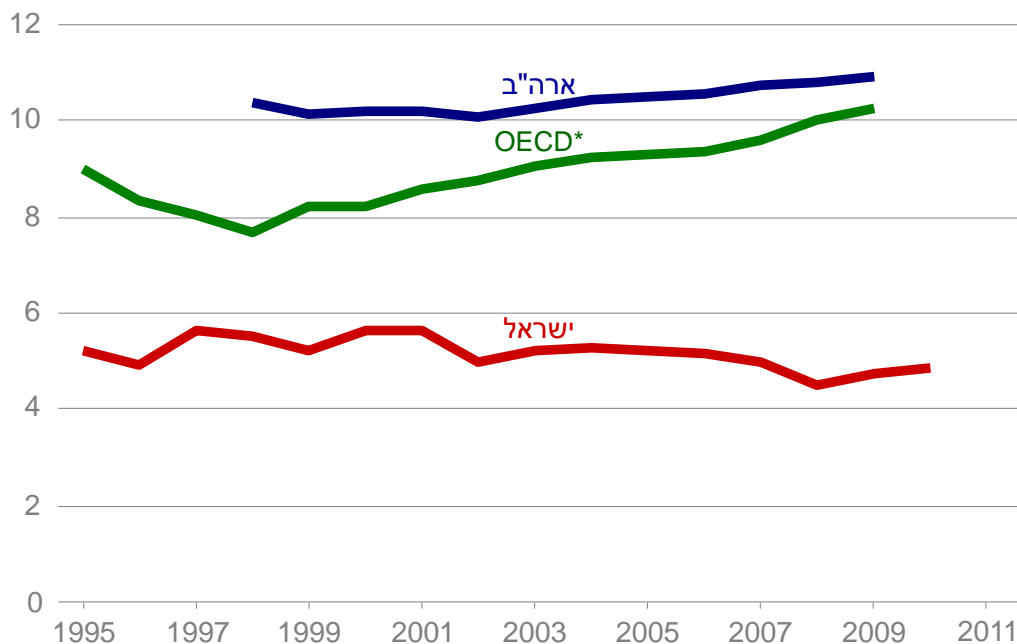
בשנים האחרונות נעשו מאמצים להפוך את המגמה השלילית, כמו פתיחתו של בית ספר חדש לרפואה בצפת והקלה בתנאים לקבלת תואר רפואי בישראל.

מספר האחים המוסמכים לנפש בישראל נמוך יותר מבעולם המפותח

בעוד שמלאי הרופאים הגדול לנפש קנה לישראל זמן לבלום את המגמה השלילית במספר בוגרי לימודי הרפואה, המצב בתחום האחים המוסמכים בעייתי הרבה יותר.

בישראל שיעור האחים לנפש הוא פחות ממחצית משיעורם במדינות ה-OECD ובארצות הברית – ובזמן שהשיעור במערב עולה, בישראל הוא בעיצומו של תהליך ירידה ארוך ומתמיד.

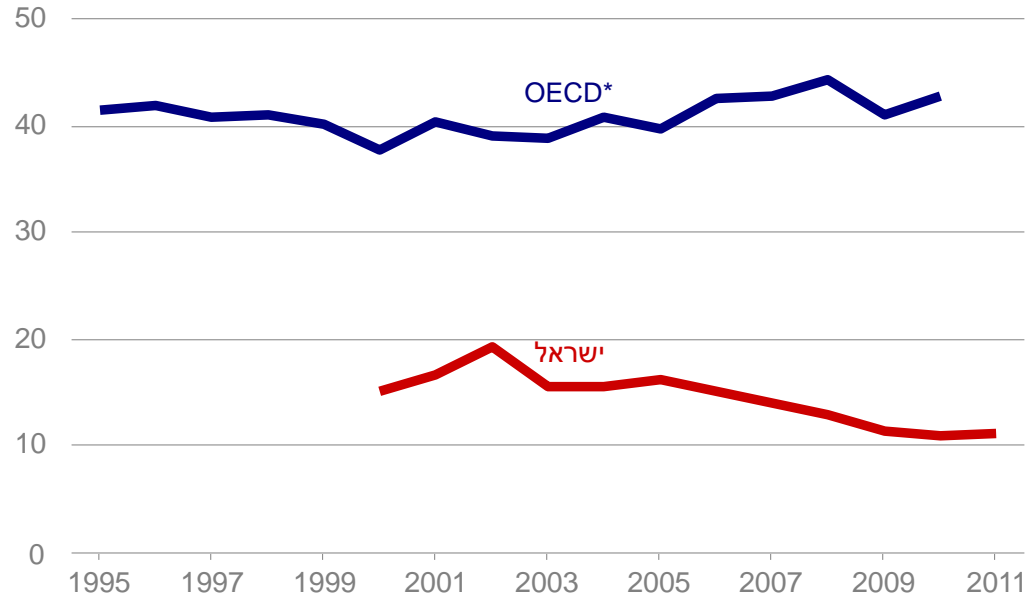
אחים מוסמכים לאלף נפש, 1995–2010

* ממוצע 23 מדינות OECD (ללא ארה"ב).

מקור: דב צ'רניחובסקי ואיתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

בוגרי לימודי סיעוד בשנה
למאה אלף נפש, 1995–2011

פחות בוגרי סיעוד בקנה לעומת מדינות המערב

את הירידה במספר האחים המוסמכים בישראל לנפש מזין השיעור הנמוך – והמצטמצם מדי שנה – של בוגרי לימודי הסיעוד. מספר הבוגרים לנפש בישראל הידרדר לכדי רבע מהמספר ב-OECD.

* ממוצע 23 מדינות OECD (ללא ארה"ב).

מקור: דב צ'רניחובסקי ואיתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, OECD

חבר נאמנים

יושב ראש : גרג רוסהנדלר

הלן אבלס, גיים אנגל, אלן בטקין, פני בלומנשטיין, סטיוארט בראון, רלף י' גולדמן, אלן גיל, ג'ון דויסון, אלן מ' הלר, קארן וולף-זכסלר, ג'וים ז'ף, סטיבן ליברמן, בני לנדא, מייקל סקסון, שולה רקאנטי, מייקל שטיינהרדט

מועצה בין-לאומית מייעצת

סטוארט אייזנשטט (ווינגטון), דיוויד אוטור (MIT), האן אנצינגר (אוניברסיטת אַרסמוס), הנרי ארון (ברוקינגס), מריו י' בלכר (ארגנטינה), גרי ס' בקר (אוניברסיטת שיקגו), אדם גמראן (אוניברסיטת ויסקונסין), פיטר הלר (אוניברסיטת ג'ונס הופקינס), אריק הניושק (אוניברסיטת סטנפורד), ג'יימס ג'י הקמן (אוניברסיטת שיקגו), ברטון א' וייסברוד (אוניברסיטת נורת'ווסטרן), דניאל כהנמן (אוניברסיטת פרינסטון), רוברט לייטן (חברת בלומברג), אהרון צ'חנובר (הטכניון), ג'נט רותנברג-פאק (אוניברסיטת פנסילבניה)

סגל המרכז

מנהל : דן בן-דוד

סגן מנהל וראש תכנית מדיניות שוק העבודה : איל קמחי

שגית אזרי-ויזל (חוקרת), חדוה אלמכיאס (עוזרת אדמיניסטרטיבית), קסנש אמבאו (אם בית), ליאורה בוורס (מנהלת תחום מדיניות), חיים בלייד (חוקר), גל בן דור (מנהלת שיווק ותקשורת), נחום בלס (חוקר בכיר), לורה ברס (קשרי חוץ), ענבל גפני (עורכת פרסומים), נעם גרובר (חוקר בכיר), משה חזן (ראש תכנית מדיניות הכלכלה), אהרן כהן (איש תחזוקה), הדס פוקס (חוקרת), דניאל פרמיסלר (חוקר), סוזאן פת בנבנישתי (סמנכ"ל תפעול וכספים), דב צ'רניחובסקי (ראש תכנית מדיניות הבריאות), יוליה קוגן (חוקרת), איתן רגב (חוקר), מיכל רובין (מנהלת שותפויות אסטרטגיות), יוסי שביט (ראש תכנית מדיניות החינוך), חיה שטייר (ראש תכנית מדיניות הרווחה החברתית), קיריל שרברמן (חוקר)

מנהלים לשעבר : ישראל כ"ץ ז"ל, יעקב קופ

חברי תכניות המדיניות

תכנית מדיניות הכלכלה

משה חזן (יו"ר), שוקי אורן, ירום אריאב, דוד ברודט, עדי ברנדר, אורי גבאי, ראובן גרונאו, בן-ציון זילברפרב, ג'ק חביב, שלמה יצחקי, ערן ישיב, דורון כהן, מישל סטרבצינסקי, שמואל סלבין, אביה ספיבק, דן פלד, אסיף רזין, חיים שני, איתן ששינסקי

תכנית מדיניות שוק העבודה

איל קמחי (יו"ר), חגי אטקס, דניאל גוטליב, אריק גולד, אביעד טור-סיני, יעקב לופו, גיא מונדלק, מיקי מלול, דליה נרקיס, עופר סטי, אריה סיון, משה סמיונוב, ניצה קסיר, טלי רגב, דמיטרי רומנוב, סיגל שלח, יוסי תמיר

תכנית מדיניות החינוך

יוסי שביט (יו"ר), אסמעיל אבו-סעד, ח'אלד אבו-עסבה, חיים אדלר, אלי איזנברג, חנה איילון, כרמל בלנק, נחום בלס, גילה בן-הר, שלמה בק, יאיר ברזון, יוסי גידיניאן, יגאל דוכן, אינאס דיב, אביטל דרמון, יובל וורגן, נועם זוסמן, מיכאל ידוביצקי, מירי ימיני, צבי ינאי, זמירה מברך, יעל נבון, דוד מעגן, דוד נבו, ריטה סבר, רמי סולימני, שלומית עמיחי, דליה פדילה, ספי פומפיאן, יריב פניגר, יצחק פרידמן, מאיר קראוס, דמיטרי רומנוב, כאמל שופנייה, שמשון שושני, סידני שטראוס, יהודית שלוי, אנליה שלוסר

תכנית מדיניות הרווחה החברתית

חיה שטייר (יו"ר), אורי אבירם, שירלי אברמי, לאה אחדות, מימי אייזנשטדט, דורית אלטשולר, מיכל אלמוג-בר, יגאל בן-שלום, רוני בר-צורי, בוני גולדברג, גיוני גל, ישראל דורון, עידית וייס-גל, אורי ינאי, מאיר יעיש, חנה כץ, יואב לביא, ליהיא להט, עליזה לוין, מנחם מוניקנדס, אברהים מחגינה, מיקי מלול, רוני סטריאר, ברוך עובדיה, אמיר פז-פוקס, מיכאל שלו, סיגל שלח, יוסי תמיר

תכנית מדיניות הבריאות

דב צ'רניחובסקי (יו"ר), אורי אבירם, אלכסנדר (אליק) אבירם, מאיר אורן, אשר אלחיאני, ליאון אפשטיין, רן בליצר, עדי ברנדר, שי בריל, שלמה ברנון, בשארה באשארת, נחלה בשארה, איריס גינזבורג, רוני גמזו, חיים דורון, יונתן הלוי, ערן הלפרן, יוני וייסבוך, דוד חייניץ, איתן חי-עם, אורית יעקבסון, אבי ישראלי, יעקב מנציל, ברוך עובדיה, גדעון עשת, ערן פוליצר, זאב פלדמן, רחל קיי, אביגדור קפלן, חיים ראובני, יוחנן שטסמן, עמיר שמואלי, יאיר שפירא

מרכז טאוב נוסד ב-1982 ביוזמתם של הרברט מ' סינגר, הנרי טאוב וארגון הג'וינט האמריקאי. המרכז ממומן באמצעות קרן צמיתה שהוקמה על-ידי קרן הנרי ומרלין טאוב, קרן הרברט ונל סינגר, ג'ין וג'ון קולמן, קרן משפחת קולקר-סקסון-הלוק, קרן משפחת מילטון א' ורוזלין ז' וולף וארגון הג'וינט האמריקאי.